

Péteri János
„Ha szentté nem leszek, hiába születtem!”
Csávossy Elemér, S.J. élete (1883–1972)

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

**“HA SZENTTÉ NEM LESZEK,
HIÁBA SZÜLETTEM !”**

P. CSÁVOSSY ELEMÉR, S.J. ÉLETE
1883 – 1972

Impresszum

Péteri János
„Ha szentté nem leszek, hiába születtem!”
Csávossy Elemér, S.J. élete (1883–1972)

Rendi jóváhagyással

A címlap képe: P. Csávossy miséje a Szent Rita kápolnában

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1980-ban jelent meg a St. Jutta Foundation, Inc., New York kiadásában. Az elektronikus változat a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektornikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományáé.

Az elektronikus kiadás kiegészítőül tartalmazza a Magyar Katolikus Lexikon (főszerk.: Dr. Diós István) Csávossy Elemérről szóló cikkét összes műveinek listájával.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
Gyermekkora.....	5
A gimnáziumban.....	7
Megtérése.....	9
Szerzetesi hivatás	11
Jezsuita tanulmányok	13
Novícius	13
Szónoklattan-hallgató	14
Filozófiai hallgató	14
Innsbruckban.....	15
A harmadik próbaév.....	20
Tanár	23
Nagybecskereken	25
Tartományi rendfőnök	26
Szegeden	28
A nagy lelki átalakulás.....	29
Szeretetélet.....	29
A dolgozókért.....	29
Instruktor – Kassai rektor.....	31
Az Unum.....	33
A Manrézában.....	35
Szétszórás.....	37
Letartóztatás – Elítélés.....	40
A Gyűjtőben.....	43
Szabadulás.....	47
Tisztítótűz	49
Pannonhalmán.....	50
Az örökkévalóság hajnala	53
Függelék P. Csávossytól	56
Életem állomásai és beosztásaim.....	56
Lelkiéletem korszakai	56
P. Csávossy főbb kiadványai	57
A Magyar Katolikus Lexikon cikke Csávossy Elemérről.....	58

Előszó

Remélhetőleg egyszer eljön majd az ideje annak, – talán boldoggáavatásának megkezdődésekor – hogy valaki megírja P. Csávossy teljes életrajzát. Ebben nagy segítségére lesz az a napló, amelyet gondos kezek szépen legépeltek és bekötöttek, valamint az a 436 oldalas kézirat, amelyet Péteri János állított össze az említett napló és egyéb források alapján, beleértve saját személyes tapasztalatát is, hiszen évekig élt együtt P. Csávossyval, s még egy ideig a börtönben is megosztotta sorsát. Talán idővel elkobzott naplói és egyéb iratai is megkerülnek, és újabb anyagot szolgáltatnak a teljes életrajz megírásához.

Addig ez a kivonat, amely Péteri János kéziratából készült, általában szó szerint idézve, s időnként összefoglalva azt, szolgáljon emlékeztetőül főleg a jezsuita rendtagok és az Unum tagjai, valamint P. Csávossy tisztelői, rokonai és ismerősei számára.

P. Csávossy megígérte, hogy az égben sem fog megfedkezni a földiekről. Mi se fedekezzünk meg róla, hanem kérjük gyakran közbenjárását és segítségét, hogy hozzá hasonló hűséggel tudjunk járni azon az úton, amelyet Isten kijelölt számunkra.

Gyermekkora

Csávossy Elemér 1883. október 24-én született a Torontál vármegyei Bobdán. Jelenleg Jugoszláviához tartozik a község. Csak december 7-én keresztelték meg, nem a templomban, hanem „öreg kastélyukban”. Felnőtt korában nagyon sajnálta, hogy csak olyan későn lett Isten gyermeke. De részben örült is ennek, mert december 7-e éppen első péntekre, Jézus Szentséges Szívének napjára esett, s a Szeplőtelen Fogantatás vigíliája is volt, úgyhogy magán az ünnepen már a megszentelő kegyelem fehér ruhájában ragyogott a lelke – jegyezte meg páter korában. A keresztségben Béla, Elemér és Mária nevét kapta. Később latin levelezésében és beszédeiben Adalbertus Mária néven nevezte magát. Otthon Elemérnek szólították. Miért kapta a Béla nevet? Maga sem tudta. Talán Béla nagybátyja tiszteletére. Később örült, hogy Szent Adalbert (Béla) vértanú püspök a pártfogója. Ünnepen ülte névnapját (április 23).

Bobda, később Papd, most Carpinis akkoriban mintegy ezer lelket számlált. Felénél több volt a román, a többi német. Egyházilag filiaként Gyertyánoshoz, politikailag pedig a csenei járáshoz tartozott. Idővel Csenén plébánia létesült, s akkor Bobdát hozzá csatolták. Csak ötször volt itt istentisztelet az évben: húsvét, pünkösöd, karácsony másnapján, a templomszentelés ünnepén és még egyszer. Elemér már jezsuita volt, amikor édesapja Bobdán szép templomot építtetett, és fia buzdítására Jézus Szívének szentelte. Ez azonban nem volt a község temploma, hanem mauzóleumnak, a család temetkezési helyének szánták. Itt nyugszik a páter édesapja, mostohaanyja és Gyula bátyja. József öccse, Kanadába távozása előtt az egyházközségnek ajándékozta a templomot.

Elemér édesanyja, Valéria Magdolna, kamjonkai Szemző János dúsgazdag nábob leánya, aki tíz gyermeket vallhatott magáénak: három fiút és hét leányt. Egy fiú és egy leány még kiskorában hunyt el. Elemér volt az utolsó.

Elemér papája, Gyula nagybirtokos. A birtokot nagyapja, Ignác alapozta meg. Csávoson lakott. Innen a neve. Egyik öse, Wolfgang Peidlhauser 1546. július 29-én Regensburgban V. Károly császártól birtokadományal címet kapott: aranymezőben három lebegő fekete medvefej, kilógó vörös nyelvvel. Sisakdísz: ágaskodó fekete medve. Wolfgang egyik leszármazottja, Franz Joseph Peidelhauser 1770 körül az alsóbajorországi Straubingban született. Hajós-társaság igazgatója lett Kulán. Negyedik gyermeke, Peidelhauser Ignác Rudolf József, Kulán született 1818. április 16-án. Ez Elemér apai nagyatyja, aki 1851. október 11-én Csávossyra változtatta nevét. 1867. július 1-én magyar nemességet szerzett maga és gyermekei számára. Ezentúl két s-sel: Csávossy-nak írhatta nevét, csávosi és bobdai előnévvel. Új címet is kapott. Csak jelmondatát idézzük: LABORANTES DEUS ADJUVAT – A dolgos embert megsegíti az Isten. Ez jellemezte Ignácot, és utódait is.

Elemér nagyapja Torontál vármegye leggazdagabb földbirtokosává vált és 1850-ben megvette a kincstártól Csávost. Kb. ugyanabban az időben vehette meg a bobdai birtokot is. Kb. 16.000 kat. holdas birtokán kívül volt még hat háza Budapesten. Temesvárott egész utcáson képezte tulajdonát.

Ignác gazdagságából jótékony célra is jutott. Amikor 1861 húsvét napján szörnyű tűzvész pusztított Csávoson, és az 1863–64-es nagy éhínség alkalmával fényes tanújelét adta áldozatkészségének. Védőszentje, Loyolai Szent Ignác tiszteletére Csávoson templomot építtetett.

Ugyanakkor azonban fél évszázadon át nem járult a szentségekhez. Két unokája, a gimnazista Elemér és egy világi pap, meg mások is éveken át ostromolták az Eget, adja meg neki a megtérés kegyelmét. Éppen Budapesten tartózkodott, amikor érezte erejének hirtelen megfogyatkozását. Tomcsányi Lajos, jezsuita atya tudomást szerezvén erről, meglátogatta. Habozás nélkül késznek nyilatkozott a szentségek föl vételére. Két hónap múlva már nem lett

volna erre alkalma: hirtelen szélhűdés végzett vele, majdnem 85 éves korában. Csávoston temették el.

Elemér édesapja Bécsben jelentős összeget őrzött a bankban és Reichenauban villája volt. 1904. november 18-án megszerezte a maga és gyermekei számára (Gyula fiát kivéve) a bárói rangot és az örök főrendiházi tagságot.

Elemér édesapja, Gyula vásár- és ünnepnap nem járt misére. „Csak mikor édesapám másodszer megnősült – írja a páter – a vallásos nevelésű mostohaanyám elérte, hogy az egész család rendszeresen elment kocsin Gyertyánosra a templomba.” Máderlik Antal plébános gyönyörű, basszus énekével megnyerte a fiú tetszését, és odahaza utánozta őt a misézésben. Vali unokahúga ministrált neki. Az új asszony hatására az édesapa is gyakorlatilag vallásosabb lett. Többször járult a szentségekhez, főleg fia szerzetbelépése után, vasárnaponként pontosan részt vett a szentmisén. Minden szombaton áldozott – legalább ezt írta róla Elemér 1911. február 15-én. Évente, szeptember 12-re, Szűz Mária neve napjára elzarándokolt Máriazellbe. A fiú mamája is fölkereste Máriazellt, Máriaradnát, sőt Lourdes-ban is megfordult. Az előbbi két helyre magával vitte beteg kisfiát, Elemért, aki négyéves korában valami hátgerincvelő-bántalom miatt sántított, s így tolokocsiban vitték. Végül, még édesatyja második házassága előtt pár évvel teljesen kigyógyult a bajból, és „eddig egész életemen át soha komolyan beteg nem voltam”, állapítja meg öregkorában (1962-ben) a páter.

Édesanyja 1889. július 17-én halt meg. A bobdai temetőben a sírboltban helyezték örök nyugalomra. Elemér ekkor hatéves volt.

Elemér makacs, dacos gyerek volt. Egyszer dühében még Istennel is perbe szállt, káromkodott, sőt a Szűzanya képét többször leköpte, mert valami nem úgy sikerült, ahogy ő szerette volna. „Ilyen voltam én, és mily gyengéd szeretettel viszonzta ő később ezeket a bántalmakat, az Édes Szűzanya” – írja a páter szinte könnyek között.

Már korábban más bűnökbe is keveredett, észrevétlenül, nem tudatosan. Eleinte nem értette, amit a cselédektől hallott és látott. Később azonban – a páter szavait használva „értelmem fejlődésével már tudatossá váltak. Így azt mondhatom, sajnos már kb. hétéves koromtól fogva, sőt talán már előbb is, nem voltam a kegyelem állapotában. Ily kicsi még, és már ekkora bűnös! Csak majd az elsőáldozásom alkalmával... (s ettől kezdve) időről-időre tértem vissza a kegyelem állapotába. Hosszabb időre, tartósan-e, nem tudom.”

Elemérben rettenetes szenvedélyek kavargtak. Ezek elvették tisztánlátását, és megbénították szabad elhatározását, mint a háborgó hullámok dobálták kis sajkáját. Ennek ellenére oly gyengéd vonzalom fűzte a Szűzanyához és a szenvedő Jézushoz, hogy majdnem könnyezett. Ebben az időben, 1889–92 között, régi kastélyuk hosszú folyosóján triciklivel föl-alá rohángászott, s közben meghatódott lélekkel félóra hosszat is dúdolta Jézus kínszenvedésének történetét úgy, ahogy azt tanítójától hallotta. A zaj miatt mások nem értették. Volt úgy is, hogy az öreg Netinek, hajdani szakácsnőjüknek tollfosztás közben elmondta Krisztus kínszenvedését. „Mégis csak szerettem már akkor is Jézust, habár tele voltam bűnökkel” – állapítja meg élete vége felé.

Édesapja – mint már említettük – újra nősült. 1892. szeptember 5-én feleségül vette Spiegelfeld Josephine osztrák bárónőt. „Mostohaanyám... igazán anyaként szeretett engem. Én is nagyon szerettem őt, és őszinte bizalommal voltam hozzá” – jegyzi meg a páter.

A mama halála után Elemér először Olga nővére, majd a nevelők vezetése alá került. Az elemi iskolát magánúton végezte. Gyertyánoson vizgázott.

A gimnáziumban

1893 szeptember elején ismerkedett meg először Elemér Jézus Társaságával, amikor szülei Kalocsára vitték a Stefáneum nevű konviktusba, hogy gimnáziumi tanulmányait megkezdje. A kalocsai intézet abban az időben szinte egyedülálló helyet foglalt el az országban. Hasonló nevelőintézet hazánkban még nemigen volt. A gimnázium is nagyon jó hírnévnek örvendett. Különösen dicsérték a jezsuiták nevelési módszerét. Kissé szigorú benyomást tett Elemérré.

A konviktusban a katonás francia-belga rendszer dívott. Kifejezésre jutott ez már az egyenruhán is.

Elemér idő múltán úgy találta, hogy Kalocsán tanulta meg az igazi vallásosságot. Főleg az iskolai év elején végzett lelkigyakorlatok voltak rá jó hatással. 1894. április 8-án az első szentáldozáshoz járult. Komolyan készült rá. P. Rosty Kálmán, az akkori „koszorús költő” készítette elő a jelentkezőket. Nála végezte Elemér első gyónását. Őszintén és nyíltan feltárta lelkiismeretét, és méltóan járult a szentáldozáshoz. Lelki békéje és öröme azonban nem tartott sokáig. Aggályok zavarták meg. Későbbi gyónásai után is, bár őszintén iparkodott azokat végezni, kételyek gyötörték mindig, hogy szentségtörést követett el. Miért? Okát nem tudta megadni. Így történt aztán, hogy este lefekvés után szakaszvezetője érdeklődött nála sírása oka iránt, és törekedett megnyugtatni őt. P. Schlick János ugyanazt tette. Gyónásról visszatérőben itt-ott behívta őt a szobájába, és szeretettel a lelkére beszélt.

Nagy hatással voltak Elemérré a halálesetek. Hirtelenül hunyt el szépírástanára, Németh Ernő. Még jobban megrendítette Vali nővérének elköltözése 1893-ban, de legerősebben gr. Sigray István esete rázta meg, kinek diftéria oltotta ki fiatal életét.

A bérmálás szentségében is Kalocsán részesült. Helyesebben: nem részesült, mert érvénytelenül szolgáltatták ki, ezért Elemért a novíciátusban újra bérmálták 1905-ben. Az történt ugyanis, hogy évek óta az a kereskedő, akitől a kalocsai érsekség a bérmáláshoz szükséges olajat vásárolta, nem olivaolajat szállított, pedig ez az érvényességhez tartozik. Erre az összes papjelölteket újból bérmálták. A többieket azonban – botrány elkerülése végett – nem.

A kisdíák magaviselete, főleg az iskolában, sok kifogás alá esett. A büntetést sem kerülte ki. Másodikos korában viseletből kettést, szabályszerűt kapott. Dacos, makacs és türelmetlen volt. Olykor pusztán dachból egyszerűen nem felelt az iskolában. Bár tehetségesnek bizonyult, Elemér bizonyítványa mégsem volt színjeles. Így a második osztály végén vallástan, magyar, latin, földrajz: jeles, mennyiségtan és ábrázoló geometria: jó, torna és szépírás: elégséges. Írása a fennmaradt levelek tanúsága szerint gyerekes, később, a gimnázium IV. osztályától

– bizonyos megszakításokkal – szinte haláláig markáns, de nehezen olvasható. Rómában sokat kínlódhattak vele, s finoman tudtára is adták: „Ne gondolja Főtisztelendőséged, hogy levelezésben nem szabad írógépet használni!”

Kalocsa akkor még elég mocsaras volt. Szép időben rendkívül poros, ha pedig megeredt az eső, ugyanolyan latyakos. Ezért Elemér mostohája féltette a fiú egészségét. Azt is szeretete volna, ha Elemér tökéletesen elsajátítja a német nyelvet. Rávette tehát férjét, hogy féltett kincse a második osztály után a Bécs melletti Kalksburgban folytassa tanulmányait. Előzőleg felvételi vizsgát tett. Bár ez sikerült, a tanárok mégis azt tanácsolták, hogy ismétlje meg a második osztályt az osztrák tanterv szerint, hiszen amúgyis fiatal még. (Kilencéves korában kezdte el a gimnáziumot.) Így a német nyelv tökéletes birtokában akadálytalanul haladhat a többi osztályban.

Sok magyar család neveltette fiait a kalksburgi intézetben. Onnan került ki gr. Apponyi Albert, gr. Mikes János, gr. Zichy Gyula és sok más magyar kiválóság, mint pl. az Apor testvérek.

Kalksburg egészen új állomást jelentett Elemér életében – nem utolsó helyen lelki szempontból. Kalksburgban a kapcsolat a tanárok és növendékek közt sokkal melegebb volt. Itt a bensőséges Mária-tisztelet (Immaculata, Mater ter admirabilis) – a páter szavaival élve – „különös illatot árasztott az egész életre. Bár ennek behatása alá kerültem kezdettől fogva, mégis itt süllyedtem le lelki életem mélypontjára.”

Elemér az 1895–96-i tanévben, a gimnázium második osztályában körülbelül a tanév közepén sajátos lelki válságba került. Probléma probléma után vetődött fel lelkében, s nem talált rájuk megoldást. Úgy érezte, hiába is kérne ezekre felvilágosítást. Megoldást úgysem találta. Külsőleg is meglátszhatott a fiún a belső vívódás, mert akkori gyóntatója, P. Velics László, többször is magához hívta, és iparkodott megnyugtatni, de siker nélkül.

Elemér eddig rendszeresen gyónt és áldozott. De végül is, a második osztály vége felé, nem látván kiutat a nehézségekből, félig kétségbeesett.

Problémáit félretéve, Istentől elfordulva, nagy terveket kovácsolt. Kiváló hadvezér és hódító akart lenni. Nagy Sándor, Hannibal és Caesar lebegett szeme előtt. Napóleon egyenesen elkápráztatta. May Károly könyveiből megszerette az indiánokat. Tervbe vette, hogy felszabadítja őket a fehérek igájából, s velük meghódítja az egész világot. Dél-Amerikában kezdi, átkel Észak-Amerikába, onnét Európába és Ázsiába. Világbirodalmat alapít. Úgy tervezte, hogy az 1930-as évek végéig be is fejezi művét.

Itt kiütözik Elemér őseinek vére, akár az apai, akár pedig az anyai ágat nézzük: szinte a semmiből az ország leggazdagabb és legelőkelőbb emberei közé küzdötték fel magukat. Elemér túl akarta szárnyalni őket. S amint ezek megtértek, ő is kitervezett művének befejezése után szándékozott megtérni és előkészülni a halálra.

Elemér, ahol csak lehetett, iparkodott első lenni. Éveken át ő volt az osztályelső. Elérte, hogy mintadiáknak, sőt példaképnek tekintették. A sportban szerette a vívást, s örült, ha ellenfelét legyőzhette.

Ilyen volt Elemér 13–17 éves koráig. Később erre az időszakra visszagondolva bevallja: „Súlyos bűnöket is elkövettem. Nővel azonban sohasem vétettem a tisztaság ellen. Nem is voltam komolyan szerelmes senkibe se. Pár esetben előfordult az évek során, hogy fiú bűnre csábított. Mindent egybevetve azonban úgy látom, hogy Isten kegyelméből nem vétettem annyira a tisztaság ellen, főleg cselekedetben, mint sok más fiú az én koromban.”

Megtérése

Végre a századfordulón, 1900-ban ütött Elemér számára a kegyelem órája. Ekkor történt a világ felajánlása Jézus Szentséges Szívének. Ezzel kapcsolatban júniusban háromnapos ájtatosságot rendeztek Kalksburgban. Nem is annyira a szentbeszéd, mint inkább maga a triduum meg nem magyarázható hatást gyakorolt lelkére. Elhatározta, hogy az őszi lelkigyakorlatok idején megtér, és már most szakít a bűnnel, tökéletes bánatot indít, és nem áldozik addig. Gyónni még nem mert, mivel restellte eddigi életét az ismerős atyáknak feltárni. De közbejött még a júniusi kötelező havi áldozás. Ez alól valami ürüggyel ki akart bújni. Ezért az akkori főprefektushoz, P. Andlauhoz fordult, de nem sikerült. Azzal nyugtatta meg magát, hogy most áldozik utoljára méltatlanul. Bár mélyen megindította az 1900-as oberammergaui passiójáték, melyet P. Andlau vezetése alatt több növendék végignézett a nyári szünetben, Elemér a szünidőben mégis többször gyengének bizonyult. De esései után bánatot indított, és eltökélt szándéka szilárd maradt, hogy megtér.

Közvetlenül a tanév megkezdése előtt az a kísértés rohanta meg, hogy halassza el megtérését. Erre bensejében ezt az intő szót hallotta: „Ha most is ellenállsz (a kegyelemnek), talán már késő lesz.” Ez megerősítette. Bár még a megtérése előtti utolsó napokban is az a kísértő gondolat kínozza, hogy hagyjon fel mindennel.

Elérkezett október 13-a. Elemér nagy komolysággal és olyan odaadással végezte a lelkigyakorlatot, hogy az másoknak is feltűnt. Egy nagy fali feszület előtt, könnyek közt készült az életgyónásra. Szombati napon, úgy fél három óra táján fölkereste a lelkigyakorlatot vezető P. Wicklet.

„Könnyek áradata közt – P. Csávossy szavaival élve – végeztem el gyónásomat. P. Wickl nagyon kedves volt. Egy rózsafüzért adott fel penitenciául. Gyönyörű szép nap volt, s én boldog voltam.”

Ezzel a gyónással annyira megváltozott, hogy semmitől sem irtózott annyira, mint a halálos bűntől, és ettől a naptól kezdve Istent halálos bűnnel nem bántotta meg többé. Sőt a kísértések is nagyobbbrészt eltűntek. Egyedüli gondja volt, hogy Istennek eleget tegyen, és szentül éljen.

Az ördög azonban nem nyugodott bele a változásba. Csávossy boldogsága csak estig tartott. A gonoszlélek újból kezdte régi játékát. Estefelé aggodalom és szomorúság borult Elemérre: „Megint rosszul gyóntál!” Hogy miért, nem tudta. Iszonyúan kínozza ez a gondolat. Mihez kezdjen? Fölment a kongregációs kápolnába, s kiöntötte szívét a Szűzanya, a Mater „ter admirabilis” képe előtt. Ott vívódott. Nem tudott megnyugodni. Közelgett a vacsora ideje. Eltávozott a kápolnából. A folyosón P. Andlau szobája előtt haladt el. Egy belső hang ösztökélte: „Menj be hozzá!” Belépett, elmondta neki nagyjából keservét, és kérte: eszközölje ki neki P. Wicklnél azt, hogy másnap reggel, áldozás előtt még beszélhessen vele. Ez meg is történt. A szentmise előtt elmondta a páternek, mi bántja. Az határozottan, röviden válaszolt. Eloszlatta minden kétségét. Elemér megnyugodva és boldogan járult az Úr asztalához. P. Wickl maga mondta a szentmisét, és áldoztatott. „Több mint négy év után – állapítja meg a páter – megtérésem óta az első áldozás! Többet jelentett ez nekem, mint az igazi első áldozásom.”

Később szinte minden évben megemlékezik naplójában október 13-ról. 1964. október 13-án pl. így hálálkodik: „Quid retribuam Domino pro omnibus, quae tribuit mihi?! [Miként viszonzozzam az Úrnak mindazt, amivel elhalmozott?] Megtérésem 64. évfordulója. Ez a nap oly elevenen áll még lelkem előtt minden körülményével együtt, mintha tegnap történt volna minden. Ó, mi minden függött ettől a naptól! Lelkem üdvössége és annyi lélek java; a hivatásom, az Unum és egy egész örökkévalóság. Ha elmulasztottam, kitoltam volna – talán már nem is volnék. Elveszttem volna valahol az embertömegben, elestem volna talán a világháború egyik harcterén, vagy emberhez nem méltó élettel belesüppedtem volna a világ posványába.

Örök hála a megtérésem előtti benső figyelmeztetésért: Ha most elmulasztod, talán nem lesz rá többé alkalom!... Mindez elvonul ma lelkem előtt és a hála legmélyebb érzelmeit kelti föl bennem. Ó, az a fél három órai gyónás a könnyek zápora közt P. Wickl szobájában. Egy Ágoston-, egy Magdolna-féle megtérés kicsiben! Deo gratias, alleluja, alleluja! – ma, már közel 81 éves koromban.”

Szerzetesi hivatás

A következő napokban új aggályok törtek Elemérrre. Ezekkel P. Andlauhhoz fordult. Az tanácsolta neki, hogy végezzen nála általános gyónást, nem mintha szüksége volna rá, hanem megnyugtatósára, és hogy ő, a gyónatató, jobban megismerje. Október 20-án, szombat este hét óra tájban el is végezte azt. Ezentúl ő lett a lelkiatyja. Gyónása után vele beszélgetve ezt kérdezte Elemérről: „Tulajdonképpen mi is akarsz lenni?”

Csávossy önkéntelenül, minden gondolkozás vagy habozás nélkül, mintha a világ legtermészetesebb dolgáról lenne szó, így válaszolt: „Nincs kifogásom az ellen, hogy pap legyek.” Ettől a pillanattól kezdve szilárd elhatározása volt, hogy jezsuita lesz. A „pap” szót ugyanis ilyen értelemben használta. „Ebben sohasem kételkedtem... Ez hivatásom története.” Így P. Csávossy.

„Soha hivatásomban kételyem nem volt.” Vallásos természetű volt ő, lelke legmélyén még a bűn állapotában is az maradt. Csak az akadálnak, a bűnös állapotnak kellett megszűnnie, hogy előtörjön ami lelke mélyén volt. Egyszerű, csendes, nyugodt, de hirtelen belátásra történt a döntés. De éppen ez Isten megvilágosító kegyelmének műve. „Áldom az Istent, hogy ezt a hivatást adta nekem, mely a keresztség után minden boldogságom alapja” – olvassuk lelki naplójában 1964. október 20-i dátummal.

A hiúság sem halt ki még lelkéből. Ez szándékos bocsánatos bűnre vitte. Bár nem ismerte ennek teljes gonoszágát. De csakhamar belátta, hogy mily bántó ez Istenre. Erre eltökélte, hogy a szándékos bocsánatos bűnt is minden áron kerüli.

Attól a pillanattól kezdve, hogy döntött hivatása felől, új élet, új távlatok nyíltak meg előtte. Eltűntek az ábrándok, a világhódító tervek. Más világ tárult föl előtte. A bűn gyűlölete tökéletes volt. Engedélyt kapott arra, hogy hét közben egyszer-kétszer szentáldozáshoz járulhasson. Ez sokat jelentett abban az időben, amikor a gyakori áldozás még nem volt szokásban. Elemér számára gazdag kegyelmek forrásává lett ez a kedvezmény. Apostolkodásra is vitte a bűnbánat, hogy amit magán tapasztalt, azt másokkal közölje.

A megtérését követő hónapok egyrészt a bűnbánat boldogságában, másrészt az aggályokkal való küszködésben teltek el. Most már nem egyszerű problémákkal, hanem szorosan vett aggályokkal bajlódott. Ez nagyban előmozdította lelki megtisztulását. Így volt ez hetedikes és nyolcadikos gimnazista korában, sőt azontúl is. A Jézus Társaságába való belépése után aggályai hirtelenül megszűntek. Csak bizonyos hajlam maradt vissza élete végéig. Elemér minden vívódás ellenére is boldog volt, a bűnbánó boldogságával. „Legboldogabb napjaimat éltem. Hivatásom kegyelme oly nagy és erős volt, hogy a szüleim és mások részéről felmerülő nehézségeket könnyűszerrel legyőztem” – állapítja meg évek múltán.

Sokszor sírva imádkozott esténként: „Istenem, engedj inkább meghalnom, semhogy ismét súlyos bűnnel megbántsalak!” Kezdett haladni a tökéletesség útján.

Különben rendes mederben folyt külső élete. Szorgalmasan tanult. A tantárgyak közül legjobban az ókori történelmet szerette. Emlékezete vizuális típusú volt, mintegy szalagra rögzítette a történelem adatait. És ha valamire szüksége volt, csak leolvasta a szalagról. Franciául még a szülői házban megtanult. A francia nyelvnek, mondta később: „nemcsak szellemi, hanem lelki és apostoli téren is nagyon sokat köszönök.” Negyedikes gimnazista kora óta német verseket is írt. A magyar rendtartományban való működése óta már csak ritkán költött német nyelven.

Színházi előadásokon és más nyilvános föllépéseken neki jutott a főszerep. Ő lett a Mária-kongregáció prefektusa. Az iskolai év végén ő mondta a búcsúbeszédet.

De azért még elég sok volt benne a gyávaság, emberi tekintet és a helytelen restelkedés – állapítja meg később a páter.

Nyolcadikos korában P. Andlauer rendezésében Calderonnak „Az állhatatos herceg” című drámáját adták elő. Elemér játszotta a főszerepet, Don Fernando vértanú herceget alakította. Mély hatással volt ez rá. Neki is állhatatosnak kell lennie. Megkezdődött a küzdelem szüleivel hivatásáért. Megkapta már a felvételt a Jézus Társaságába. A fölvételi okmány 1902. március 25-éről kelt. Értesítette erről szüleit, akik egészen megrökönyödtek. Válaszuk negatív: nem adják meg hozzájárulásukat a belépéshez. Különösen mostohája ellenezte abból az okból, melyről Elemér csak később szerzett tudomást: attól tartott, hogy az idősebb testvérek azt mondják majd, hogy ő, a mostoha beszélte rá a szerzetbe lépésre, hogy így az ő fiai, József és Endre legyenek a főörökösök.

1902. július 2-án tette le az érettségi vizsgát fényes eredménnyel. Szülei kívánságára körutat tett Ausztriában és Németországban. Szükségesnek tartották, hogy a zárt intézeti élet után világot lásson. Hadd önállósuljon! Az a szándék is vezethette őket, hogy megismerkedve a világi élettel elfelejti a szerzetbe lépés gondolatát. Tévedtek. Elemér arra használta fel az utazást, hogy fölkeresse a jezsuita rendházakat: Kalksburgot, Innsbruckot, Feldkirchet és a búcsújáróhelyeket: Bozent, Altöttinget. Itt a kapucinusok törekedtek őt maguknak megnyerni. Egyedül utazott. Nem keveredett társaságba. Nem kötött senkivel sem közelebbi ismeretséget. Vendéglőben, szállodában óvatos volt, úgyhogy semmit sem veszített jezsuita szándékából.

P. Pámer László magyar tanárának tanácsára a magyar tárgyakból (magyar nyelv és irodalom, valamint magyar történelem) kiegészítő érettségi letételére határozta el magát. Karácsony előtt letette a kiegészítőt. Mindkét tárgyból jelest kapott.

Győri tartózkodása alatt, ahol a kiegészítő érettségire készült, sokszor fordult meg a dómban, naponta eljárt misére a kármeliták templomába. Ebben az időben ösztönzést érzett az evéssel kapcsolatos élvezetről való lemondásra. Nem elfojtásról volt szó, hanem az ételek „kiélvezéséről”. Kezdetben nehezére esett, többször gyöngének is bizonyult, de idővel mégis sikerült neki.

Közben, december 13-án nagy öröm érte: édesapja látva kitartását, megadta beleegyezését a belépéshez. Csak azt óhajtotta, hogy nagykorúsíttassa magát, és így rendezze a családi ügyeket. Belépése azért, mely január 6-ra volt tervezve, eltolódott. Minthogy azonban nagykorúsításra nem volt szükség, február 1-én jelentkezett a St. András-i jezsuita novíciátusban.

A családjától való búcsúzásnál mindenki könnyezett, szomorú volt, csak Elemér látszott megelégedettnek.

1967. január 29-én megállapítja a páter: „64 évvel ezelőtt Jézusért otthagytam otthonomat, mindent. Ó, mily jó volt irántam az Isten! Nem bántam meg soha, különösen ma nem, mikor már életem vége felé járok. Boldog, aki a Társaságban hal meg!”

Jezsuita tanulmányok

Novícius

A régi püspöki palotában berendezett novíciátusban Grossheimann Ernő volt rektora és novíciusmestere.

Páter Csávossy későbbi visszatekintésében úgy látja, hogy noha a novíciátusban őszintén törekedett a szenttélevésre, ebben azonban megfélekedezett arról, hogy ez inkább függ Isten kegyelmétől, mint az emberi erőlködéstől. A novíciátus első napjaiban még gyötrődött az aggályosságtól és téves lelkiismerettől is, de miután a novíciusmester felvilágosította őt, megnyugodott. Aggályai sem tértek vissza többé.

Mikor Csávossy megérkezett a novíciátusba, az elsőéves újoncok már túl voltak a harmincnapos lelkigyakorlaton. Minthogy enélkül a novíciátus további képzése szinte nélkülözi az alapot, azért P. Grossheimann külön adta neki és egy horvát társának a lelkigyakorlatot 1903 február és március havában. Alatta még jobban elmélyült benne a halálos bűn utálata. Éveken keresztül nem is tudta felfogni, hogy egy jezsuita halálos bűnt követhet el.

1903 Szent Ignác ünnepére (július 31.) szigorú böjtöléssel készült. E nap rendkívüli kegyelmeket hozott számára. Mikor reggel a szentségi misén szolgált, egyszerre csak könnyek között e kérésre érezte magát ellenállhatatlanul indítva:

„Uram, ne engedd, hogy valaha is azt tegyem, ami neked nem a *legjobban* tetszik!” Azt is érezte, hogy Isten megadja hozzá a kegyelmet. E naptól fogva így élt addig, amikor kezdett ellanyhulni.

Augusztus 30-án, vasárnap, mise közben és akkor még csak Boldog Alacoque Margit életének olvasására olyan fogadalom letételére érezte magát ösztönözve, hogy mindig a jobbat választja. Ezt a fogadalmat P. Grossheimann engedélyével október elején le is tette, bűn terhe alatt. 1905 novemberéig kötelezte a fogadalom. A nagy fogadalmat megelőzőleg előljárója megengedte, hogy ájtatosságból (nem hivatalosan) letehesse a szerzetesi fogadalmakat. Ezek csak őt kötelezték, a Társaságot nem.

1903 novemberében Csávossy hirtelenül úgy érezte, hogy a görögkeletiek megtérítésére van kiválasztva. 1904. január 16-án imatársulatot alapított a novíciusok és később a skolasztikusok között a görögkeletiek megtérítésére. Ez, bár sok áldozatába került, mégis lelkesítette az ellanyhulás bekövetkeztéig, de végleg nem halt ki belőle élete végéig. Csávossy később az orosz misszióba jelentkezett, de előljárói nem fogadták el.

1903. november 13-án Szent Szaniszlótól levélben – amint az a novíciusoknál szokásban volt – három kegyelmet kért: 1. legyen mindig keresztje; 2. Isten akarata teljesebben mindig rajta, és 3. hogy a görögkeletiek megtérjenek.

November végén részt vehetett az újonnan érkezett novíciusok lelkigyakorlatának második hetén. Ez idő alatt Jézus Szíve tanítványává és apostolává képződött olyannyira, hogy – saját szavai szerint – az Üdvözítő mint bélyeget rányomta lelkére ezt a jelleget, mely másoknak is feltűnt. Jézus Szívének ájtatosságával tulajdonképpen csak a novíciátusban ismerkedett meg jobban, és mindjárt erősen vonzódott hozzá. Nagy fogadalma is alapjában Jézus Szíve-fogadalom volt. De csak e lelkigyakorlat, mely gazdag kegyelemmel és vigasztalással halmozta el, hozta meg azt, hogy ez az ájtatosság és tisztelet egész lelkiéletének rugója lett, teljes mivolta pedig ebben az ájtatosságban fejeződött ki. A novíciátus további időszakában sok felvilágosítást nyert erre az ájtatosságra vonatkozóan. Nem könyvből, hanem saját szívéből és isteni oktatásokból tanulta Jézus Szívét tisztelni, bár az ily irányú irodalommal is megismerkedett. Kibontakozott lelkében Jézus Szíve országának eszméje.

Ugyancsak a novíciátusban ismerte meg a Grignon-féle Mária-tiszteletet, és 1904. március 25-én megtette a felajánlást. „De ez akkor még nem volt olyan mélyreható... 1910. december 8-án volt igazi felajánlásom napja. Addig még sok dolog történt lelkiéletemben” – állapítja meg P. Csávossy.

Vérével végzett aláírásával ígérte meg egy alkalommal, hogy Szűz Máriának „minden kegyelem közvetítői kiváltságát” mindig hirdetni fogja. 1904. május 8-án úgy érezte, hogy a Szűzanya homlokon csókolja, s ezt az élményét egész életében nem felejtette el, hanem mindig hálás volt érte.

Mióta a nagy fogadalommal egészen Jézus Szívée lett, lélekben állandóan érezte Jézus jelenlétét. Különösen erős volt ez a kápolnában, az Oltáriszentség előtt. Később sem hagyta el őt soha, még a legnagyobb ellanyhulás idején sem, de akkor csak kínoztta, és folytonos szemrehányást jelentett úgy, hogy félt az Úr Jézus színe elé járulni. A novíciátusban ez a folyamatos és folytonos jelenlét minden vigasztalás forrása volt számára. Érezte Krisztus különös szeretetét és gondviselését.

Minden buzgósága és őszinte akarata ellenére „amilyen akkor voltam, nem lettem volna alkalmas az emberek megnyerésére – állapítja meg később önmagáról. – Főleg a meleg szeretet hiányzott belőlem, az emberek iránt érzett gyengéd, megértő szeretet.”

Szónoklattan-hallgató

1904 őszén, még mint novícius a retorikára került Csávossy. Ez is St. Andrásban volt. Közvetlen előljárója P. Schüth Ferdinánd lett. Az ékesszólástant adta elő. Másik tanáruk, Ferrari Guido vezetése mellett tanulmányozták Cicero, Ovidius, Vergilius, Horatius, Démoszthenész, Xenophon és Homérosz műveit. A magyarok külön kört alakítottak, ahol a honi irodalommal foglalkoztak. Csávossy is köztük volt.

1905. február 1-én Elemér letöltötte a két évi novíciátust. Következő nap, Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén, most már hivatalosan is letehetette az egyszerű szerzetesi fogadalmakat.

Fiatal rendtársai panaszkodtak, hogy Csávossy hideg és öntelt velük szemben, bár ő nem ébredt ennek tudatára, s azt gondolta magáról, hogy alázatos. Magabizását, hogy az életszentséget inkább saját erejéből, mint az Ég kegyelmével iparkodott megvalósítani, Isten azzal törte le, hogy megtapasztaltatta vele, mily tehetetlen természetes erejére hagyatkozva.

Az ellanyhulás Elemér hamis aszkéziséből eredt: elfojtott magában minden gyengéd érzést. A rokonok iránti érzelmekkel is mostohán bánt. Ezt nem értették meg hozzátartozói, és fájt nekik. Endre öccsének még 1973-ban is sajgott a szíve.

„Jézust egyedül szeretni” – ez volt Elemér jelmondata. Ezért szakított minden más szeretettel. Így már a természet rendje szerint is reakciónak kellett következnie. Be is következett.

Filozófiai hallgató

Az előző beszámolóban már belenyúltunk pozsonyi éveibe. Oda küldték a bölcséleti tanulmányokra 1905 őszén, és 1908-ig maradt ott. A pozsonyi skolasztikátusba más rendtartományok is küldtek rendtagokat, de a német jelleg domborodott ki mindvégig. A latinon kívül németül folyt a társalgás, az asztali olvasás és az évi lelkigyakorlat. De azért magyar társalgásra is volt alkalom. Akadt német, aki magyarul tanult, mások meg horvátul vagy csehül. A törekvés odairányult, hogy mindenki több, a Monarchiában használatos nyelvet beszéljen. Ezek mellett nem hanyagolták el a franciát és az angolt sem.

A tanárok közül Timpler Henrik atya volt legnagyobb hatással Csávossyra, nem ugyan tantárgyain keresztül (kozmológiát, lélektant és teodiceát adott elő), hanem mint lelkivezető, aki

belső megpróbáltatása idején óriási segítséget jelentett számára. „Nélküle – úgymond öregkorában – nem tudom, mi lett volna belőlem” (1965. június 17.).

Mai szemmel nézve a pozsonyi kiképzés ellen különösen három kifogást emelhetünk. Az első: a kor szellemének megfelelően erős racionalizmus jellemezte. Kelleténél jobban függetlenítette magát a reális élettől és a tapasztalati tényektől. Mintha elvesztette volna a kapcsolatot a való élettal. A másik: bizonyos szűkkeblűség a nemkatolikus, vagy katolikusellenes filozófiákkal szemben. Mintha féltették volna tőlük a fiatal rendtagokat. Azért röviden végeztek velük a tanárok; inkább a saját, mint a szerzők szavaival és műveivel ismertették őket. Nem utaltak jelentőségükre. A harmadik kifogás az, hogy a tanárok általában nem iparkodtak vonzóvá tenni a filozófiát, és nem tanították meg hallgatóikat arra, hogy mint hasznosítsák azt az életben, vonzó külsőbe öltöztetve. Pozsonyban a filozófia inkább finom, száraz és vékony pókháló maradt. Pedig milyen kár és mulasztás volt ez azzal a nemzedékkel szemben, melyhez hivatásuk szólt! El is különült az iskola, hogy ne mondjam, gettóba került. Csávossy működésén sokáig meglátszott ez a hátrányos örökség. És jellemző, amit később tanulmányi éveiről megállapított: az ő idejében sem a pozsonyi filozófián, sem az innsbrucki teológián a skolasztikusok részéről nem volt meg az élénk érdeklődés a kor problémái iránt, mint később az önálló magyar rendtartományban.

Csávossy 1908-ban sikeresen tette le a záróvizsgát. Az volt a szokás, hogy a filozófia elvégzése után a fiatal rendtagok valamely nevelőintézetbe kerültek prefektusnak, felügyelőnek, ún. magiszternek a konviktorokhoz. Csávossyval kivételt tettek elöljárói. Pedig a Kalksburg-i és a kalocsai kollégium is versengett érte.

„Számomra megvolt ennek az előnye, – állapítja meg P. Csávossy – hogy pár évvel előbb kerültem felszentelésre. Viszont kis hátránya is volt, hogy tapasztalatból sohasem ismertem meg az ún. konvikтусi magiszterek életét.” További hátránya is volt: Csávossy még átmenetileg sem ismerkedhetett meg a való élettal. Abban az időben ugyanis nagyon elzártan nevelték a fiatal rendtagokat, nemcsak a filozófián, hanem még a teológián is. Újságot nem olvashattak, nem-jezsuitákkal csak előljárói engedéllyel beszélhettek, de még minden jezsuitával sem állhattak szóba; a nyári szünidőben sem mehettek haza. Így nagyon egyoldalú felfogásuk lehetett az életről, még annak a városnak életéről is, melyben tartózkodtak.

Innsbruckban

A teológiai főiskola Innsbruckban volt, az osztrák liberalizmus egyik legerősebb fellegvárában. Csávossy tapasztalhatta, mennyit kell a hithű katolikusoknak szenvedniük, nem egyszer életük kockáztatásával is. Megtörtént, hogy a nagynémet érzelmű, szabadelvű, magát hitetlennek mondó egyetemi ifjúság behatolt a hittudományi karra, és megzavarta az előadást. Ha ellenállásra talált, tört-zúzott. Így volt ez másutt is Ausztria németlakta területén. Ezzel szemben a katolikusok hősies küzdelemmel igyekeztek a liberalizmus polipkarjai közül kiszabadulni. E mozgalmat Vogelsang Károly indította el. Irányzata konzervatív, de szociális volt. Hangoztatta, hogy a katolikus Egyház jövője attól függ, hogy a papság mennyire kapcsolódik be tevőlegesen a társadalmi kérdések megoldásába.

A katolikus erjedés két irányban haladt: a konzervatív, és a gyorsabb ütemű keresztény szocialista irányban. Ez mély szakadékot hasított a katolikusok közé, még a családokat és szerzetesi közületeket is kettéosztotta.

A katolikus megújulás célzatával induló integralizmus, vagy más szóval integrálkatolicizmus sokat ártott a korukat megértő katolikusoknak. Az irányzat hívei eltúlozták a pápai hatalomról szóló tant és magukat tekintették igazi katolikusoknak. Aki nem tartott velük, azt iparkodtak erkölcsileg tönkretenni. Úgyesen behálózták még a legfelsőbb egyházi vezető köröket is. A jezsuiták vörös posztó voltak a szemükben.

Elemér 1908 augusztusában került Innsbruckba. Hogy milyen hatással voltak rá ezek az irányzatok és küzdelmek, nem tudjuk. Az elzártág miatt aligha volt önálló felfogása róluk. Irataiban meg sem említi őket. Arról számol be, hogy innsbrucki élete első szakát bizonyos lazaság, fegyelmezetlenség, némi „naturalizmus” jellemezte. Még dohányzott is, bár nem kért rá engedélyt, mert ez akkor a skolasztikátusban – ha nem is vált szokássá – elég gyakran előfordult. Egy ideig ő is hódolt neki, mégpedig lelkiismeretfurdalás nélkül. „Magam sem tudom már, úgymond, honnét és hogyan szereztem a dohányt, a szivart. Azt tudom, hogy nem akartam soha tudatosan véteni szegénységi fogadalmam ellen.”

Ebben az időszakban nem volt még eléggé „természfőlötti”, de képes volt már imádkozni érte: „Uram, végy el tőlem mindent, amihez szívem rendetlenül ragaszkodik, és add meg mindazt, ami megöli bennem az ént!” „Istenem, add meg nekem mindazt a szenvedést, melyet nekem rendeltél, és melyért akarsz, hogy könnyörögjek!”

Igazi fölemelkedése 1909. október 18-ával kezdődött. E napon indítást érzett magában, hogy térjen vissza tökéletességi fogadalmához, mely alól, mint már tudjuk, 1905-ben fölmentést kapott. Először félelem fogta el, de az isteni kegyelem olajként megnyugtatta éreztette vele: nem lesz olyan nehéz, mint ahogy gondolod! Csávossy előadta szándékát egykori novíciusmesterének, P. Grossheimannak, aki most mint rektor az innsbrucki kollégium élén állt. Ő helyeselte a tervet, így aztán október 25-én, Boldog Alacoque Margit ünnepén, újra letette a tökéletességi fogadalmat, de nem olyan terjedelemben, mint St. Andrásban. Ez azonban nem elégítette ki. „Bennem – úgymond – minden arra ösztönöz, hogy a régi novíciátusi fogadalmamat teljes terjedelmében felújítsam. De lassan, meggondoltan, és a Szentlélek indítását követve!”

„Ettől kezdve – írja P. Csávossy 1965. október 18-án – léptem ismét a szentség útjára, amelyről azóta Isten kegyelmével nem tértem le. A becskerekéi évek alatt talán nem állt ez olyan élesen lelkem gyújtópontjában, de azért nem tértem le a tökéletesség útjáról, és provinciálisságom első évében egy szentmise utáni hálaadás közben nyert indítás következtében ez a törekvés ismét teljes erővel lépett fel: szentnek kell lennem! Életem utolsó szakában láttam világosabban, hogy ez a szentség a lelki kicsiségben és a szeretetben áll egészen. Az 1909-i indítás mindennek új kiindulópontja volt.”

A fölemelkedés útján sok nehézséget okozott Elemérnek természetes büszkesége, elsőségre, szabadságra való törekvése. Hogy úrrá legyen rajta, 1910 szeptemberében ezt a két fogadalmat tette:

1. Sohasem sértődöm meg, vagy panaszkodom, ha mellőzve érzem magamat, vagy szabadságomban korlátoznak.
2. Azonnal szakítok az olyan gondolattal, hogy kit szeretnek jobban, vagy ki tehetségesebb, ki ér el több eredményt.

A fogadalom azonban nem változtatta meg természetét. Naplójában ezentúl is ilyeneket olvasunk: „Elhagyatva, mindenki mögé helyezve érzem magamat, irigység gyötör. Most kitartani Jézus Szíve mellett a kereszten!” (1911. március 8.) „Másokat elém helyeznek, engem mellőznek. Fáj, Uram, de köszönöm, mert ez a kenyér való nekem.” (1911. március 16.) „E napokban a megválás minden földi vigasztól nehezemre esik. Egyedülállónak érzem magamat és szomorúnak. De azért Isten kegyelmével mégis erős vagyok.” (1911. április 3.)

Ha sok is a küzdelem, ha számos is a balsiker, de bízik, nem adja fel a harcot. „Ma este ismét roppantul megaláztam. Nagyon aljas jellemnek mutatkoztam. Ez így tovább nem mehet! Valaminek történnie kell! Úgy vélem, hogy az isteni Üdvözítő Szentséges Szíve azt követeli tőlem, hogy szívem egész szegénységét, gyengeségét és alávaló voltát elöljáróm és lelki vezetőm előtt feltárjam, hogy végre-valahára megtanuljak alázas lenni.” (1911. március 13.)

„Három 'lumen' (mevlátás) virradt fel tiszta fényben bensőmben e hó folyamán és erősebben, meggyőzőbben, mélyebben hatott rám, mint valaha: 1) *gyakorlatilag* utolsónak kell tekintenem magamat, 2) *egyedüli* örömöm az legyen, hogy Isten szent akarata teljesül

mindenben, 3) mindentől elválni, Istent keresni egyedül és minden mást *csakis* öbenne és szeretetteljes, bölcs gondviselésére támaszkodva.” (1911. március 31.)

1910 október végén, lelki lehangoltság után, illetve alatt Csávossy hirtelenül ösztönzést érzett arra, hogy végezze el december 8-a előtt a Grignon-féle 33 napos előkészületi gyakorlatot. Az ünnepen újítsa meg felajánlását a Szent Szűznek, mely a novíciátus óta az évek során eléggé elhomályosult lelkében, bár kifejezetten soha vissza nem vonta. Nagy buzgósággal és a Szent Szűz iránt érzett gyermeki áhítattal kezdte meg a gyakorlatot november 5-én, úgyhogy az épp december 8-ra fejeződött be. Ez már valamiképpen előkészületnek számított felszentelésére is. „Tudtommal benne volt a szándék, hogy kilenc hónappal felszentelésem előtt elrejtsem magamat, lelkemet a Szűzanya szűzi szentélyébe, hogy abból kilenc hónap után mint Krisztus papja, mint második Krisztus szülessék meg” – számol be tervéről. Az egész lelkigyakorlatot nagy buzgósággal és sok vigasztalással végezte.

A 33 napos gyakorlat, de főleg a felajánlás alapvető és döntő jelentőséggel bírt egész további lelkiéletére. Naplójában így emlékezik meg róla: „1910. december 8. Szűz Máriának szentelem magamat – fönntartás nélkül és teljesen. Szóljon az egész életre, szóljon mindenkorra, szóljon örökre, míg fáradt fejemet a halálban lehajtom, mindenkorra és örökre – a halálon túlra.” „S valóban, életemben a kegyelmek egész sora, főleg 1911. december 29-e s minden, ami ezzel összefügg, ebből a felajánlásból veszi eredetét, ebben gyökerezik” – állapítja meg P. Csávossy.

„Már a következő napon – folytatja ugyanó –, december 9-én nagy kegyelmet kaptam: megvilágításban megismertem Szent József tökéletes tiszteletét. Ezt később *Szent József tökéletes tisztelete* címmel kis füzetben közzétettem. E meglátásnak és a belőle fakadó mélységes Szent József-tiszteletnek is sokat köszönök.”

Egy másik élmény is hatékonyan befolyásolta lelki fölemelkedését. Elemér így számol be róla: „1911. április 30-án este a bevezető májusi ájtatosság alatt egész életembe mélyen belevágó gondolat hatotta meg szívemet, és egész törekvésem testet öltött e mondatban: Elpazaroltam életemet, ha magamból szentet nem neveltem. Ezt a törekvésről kell érteni, nem az eredményről. Isten gondviselésébe belenyúlni nem szabad. Ha ő előbb küldi a halált, mielőtt még feljutottam az életszentség magaslatára, áldott legyen szent akarata! Én azonban minden pillanatban úgy akarok élni, mintha egyedül tőlem függne, hogy szent legyek. Most, most itt az alkalmas idő. Üdvösséged kiművelését ne halaszd holnapra! Ki tudja: rád virrad-e a holnap? – Hála Istennek és Máriának! Ezt a nagy kegyelmet Szűz Mária közbenjárására kaptam, akinek felajánlottam volt e hónapot. A neki szentelt májusi hó előestéjén. Most megtaláltam azt a formát, melyben örökké lelkembe vésvé marad az életelv, melyet április 30-án felismertem: Sanctus nisi fuero, frustra natus ero – ha szentté nem leszek, hiába születtem. – Másik jelszavam pedig: Ab omnibus vincar in omnibus, in colendo Cor Sanctissimum vincar a nemine – mindenki legyőzhet mindenben, a Szent Szív tiszteletében azonban senki le nem győzhet. Ez az utóbbi jelszó, ha jól emlékszem, még a novíciátusból származik.” (1911. május 3.) Csávossy kezdett ismét határozottan életszentségre törekedni. Imaélete is más színt öltött. A buzdulatok imáját gyakorolta. Sokszor napközben is Jézus egy-egy mondása, főleg búcsúbeszédéből, foglalkoztatta állandóan erős szeretetaktusoktól kísérve, pl. „Manete in dilectione mea” (Maradjatok szeretetemben) és hasonló.

Időről időre erős hajlamot érzett arra, hogy a világnak teljesen meghaljon és egyedül Istennek éljen.

„Szent akarnék lenni, de látom, hogy mily távol esem tőle. Belátom, hogy még ebben a vágyban is csak Isten akarata szabad tekintenem. Tőle kell várnom, ha kegyelmének erejével szentté akar tenni; bele kell nyugodnom, ha meghagy gyarlóságomban. Belátom, hogy nagyon is a magam erejével kívánok feljutni a tökéletesség magaslatára, pedig Isten kegyelmére kell építenem egyedül; érzem, hogy nem bírom ki a szentség útján, ha saját erőmre támaszkodom. Belátom, hogy törekvésem még nagyon önző. Fáj, ha észreveszem, hogy mások jobbak nálam,

ha érzem, hogy képtelen vagyok azokra az önmegtagadási gyakorlatokra, melyekre ők képesek... (1911. április 11.)

1911. április 19-én oly hő vágy töltötte el az életszentség után, „hogyan kész volnék – úgymond – akármit is feláldozni, csak hogy megszerezsem. Egyedüli örömöm e vágyban maga a szent élet szépsége, az a magasztos, eszményi szépség, mely a magunkról való teljes megfélemlkezésben rejlik, abban a fenntartás nélküli odaadásban, mellyel egész lényünket fölálldozzuk örök célunknak, a legfőbb Jóságunknak, egész valónkat fölemészítjük a szeretet tüzeiben, önmagunkat lekötjük a szeretet bilincseivel mindhalálig.”

„Istenem, ha csak e szót hallom: Szent, máris kitágul szívem és könnybe lábad szemem; oly hő vágy tölti be keblemet a szent élet után...” (1911. április 25.)

„Lassanként eljutok már oda – állapítja meg Csávossy – hogy tökéletesedésem utáni vágyamban is egyedül csak azt keresem, hogy Istennek, mindenemnek tetszésére legyek, hogy neki, szerelmem egyedüli tárgyának, örömet szerezzek. Ezt a kegyelmet Szűzanyámnak köszönöm. Ó, mily nagy nap volt a december 8-a!”

„Lelki életem iránya mindinkább kifejlődik, és bensőm szellemi világa mindjobban kialakul. Minden törekvésem végcélja a végtelen fölségű Szentháromság, egy Isten. Deus meus et omnia! Az ő dicsősége életem és halálom, örömeim és szenvedéseim, munkáim és nyugalmam egyedüli célja. E célhoz annál közelebb jutok, minél hasonlóbb leszek isteni Megváltómhoz.”

Történelmi háttérként megemlíti, hogy 1909. szeptember 7-én, a kassai vértanúk ünnepén, a régi osztrák-magyar rendtartományt két részre osztották. Csávossy, bár osztrák rendtársait nagyon szerette, és közvetlenül több kötelek fűzte őt hozzájuk, mégis a magyar részt választotta. Ez azonban nem volt igazi választás, mert hiszen születésénél fogva természetesen a magyar rendtartományhoz tartozott.

P. Bús provinciális utasítására az 1909–10-i tél folyamán Elemér anyagi ügyeinek elintézése végett Bobdára utazott. Február 2-án megegyezett édesatyjával öröksége ügyében. Ez a szerződés idővel sok kellemetlenségnek lett a kiindulópontja.

1910. szeptember 4-én rossz hírt kapott hazulról mamája hogylétéről. Még 1908-ban mellrákkal operálták. Most kiújult a betegség. A bécsi Löw-szanatóriumban kezelték és édesapja is ott lakott a betegség alatt. Elemér meglátogatta őket. Majd ismét a halál előtt, mely 1911. január 28-án következett be. A temetésen is részt vett.

A halál mély lelki hatással volt Csávossyra. Gyökeréig vésődött lelkébe minden földi dolog mulandóságának érzete.

1911. május 28-án levelet írt Csávossy a Szentatyának, X. Piusnak, melyben egészen az ő szándékára és rendelkezésére ajánlotta fel magát minden imával, jócselekedettel és szenvedéssel együtt. Vérével írta alá. Ezt azonban csak 1925-ben juttatta el XI. Pius kezébe azzal a kérelemmel, hogy elolvasása után semmisítse meg. Ezzel a felajánlással és átnyújtással azt akarta elérni a páter, hogy az Egyház feje, Krisztus földi helytartója által egész valója az Egyházé legyen.

A papszentelésre való előkészületül 1911. június 23-án ismét letette azt a fogadalmat, amely alól P. Milz annakidején Pozsonyban feloldotta. Ezen a napon volt Jézus Szívének ünnepe.

P. Bús úgy intézkedett, hogy a négy harmadéves teológust (Gramantik, Kramár, Lányi és Csávossy), aki a magyar provinciához tartozott, Budapesten a Jézus Szíve templomban szentelik. Dr. Lányi József fölszentelt püspököt, a fölszentelendő Lányi édesbátyját kérték fel a papszentelésre. 1911. július 9-én szolgáltatta ki az alszerpapságot, 12-én a szerpapságot és pénteken, 14-én a papságot. Fölszentelésén édesapja is részt vett.

Másnap július 15-én reggel fél nyolckor primícia a Jézus Szíve templom főoltáránál. P. Bús volt a kézvezető, P. Tomcsányi a primíciai szónok. Közvetlenül a mise megkezdése előtt egyik rokona azt a hírt hozta az újmisének, hogy édesapját elmebetegintézetbe szállították. „Rokoni merénylet volt az egész, amelynek részleteire a dolog természeténél fogva nem akarok kitérni” – írja P. Csávossy. Elgondolható, milyen érzelmek közt mutatta be első szentmiséjét. Azevedo

Boldog Ignác és vértanú társai ünnepe volt éppen. A mise szövege nagyon illett a helyzetéhez. „Fáj, igen, hogy ily csalódás ért legszentebb érzelmeimben – jegyzi fel négy nap múlva – de egyszersmind oly boldognak érzem magamat, hogy a világ összes gyönyöreireért nem adnám oda azt a keresztet. Soha talán nem mondok életemben olyan misét, mint amilyen volt az első, és ujjongok örömben, hogy első misémet így mutathattam be Istennek.”

Primíciája után azonnal megtette a lépéseket apjának kiszabadítására, és július 20-án el is érte ezt. Az öreg urat nagyon megviselték a történetek, s betegen feküdt egy ideig a szállodában. Itt egyszer meg is áldoztatta a páter. Majd a városmajori szanatóriumban ápolták, utána pedig Bécsbe ment Adrienne lánya kíséretében, s a Cottage-szanatóriumban helyezkedett el. A páter meg Kikindára utazott a kényes ügyben.

A délvidéki út után a pesti jezsuita rendházban tartózkodott. Itt bekapcsolódott a lelkipásztorkodásba is. Augusztus 6-án, Jézus Szíve vasárnapján tartotta az első esti ájtatosságot. „Amint magam elé állítottam az Oltáriszentséget – úgymond – és letérdeltem az oltár lépcsőzetére, elmélyedtem annak szemléletébe, hogy mint barát állok Jézussal szemben. Barátokként tekintünk egymásra, és úgy érzem, mintha csodálatos erő sugározna ki Jézus Szívéből az én szívembe, és elválaszthatatlanul egybe fűzné ezt a két szívet.”

Augusztus 7-én a kalocsai kollégium kertés házába küldték előljárói pihenésre. Ott érte egy sürgöny: Haldoklik a papa! Szeptember 10-én felutazott hozzá a Cottage-szanatóriumba. Még életben, de már eszméletlenül találta. Feladta neki a kenet szentségét. Mellette maradt haláláig, s utána még reggelig. Temetése szeptember 17-én volt Bobdán a mauzóleumban. A páter maga végezte a temetési szertartást. Utána visszautazott Innsbruckba.

Útközben azon gondolkodott: „Amióta feláldoztam magamat neked, Jézus édes Szíve, csak kereszt és szenvedés volt osztályrészem. Kevésbé felvilágosodott lelkek, kik felajánlásuk és irántad tanúsított tiszteletük fejében földi javakat és lelki édességeket kívánnak, tán csodálkoznának rajta, és Jób barátaival azt mondanák: Ubi est Deus tuus? – Hát hol a te Istened? – Hálát adok neked, mert megtanítottál, hogy a keresztben lássam legnagyobb szeretetednek biztos zálogát. Látom, hogy kérésemnek fogamatja volt, felajánlásomat elfogadtad, és biztos vagyok benne, hogy igazán szeretsz. Keressenek mások földi boldogságot és lelki vigasztalásokat Szent Szíved ígérete szerint, nekem keresztet add, Jézusom, csak tégy erőssé és aláztatossá!” (1911. szeptember 24.)

Amint visszaért Innsbruckba, a páter rektor megtiltotta neki mindazokat az önsanyargatásokat, melyeket P. Csávossy leginkább kedvelt és szükségesnek ítélt saját szempontjából. Mert lelkében olthatatlan, égő, felemésztő vágyat érzett az életszentség után. (1911. szeptember 20.) Úgy látszott, mintha a rektori tilalom útját állná ennek a törekvésnek. Most már mihez kezdjen? Mit sem sejtve, P. Müller Lajos jött segítségére, aki a Kisded Jézusról nevezett Teréznek egyik írására hívta fel figyelmét: Appel aux „petit âmes”. Itt olvasta: „Hogy a szentségre eljussunk, csak egyet kell tennünk: a kis áldozatok virágait Jézus elé szórunk, s utána teljesen rá hagyatkozunk.” P. Csávossy megtalálta a lelkiélet titkát, és felkiáltott: Kitűnően illik ez mostani lelkiállapotomhoz! Már csak azért is illik, mert „azt kértem, hogy tökéletességem harmonikus és kedves legyen.” (1911. szeptember 8–9.)

„Az, aki lelkembe oltotta ezt az égő, mondhatnám felemésztő vágyat az életszentség után, megadja magát az életszentségnek is. Meg vagyok győződve róla, és kimondom, hogy elérem az erény hősies fokait. De épp oly erős az a meggyőződés is, hogy nem érem el saját erőmből, hanem csakis Isten kegyelméből imádság által, sok küzdelem útján.” (1911. szeptember 20.)

P. Csávossy úgy érezte, már csak azért is szentté kell lennie, mert megérzése szerint Isten egy új szerzet alapítására hívta meg. A teológia második vagy harmadik évében ötlött fel Elemér előtt a *Világi apostolok* szerzetének gondolata. Eleinte így fogalmazta meg: „Ifjak tisztasági fogadalommal a világban.” Ugyanakkor egyik rendtársa, Perica Péter lelkében is hasonló

gondolatok születtek meg, s így egymásra találtak. Sokat tárgyaltak egymással tervük megvalósításáról, a későbbi években még levélben is.

Élete folyamán többször kísérletezett P. Csávossy az új szerzet alapításával, de nem sikerült. A gondolat élete végéig sem hagyta el soha.

1911. december 29-én este az örökkévalóságra gondolt, mikor lelkében Mária szavait hallotta: „jegyesed akarok lenni!” „Egy pillanat alatt világos volt előttem – beszéli P. Csávossy – hogy összes kincseit egy örökkévalóságon át nekem akarja adni, ahogy az jegyeshez illik, és amint én is odaajándékoztam magamat neki. Ez a benső hang oly meggyőző volt, hogy nem halványult el az évek során, és valahányszor rágondolok, mindig mély alázattal, örömmel, békével és nagy bizalommal és odaadással tölt el a Szűzanya iránt.”

„E jegyesség révén – írja a páter – Szent Józsefhez is sokkal közelebb kerültem. Meg vagyok róla győződve, hogy az ő közbenjárására részesültem e kegyelemben. Minthogy egészen neki adtam át magamat, azért olyan szorosán fűzött Máriához, mint amennyire ő meghittje... Ettől kezdve mintegy egynek tekintettem magamat Szent Józseffel.” (1912. január 7.)

1912 tavaszán P. Csávossy sikeresen letette a háromévi filozófiát és a négyévi teológiát felölelő vizsgát. Ennek alapján a római Gergely-egyetem a bölcselet és hittudományok doktorává avatta. A vizsga után Budapestre ment.

Május 29-én életre szóló beosztást kapott: a Jézus Szíve-tiszteletet fogja terjeszteni. Első prédikációja Magyarországon Jézus Szíve szeretetéről és az élet megszenteléséről szólt. Magyarország Jézus Szíve országa. (1912. június 15.)

Szeptember 6-án változás történt P. Csávossy beosztásában: elöljárója Nagyszombatba küldte.

A harmadik próbaév

Jézus Társaságának alkotmánya szerint a teológiai tanulmányok befejezése után, az utolsó fogadalmak előtt minden főlisztelt papnak egy ún. harmadik próbaévet kell lelkigyakorlatok közt eltöltenie. A páter provinciális azt akarta, hogy P. Csávossy Nagyszombatban mint a novíciusmester kíséretje kezdje meg a próbaévet. Ebbe azonban a páter nagy lelki javára P. Wernz generális hatékonyan beleszólt. Utasította a provinciális, hogy P. Csávossyt rendes próbációs házba küldje. Szeptember 27-én P. Speiser provinciális közölte P. Csávossyval, hogy a belgiumi Tronchiennes-ba kell mennie.

Ott Petit Ágoston volt a harmadik próbaév vezetője, aki nagy benyomást tett P. Csávossyra. Október 4-én érkezett meg, és 5-én este beszámolt P. Petitnek lelkiállapotáról. Feltárta előtte egész életét, ami alapos megalázására szolgált.

Az október 10-én kezdődő lelkigyakorlatot megelőző napon Oostacker-ba, a belga Lourdes-ba zárandokoltak, mely De Rudder csodálatos gyógyulásáról híres. P. Csávossy különösen kettőt kért a Szűzanyától. Először pártfogását, hogy a magányt jól tudja használni, s így életét új alapokra helyezze. Ez, emberileg véve, nem fog sikerülni, ha továbbra is úgy fáj a feje, mint megérkezése óta. Az ettől való megszabadulás volt másik kérése a kegyhelyen. Megkapta mindkettőt.

A Belgiumban töltött idő, a páter véleménye szerint talán életének legszebb időszaka. Pedig P. Petit vezetése mellett kemény munkát végzett. A nagylelkigyakorlat alatt minden másnap éjjel is elmélkedett egy órát a hideg szobában. Általában lelki szárazság jellemezte elmélkedéseit. Október 17-én, Boldog A. Margit ünnepén azonban megkapta a többször kért könnyek adományát, mikor azt szemlélte, hogy az emberek mennyire megbántják Istent. Ez az élmény oly mélyen vésődött lelkébe, hogy hatását még 1963-ban is érezte, amikor életrajzán dolgozott. „Azóta... az Ő végtelen kegyelméből egészen tudatos (bocsánatos) bünt nem követtem el. Ahányszor erre az estére gondolok, megindul a lelkem. Ez volt az október 17-i nagy kegyelem.”

Tíz nappal a könnyek adománya után kitört P. Csávossyból a kérdés: „Mikor foglak, Uram, téged szeretni?” Ezt a választ hallotta lelkében: „Tény, hogy szeretni fogsz engem!”

1963-ban, kitérve ezekre a szavakra, írja: „A természetfeletti szavaknak azzal a tulajdonságával bírt, hogy felejtethetetlenül belevésődött lelkembe.”

A lelkigyakorlat végén megkapta azt a kegyelmet, amelyet hét évvel azelőtt könnyelműen eldobott magától: „Senkit sem azért szeretni, mert valamiképp hozzám tartozik, hanem azért, mert Krisztushoz és az Ő révén hozzám is tartozik, ahogy minden hozzám tartozik, ami Krisztusé.”

Áldozathozatala után szentségimádásra menve szíve mélyén oly békét élvezett, amilyenben már évek óta nem volt része.

November közepén fejeződött be a lelkigyakorlat. Más volt ez, mint a novíciátusban végzett harmincnapos. Egészen új élet kezdődött P. Csávossy számára.

Közeledett az ádvent. Szombatonként egy próbációs Brüggebe szokott menni, hogy vasárnap az ottani jezsuita templomban a késői misét mondja. P. Csávossy is sor került. Este a vonaton, ádventi hangulatban, az ádventi vesperás himnuszára gondolva, az ablakból egy csillagot nézett, s elgondolkodott: Ott fenn az égben, ott a csillagokon túl, ott lakik az én Istenem!

Erre a lelkében egy hang szólalt meg: „Ne ott fenn, hanem itt bent a szívedben, a lelkedben keresd az Istent!” Ez volt életében első megélése a benne lakó Istennek. Felejtethetetlen emléket hagyott hátra lelkében. „Nem gondoltam – úgymond – akkor arra, hogy ez az élmény miként fog egyszer kivirágozni az Unumban, s hogy évek múltán talállok egy lelket, akivel épp ez az élmény kapcsol majd össze Istenben egy egész életre.”

Karácsony után januárban kezdődött a készületi idő a nagyböjti apostoli munkára. P. Csávossyt a nagyböjtre hazahívták. Először Kiskúnmajsán tartott hat napon át böjti beszédeket, majd P. Jámbor vezetésével első népmisszióját a Tolna megyei Szakcsón. Majd Pécssett nőknek adott háromnapos szentgyakorlatot. Innen Nagyváradra ment, ahol férfiakkal és nőkkel lelkigyakorlatos beszédeket mondott március 5–9-ig. Sok megaláztatásban és vigasztalásban volt része. Isten megmutatta neki, mit művelne az Ő kegyelme, ha egészen rá hagyatkoznánk.

Utána Győrött férfiakkal lelkigyakorlatos előadásokat tartott. Utolsó állomása Nyitra volt. Itt böjti szentbeszédeket mondott a nagyhéten. Húsvétkor már Pesten találjuk. Innen hamarosan visszatért Belgiumba. Január 31-től március 30-ig tartózkodott Magyarországon.

A zoltárokról elmélkedve megállapítja, hogy szemlélődésre van hivatva, amint már 1912. augusztus 22-én feljegyezte Nagyszombaton: „A misztikára vagyok hivatva.”

Ezekben a napokban nagy vágy hevítette az Istennel való egyesülés után. Metsző fájdalom hasogatta, hogy még mindig oly messze van tőle... „Messze tőle, jaj, mert nem vagyok teljesen az övé, hanem még nagyon is a magamé, ó Istenem!”

Nem kellett sokáig várnia. Névnapiján, Szent Adalbert ünnepén érezte vele az Úr, hogy egészen az Övé. Másnap az esti ájtatosság alatt a kápolnában nagy határozottsággal hallotta az Úr szavát: „Egyesülni akarok veled!” A rákövetkező egész vacsora alatt Istenben volt elmerülve. Ettől fogva sokkal többre becsülte a keresztet, mint akármi mást. (április 27.)

A következő hetekben Isten jelenlétét érezte lelkében, és része lett a nyugalmi imában. Egy esti elmélkedésben Isten arról biztosította P. Csávossyt, hogy szent jelenlétével örökre benne marad, „ha hú marad”. Erre nagy bensőséggel kérte, hogy hú maradjon örökre. „Lelkemben való jelenlétének ezt a kiváló kegyelmét Szűz Mária és Szent József kezébe tettem le, és biztos vagyok benne, hogy meg is őrzik azt.”

Isten jelenlétének az lett a gyümölcse, hogy a páter mindenki közt a legkisebbnek és legutolsóknak érezte magát.

Júniusban két hétig a belga kollégiumokat látogathatta

meg. Ezen az úton is elkísérte az Istennel való egyesülés, ami főleg Namurban ragadta el nagyobb erővel.

Szent Ignác napján, július 31-én fejeződött be a harmadik próbaév. Búcsúzáskor ezt mondta a P. Instruktor P. Csávossynak: „Deo Gloria!” Hozzáfűzi a páter: „Talán ezen az utolsó napon részesültem a harmadik próbaév legnagyobb megvilágosításában. Ez a világosság a tökéletességre való törekvés módját illette. Még bizonyos novíciusszerűség volt bennem, törekvésem nem volt elég önzetlen, irigység könnyen kísértett. Mindezekre fényt vetettek a P. Instruktor szavai – gloria Dei – kilépni saját magamból, s Isten dicsőségére szegezni tekintetemet.

Augusztus 1-én P. Csávossy hazautazott.

Tanár

P. Csávossyval előjáróinak sokféle tervei voltak. Ki akarták őt képezni biológiában, majd egyháztörténelemből kellett volna doktorálnia. Mindkettő abbamaradt. P. Bús a Jézus Szíve Hírnök szerkesztését és a Jézus Szíve tisztelet terjesztését akarta rábízni. Utána sociusnak küldte a novíciustmester mellé. Az új provinciális, P. Speiser a kalocsai tanárok sürgetésére azt kívánta, hogy P. Csávossy matematika-fizika tanár legyen. P. Csávossy legszívesebben az oroszországi misszióba ment volna, de P. Generális nem adta meg ehhez engedélyét. Szónoki pályára is tehetséget és kedvet érzett. Mégis engedelmesen elfogadta előjárójának döntését, és beiratkozott az egyetemre. Előjárója kívánsága szerint igyekezett azt minél előbb elvégezni.

Egyetemi tanulmányai alatt felügyelő is volt a budapesti Kongregációs Otthonban, amely egyetemi hallgatók internátusa is volt. Szeretett az egyetemi hallgatókkal foglalkozni, bár elég gondja volt velük. Különösen a fegyelem és szabadság okozott problémát.

Az elveket, melyek szerint prefektusi állásában eljár, írásban így foglalta össze:

1) Sohasem felindulás közben eljárni, hanem nyugodtsággal és határozottsággal. A szükséges szigor és erélyesség nem a hangban, hanem a következetes és elvszerű végrehajtásban nyilvánul meg.

2) Nem szabad a fegyelemből engedni azért, hogy ezáltal devócionális előnyöket érjünk el. A napi áldozót, ha megérdemli, éppúgy meg kell büntetni, mint bárki más. Nem szabad az előjárónak azt a látszatot keltenie, hogy ő a gyakori áldozást önmagáért kívánja. Nem szabad zokon vennie, ha valaki nem járul gyakran a szentáldozáshoz.

3) Jobb szent tartózkodást tanúsítani, de őszinte, meleg szeretettel egyesítve, mint jószándékkal túlságos bizalmasságot ápolni.

4) Minden feddésben egy csöpp szeretet is legyen.

5) Saját személyét teljesen háttérbe kell szorítani; semmiféle hajlamot, gyengeséget valamivel szemben mutatni nem szabad; hízelgés iránt érzéketlennek kell lenni.

6) Nem rögtön és mindig, mintegy szenvedélytől elragadtatva fellépni, hanem annak idején és higgadt méltósággal.

7) Ahol a fegyelem megőrzése mellett lehetséges, magát az alattvalók szolgájává tenni, s nem restelni nekik a legalacsonyabb szolgálatokat is megtenni.

Lelkiéletében a próbáció hatása tovább tartott. A nyugalmi ima majdnem állandóan megmaradt október 1-ig. Azután egyre gyengült: a sok és különféle elfoglaltság zavarta, és november 13-ával megszűnt. De nem végleg. Itt-ott misztikus egyesülés is előfordult. Újra érezte hivatását: lemondván mindenről bensőleg megszentelődjék, Istennek legyen keresztre feszítve, és neki ajándékozza magát.

„Mint a Nap, mely csak az ormokat világítja meg, és a völgyeket sötétségben hagyja, úgy emelkedik ki lelkem csúcsa a mulandóságok közül mély békében és Isten szemléletében, míg alsóbb rétege az élet forgatagában vesződik, és a mulandó dolgok közepette maga is változik.” (1915. február 28.)

1919. szeptember 21-én belátta, hogy eddig túlságosan sokat adott a külső szenvedésekre és fáradalmakra, és Krisztus követésének harmadik fokát nem annyira a sérelmek és megaláztatások elviselésében kereste.

1920. január 14-ével új irányt vesz lelkiélete: kezd megnyílni előtte a Szentháromság titka. „Az utolsó napokban – jegyzi meg – ismét erősen éreztem Isten jelenlétét bensőmben. Ma este átalakult bennem ez az érzés; már nem az istenséget általánosságban, hanem kifejezetten a három isteni személyt érzem magamban mint jelenlevőt.”

A csütörtök éjjeli szentórát nagyon szerette most is, később is, amíg ereje és a körülmények engedték.

A világháború nem volt különösebb hatással lelkiéletére.

1915 nyarán, még tanulmányai befejezése előtt, P. Csávossy Kalocsára került tanárnak. Először az alsóbb, később a felsőbb osztályokban is matematikát és fizikát tanított. 1917-ben főprefektus lett a konviktusban.

Szigorú volt, de igazságos. Mély benyomást tett tanítványaira. Hatása alól nehezen vonta ki magát valaki. Órái végén többször beszélt Jézus Szívéről. A fiúk áhítattal s lelki élvezettel hallgatták.

Az 1919. május 1-én kötelezővé tett kommunista ünnepélyen a kalocsai rektor őt bízta meg a beszéd mondásával. A Stefáneum internátus udvarán összegyűlt mindenfajta közönség előtt kijelentette, hogy semmit sem fog mondani meggyőződése ellenére. Előadást tartott nekik a „keresztény kommunizmus”-ról: az első keresztények, a paraguayi redukciók és a szerzetesek „kommunizmusáról.” A végén az egyik fő kommunista (egyébként nem rosszindulatú ember) kijelentette: „Szép volt, csak kissé egyoldalú”.

A júniusvégi ellenforradalom leverését akasztások is kísérték. Tizenhat embert a kollégium előtt akasztottak fel a fákra. P. Csávossy és P. Alaker István az ablakból titokban feloldozták őket.

Június végén a megszállott területekről való növendékeket hazakísérte és utána Temesváron tartózkodott, előjárói utasítására, akik jobbnak látták, ha távol marad egy ideig Kalocsától. Temesvárról szállt ki többfelé lelki gyakorlatok adására, és Bobdára is ellátogatóit öcséihez.

A proletárdiktatúra megszűnéséről csak egy hónappal később értesült. Szeptember 12-én érkezett vissza Kalocsára. Folytatta ismét a konviktusban a főprefektusi és a gimnáziumban tanári működését.

Közben 1920. március 25-én letette ünnepélyes fogadalmát. Képzeletben maga előtt látta Jézust, királyi fenségében, amint átveszi fogadalmát.

Nagybecskereken

Édesapja halála után P. Csávossy 271 kat. hold birtokot örökölt a Torontál megyei Csene és Ürményháza község határában. A szerbek bevonulása és a birtokreform következtében ezeknek az ingatlanoknak sorsa válságossá lett. Azért P. Somogyi Jenő provinciális meghagyta a páternek, menjen át a határon, mert csak jelenléte mentheti meg azokat a Társaság és a jó ügy számára, melyek javára ünnepélyes fogadalma előtt lemondott. A világ előtt természetesen P. Csávossynak mint jogos birtokosnak kellett föllépnie, ugyanis a világi törvény, főleg Jugoszláviában nem ismerte el az egyházjogi és szerzetesi vonatkozásokat.

Az akkor szerb megszállás alatt levő Pécsen keresztül sikerült eljutnia Nagybecskerekre, ahol Kovács István apátplébános örömmel kapott a jezsuita „káplánon”. Családja, neve közismert volt Nagybecskereken, mint Torontál vármegye székhelyén, ahol még sokan emlékeztek édesapjára.

1921. február 2-án érkezett meg Nagybecskerekre és itt tartózkodott 1923 nyaráig vagy őszéig. Utána Rodics Ráfael ferencendi szerzetest Róma apostoli kormányzónak nevezte ki, s ő magához vette P. Csávossyt az apostoli adminisztrátúra épületébe. A plébánián nagy buzgósággal teljesítette a lekipásztori feladatokat és ezek mellett más helyekre is elment lelkiyakorlatokat, missziókat tartani. Nagybecskereken vezette a nők Mária-kongregációját és megvetette az Imaapostolság alapját. Nagypénteki és szilveszteri beszédei még a protestánsokat is vonzották.

Közben a birtok megmentésén, illetve annak eladásán is fáradozott, ami végül sikerült, de csak potom áron, értékének talán csak huszadrészét kapta érte. Most visszatérhetett Magyarországra. 1924 szeptemberében Budapestre érkezett, mint kinevezett provinciális. A kinevezésről Bezdánon, a misszió alatt értesült.

Tartományi rendfőnök

P. Csávossyt 1924. szeptember 18-án iktatták be Budapesten a provinciális hivatalba. Ezzel ismét egészen új szakasz nyílt meg életében.

Azzal kezdte működését, hogy körlevélben köszöntötte alattvalóit, és felhívta figyelmüket a Jézus Szíve-tisztelet nagy jelentőségére. Amint ő teljes odaadással élt ennek az isteni Szívnek, úgy rendtársait is hasonló buzgóságra akarta lendíteni. Közölt is egy listát, hogy fegyelmi téren mihez tartás magukat. Erős kézzel belenyúlt, operált, ahol hibát, gyarlóságot fedezett fel. A kalocsai és pécsi kollégium lakóit szinte egészen kicserélte. Egy előljárót, aki ellen jogosan panaszkodtak, leváltott.

Egyesek nem titkolták véleményüket, hogy az új provinciálist fiatalnak és tapasztalatlanak tartják, s véleményük szerint nem tud bánni az emberekkel. Később P. Csávossy is belátta, hogy a szerzetben nem szigorral és büntetéssel, hanem szeretettel és gondoskodással kell a szabályhűséget és fegyelmet elérni.

P. Bíró, aki Farkas Editnek, a Szociális Missziós Társulat vezetőjének tanácsadója és lelkiatyja volt, az előző provinciális, P. Somogyi Szegedre helyezte. Farkas Edit mindent megtett, hogy P. Bíró visszakerüljön Budapestre, s ebben megnyerte a kormányzó és a kultuszminiszter pártfogását is. Ezek nyomást gyakoroltak P. Csávossyra, aki azonban helyeselte elődjének rendelkezését, s nem változtatott rajta. Emiatt elesett a kultuszminiszter anyagi támogatásától, amire egyébként számíthatott volna a Manréza felépítésénél.

A lelkigyakorlatosház létesítése régi terve volt a magyar jezsuita tartománynak. Ennek megvalósítását főleg P. Bernhard, a rendtartomány gondnoka és P. Csávossy titkára szorgalmazta. Az ő váratlan halála nagy veszteség volt, de a terv mégis megvalósult. Megvették hozzá a telket és felépítették a Manrézát. 1927 nyarán készen állt az épület. Homlokzatán ez állt: Cordi Christi Regis – Krisztus Király Szívének. Ide tervezték a vízellátási nehézségekkel küzködő érdi novíciátus áthelyezését, s ennek számára egy szárny építésébe kezdtek. Ennek alapkövét P. Csávossy 1927. november 13-án, Szent Szaniszló ünnepén délelőtt rakta le, délután pedig megvált hivatalától. Utódja P. Bíró alatt 1928 június végére elkészült a novíciátus szárnya is. Az érdi házat a Magyarországon letelepedő vizitációs nővéreknek adták el, akik azonban nagy szegénységük miatt a vételárnak csak egy részét tudták törleszteni.

1919-ben P. Somogyi Jenő, az akkori tartományfőnök fogadalmat tett, hogy amennyiben az Úristen megmenti a magyar provinciát emberveszteségtől, külföldi missziót vállal, és minden évben két magyar jezsuitát küld oda. Előbb Finnország, majd Zambézi került szóba, de végül Kína mellett döntött a P. Generális. Szarvas Miklós 1922-ben, Gábor István 1924-ben indult a misszióba. P. Csávossy kormányzata idejében 1926. szeptember 24-én P. Lischerong Gáspár és két tanuló rendtag: Horváth Sándor és Német József, a következő évben a szintén még tanuló Litványi György és Varga Kálmán segítőtestvér ment a misszióba. 1926-ban tíz kalocsai nővér is vállalta ugyanott a missziós munkát.

A missziók támogatására és az utánpótlás biztosítására P. Csávossy megindította a *Katolikus Missziók* című folyóiratot. 1925 március havában jelent meg az első szám Budapesten.

P. Csávossy külföldi mintára jezsuita küsszemináriumokat létesített Kalocsán *Loyoleum*, Pécsen pedig *Ignatianum* névvel. Szép számmal kerültek ki innen derék rendtagok.

A rendtartomány ügyeinek intézése mellett P. Csávossy derekasan kivette részét a lelkipásztorkodásból is: rendszeresen gyóntatott, lelkigyakorlatot adott, stb. 1927. április 9-én a Szent Szív zárdában kezdett lelkigyakorlatot a kongreganistáknak. Itt találkozott össze először Mester Margittal, aki akkor húszéves volt, és véletlenül ebbe a csoportba osztották be őt. Margit

úgy érezte, hogy P. Csávossyt Isten küldte számára lelki vezetőül. Ez a kapcsolat a Gondviselés folytán egész életén keresztül fennmaradt.

A római prokurátori kongregációra P. Bírót küldték le. Ő később elmondta P. Csávossynak, hogy a Páter Generális kifogásolta kormányzatát, balkezesnek tartja, és utódjának őt nevezte ki. P. Csávossy sohasem tagadta, sőt beismerte: „Ebben igaza is lehetett sok tekintetben, mert hiányzik bennem – azt magam is látom – az a simulékonyság és megnyerő kedvesség modoromban és eljárásomban, melyek annyira előnyösek az emberekkel való érintkezésben és az ügyek intézésében.” 1946. július 26-án visszatekint elmúlt életére, első provinciálisságára is, és bevallja: „Édesapámtól mindig – bár szerettem – valamiképpen féltem. Tőlem is, bár sokan szeretnek, mintha félnének az emberek, nem tudnak velem szemben felmelegedni. Talán ilyen természetet örököltem atyámtól. Fáj nekem ez, de nem tudom, mit tegyek, hogy ne legyen így. Ez is áldozat, melyet el kell fogadni.” Mégis 1925. október 19-én feltette magában, hogy a köszöntésben másokat megelőz. Megindoklása: nagyon kell küzdenie a büszkeség és rátarti modor ellen.

Mikor P. Bíró 1927. november 13-án leváltotta P. Csávossyt, ő még aznap leutazott Szegedre. A szeretet és nagyrabecsülés szép kifejezése volt az a sorfal, amelyet a pesti páterek távozásakor a portán alkottak.

Szegeden

Este érkezett Szegedre, ahol szónoklat- és neveléstant kellett előadnia, s amellet lelkipásztorkodott. Másnap már megtartotta előadásait. „A Szegeden első ízben töltött nem is egészen tíz hónapra (novembertől augusztusig) örömmel emlékezem vissza – vallja be P. Csávossy. – Nem a tanári működésre, hanem lelkipásztori tevékenységemre gondolok.” Sokat prédikált, gyóntatott, és főleg az 1928 nagyböjtjében tartott misszióra gondolt vissza nagy lelki vigasszal. P. Bússal együtt dolgozott. Húsvét után Thurnfeldbe utazott Bogner Etel és még egy magyar jelölt beöltöztetésére, akik 1927 augusztusában léptek be a Vizitációba. Ez a beöltözés igen szép emlék maradt a páter életében.

Milyen volt P. Csávossy lelki fejlődése ezekben az években? Iparkodott Kalocsán is, Becskereken is lelki életét a magaslaton tartani. Olykor mélyebb lelki élménye is volt.

Mikor 1924-ben Budapestre érkezett, a szentmise után, hálaadás közben hirtelen felújult benne a régi ösztönzés, hogy szentnek kell lennie. Részesült vigasztalásokban is, de „minden vigasztalásnál ezerszerre szebb és édesebb Jézus keresztje” – írja 1925. február 7-én.

„Úgy érzem – mondja a páter –, ha a kitett Szentség előtt imádkozom, mintha várakoznék, a várakozás nagy napját élném át, a csendben, a nagy estét, a virradást, mikor jön, és a fátyol lehull, és majd Ő áll előttem teljes szépségében és valóságában, és mennyegzőre hív, a nagy vacsorára. Elrejtve imádatja magát itt a `servus vigilans' (virrasztó szolga) által, míg csak egyszerre váratlanul megjelenik és mondja: Intra in gaudium Domini tui – Menj be Urad örömébe.” (1926. október 3.)

A délvidéki tevékenység, az emberekkel mint emberekkel való közvetlen érintkezés előnyösen hatott a páterre. A „vad” Csávossy megszelidült, humánus lett. Mikor látogatóba jött Kalocsára, nem lehetett a régi Csávossyra ráismerni: csupa kedvesség, megértés, humanitás. Testvér lett, kilépett önmagából. De azért ne gondoljuk, hogy már megtalálta a helyes középutat, hogy már kiegyensúlyozott lett volna egészen.

A nagy lelki átalakulás

Szeretetélet

P. Csávossy 1928 nyarán, augusztusban ismét Kalocsára került főprefektusnak és tanárnak. Elfogadta, bár szívesebben ment volna a görögkeleti misszióba, amire ismét ajánlkozott, de hiába. 1932-ben kollégiumi rektornak és gimnáziumi igazgatónak nevezték ki, ugyancsak Kalocsára. Nagy jelentőségűek ezek az évek lelki életében és külső működésében is. Főleg az előbbi szempontot hangsúlyozzuk. Belső életében ugyanis egészen új korszak kezdődik.

Az átalakulás az 1928–29-es iskolai évben vette kezdetét. Egy külső mozzanathoz kapcsolódik. Mint főprefektus reggelenként a beteg konviktoroknak vitte az Oltáriszentséget. Ilyenkor benső indításra mindig szívére szorította a szentségi Jézust. Sőt észrevétlenül a kendőn át gyengéden meg is csókolta. Ez nagyon növelte benne a szeretetet. E percek alatt mindig jobban átélt meggyőződéssé vált benne, hogy a lelkekben, az emberekben kell szeretnie Jézust, s hogy minél jobban szereti őket, érzelmileg is, annál jobban szereti Jézust. Ez a gondolat napközben is foglalkoztatta. Egész belső beállítottságát és ezzel külső viselkedését is befolyásolta. Lassanként egészen átalakította a következő évek során, főleg 1928–33 között.

Ezzel párhuzamosan járt, de valahogy benső összefüggésben vele, hogy jobban megismerte, és tapasztalatilag átélte a *benne* és a *bennünk* lakó Istent, a Szentháromságot, s a Jézussal egyesült, sőt némileg azonosult életet, a Titokzatos Test és a kegyelem misztériumát, és hogy ő Jézus legyen a lelkeknek, folytassa az Ő életét és működését a lelkekkel szemben. De mindez a *szeretet*, a *mély szeretet*, az isteni és felebaráti szeretet légkörében, fényében, és ettől az izzó szeretettől áthatva. Nem könyvekből tanulta ezt, hanem lelki indításokból és tapasztalatból, bár utána könyvek olvasása is megerősítette és kiegészítette mindezt lelkében.

Mindig jobban átélte, hogy amint van egek Istene, természet Istene, Oltáriszentség Istene, úgy van *lelkek Istene* is, vagyis a kegyelem által a lélekben lakó Isten. És attól kezdve az utóbbi imádására és szeretetére érezte magát legjobban ösztönözve. Istennel egyesülni saját lelkében és egyesülni vele mások lelkében, különösen azokéban, akik Istent sugározzák magukból. Egymásnak adni Istent a szeretet által. Ez volt az új – nem gondolat, hanem tapasztalat a lelkében, amely egész benső életét átalakította. A lélek is szentségház és templom, amint Szent Pál mondja, de ez a templom „élő templom”, s „ha benne Istent szeretem – mondja P. Csávossy – nem úgy szeretem Őt, mint a kőből épült templomban, mely magában véve hidegen hagy, hanem a `templommal`, a lélekkel együtt szeretem a lakóját, mert hiszen ez a lakó a legbensőségesebben áthatja templomát, a legbensőbbben egyesül vele, és szereti azt kimondhatatlan szeretettel.”

Maga az átalakulás nem, de annak teljes kifejlődése szorosan összefügg azzal, hogy 1927 áprilisában megismerkedett Mester Margittal, akinek lelkében egészen hasonló meglátások és élmények játszódtak le. „Ez a megismerkedés – írja P. Csávossy – egész életemre nagy kihatással volt. Az évek során 1927-től 1961-ben bekövetkezett haláláig mérhetetlen sokat köszönök neki. Együtt éltük a `szeretet életét`, mely egészen Istenben gyökerezett, mert Istenből eredt. Egész további lelkiéletem csak ennek és a fent említett élmények kifejezése, tisztulása és tökéletesedése volt.”

A dolgozókért

Látszólag egészen függetlenül a vázolt lelki átalakulástól, és egészen más területen kezdődött meg 1931-ben P. Csávossy nyilvános szereplése: a szociális kérdés terén. Külsőleg a

véletlenné lehetne tulajdonítani fellépését. Mégis benső összefüggésben állt a kettő lelkében. P. Bíró fedezte föl öntudatlanul az összefüggést, amikor egyszer azt mondta, ha nem is pontosan e szavakkal: „A szeretet vitte bele magát ebbe az egészbe.”

Kerkai Jenő a harmadik szakasz magisztere volt Kalocsán 1931-ben, s nagyon beleélte magát a szociális kérdésbe. Erről egy cikket írt a *L'Osservatore Romano* „A spanyolfal” című cikkének hatására, amely keményen ostromozta azokat a keresztényeket, akik képmutatón az evangélium szavai mögé bújva kizsákmányolják a szegényeket. Horváth Győző püspök azonban nem engedte meg ennek a cikknek a közlését. Amikor P. Csávossy ennek oka iránt érdeklődött a püspöknél, látta, hogy az nem sokat ért a szociális kérdésekhez. A püspök azonban fölkerlte P. Csávossyt, hogy tartson e tárgyról előadást a kalocsai urak Társadalom- és Természettudományi Körében, amelynek vezetője P. Komárik István, elnöke pedig Horváth püspök volt.

Itt tartotta meg P. Csávossy első szociális előadását. Nagy tetszést aratott a hallgatóságnál, és jónak látták megjelentetését a *Magyar Kultúrában*. Meg is jelent *Túlvilági hit és gyakorlati élet* címmel 1931. április 5-én, éppen húsvét vasárnapján. Ebben P. Csávossy világosan rámutatott arra, hogy a hit következetes gyakorlása megköveteli a társadalmi igazságosság gyakorlását a munkások iránt, s a szegények kizsákmányolása éppoly égbekiáltó bűn, mint az ártatlanok meggyilkolása.

A cikk óriási feltűnést keltett országszerte. A Magyar Kultúra e számát az utolsó példányig elkapkodták, sőt még utána is kellett nyomtatni. A napilapok, elsősorban a *Magyarország*, Balla Borisz cikkével, de a többiek is az első lapon, vagy más feltűnő helyen behatóan és nagyon elismerően nyilatkoztak róla, a leghidegebben a *Nemzeti Újság*, és elfogult, ellenséges hangon a *Népszava*.

Ettől kezdve más cikkek írására is felkérték, vagy önként vállalkozott. Előadásokra hívták meg Szomhathelyre, Sopronba, Pécsre, Kalocsára, Szegedre, Kecskemétre, Zalaegerszegre, Ceglédre, Bajára, a pesti Vigadóba többször is, Debrecenbe. A rádióban is hallatta szavát. Így egy csapással a szociális kérdések középpontjába került. A fiatal papság és a nép lelkesedett.

Serédi Jusztinián hercegprímás, nem hivatalosan, csak úgy mások által üzenté, hogy „ne bántsa a nagyokat”. Glattfelder püspök kifogásolta a hangot, Zsitvay Tibor igazságügyi miniszter valaki előtt (tréfásan vagy komolyan?) így nyilatkozott: „Ha nem volna jezsuita, letartóztatnám.” P. Csávossyt azonban nem zavarták az ilyen és hasonló kijelentések. 1939. december 5-én azonban a *Magyar Kultúrában* megfelelt a fölhozott vádakra: *Tragikus tévedések és meghamisított kereszténység* címmel. A moszkvai rádió mondja – fűzi hozzá a páter – „Magyarországon a papok szociális mozgalmat csinálnak. Meglátjuk, meddig fogják engedni!”

Bár P. Willekens vizitátor, aki éppen abban az időben tartózkodott Magyarországon, a páter egyik előadása után, melyben az OTI orvosok szociális beállítottságát erősen kritizálta, megjegyezte: „Ilyesmiért Hollandiában pert indítanak ellene”; azonban sem a püspökök, sem rendi előljárói nem állították le. Sőt egy időben P. Bíró, az akkori provinciális arra is gondolt, hogy szociális kiképzésre Belgiumba küldi.

Szociális működése a további évek folyamán lassanként gyengült, bár végleg nem szűnt meg. A legyengülés oka nem a letiltás volt, hanem két másik ok. Az egyik az, hogy P. Csávossy voltaképp nem volt szociológus, azért inkább arra törekedett, hogy cikkeivel, előadásaival felrázza az embereket közömbösségükből, s hangot adjon a keresztény felfogásnak, főleg a közben megjelent „Quadragesimo anno” enciklika alapján, de további ilyen irányú működéshez, főleg pozitív, építő irányban szaktudományok lettek volna szükségesek. Ilyenek elvégzésére pedig nem volt lehetősége. Így nem volt új mondanivalója. A másik ok pedig az volt, hogy 1935-től kezdve egészen más területre központosult tevékenysége. Ugyanis az 1932–35-ig tartó kalocsai rektorsága után Szegedre helyezték át az akkori magyar provinciában kezdődő harmadik próbaév vezetőjének (instruktorának). Ezzel egy egészen új munkatér nyílt meg előtte, melyen bizonyos megszakítással 1949-ig működött.

Instruktor – Kassai rektor

A harmadik próbaév 1935–39-ig Szegeden volt az erre külön berendezett házban. Az 1937–38-i évben szünetelt. P. Csávossy a probációs atyák vezetésén kívül szociológiát adott elő a hittudományi főiskolán. Itt is alkalma nyílt elvei hangoztatására. 1938 tavaszán márciustól májusig Rómában részt vett az egyetemes gyűlésen. Utána pedig a budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson P. Bangha Bélával a férfiak éjjeli szentségimádását vezette. Még megelőzően ugyancsak P. Banghával az 1930-as első nagy budapesti misszióból is kivette részét a Bazilikában, 1935-ben pedig a Rózsák terén tartotta meg P. Polgár Andrással együtt beszédeit a második általános budapesti misszió alkalmával. Az első igen jól sikerült, a másik kevésbé.

1939 nyarán P. Csávossy a visszacsatolt Kassára került. Az ottani jezsuita kollégium rektora és a vele kapcsolatos bölcséleti főiskola igazgatója lett. Tanított filozófiát és szociológiát. S nem utolsó sorban lelkipásztorkodott. A kis házi kápolnát a hívek számára is megnyitotta. Sikerült neki ezt az igénytelen szentélyt a kassai hívek hitéletének egyik szerény központjává kifejlesztenie. A főiskolát pedig a szellemi élet kis gyújtópontjává tenni.

Sok lelki megmozdulás indult ki a kassai kollégiumból és a kápolnából. A legjelentősebb esemény Kassa akkori hitéletében a város felajánlása Jézus Szent Szívének, melyet P. Csávossy szorgalmazott. Példát mutatott az egész országnak, hogyan kell előkészíteni a felajánlást Jézus Szívének, s miként kell a hódolatot kifejezni az isteni Felség előtt.

A sajtó és a szószék, valamint az iskolák útján megindult a propaganda. A *Katolikus Egyházi Tudósító*, a napi és heti lapok hangoztatták a felajánlás jelentőségét. A lelki előkészítést az ún. családi triduum, a családok részére tartott háromnapos lelkigyakorlat szolgálta. A végén a családok külön felajánlották magukat Jézus Szívének. Ugyancsak háromnapos előadásokban ismertették az egyes intézmények vezetősége és alkalmazottai előtt ezt a felajánlást s a belőle származó köteleességeket, valamint a mérhetetlen hasznot. A MÁV, a pénzügyigazgatóság, a postahivatalok stb. személyzetét külön készítették elő a nagy napra. Júniusban a város összes templomában háromnapos előkészület folyt a nagyközönség részére. Az ifjúságot külön nagygyűlésen lelkesítették a csatlakozásra. Plakátok jelentek meg eddig soha nem hallott szöveggel: „Kassa Jézus Szíve városa!” „A felajánlás nem üres szó!” stb.

Maga a felajánlás 1941. június 22-én, vasárnap történt, az összes hatóságok, egyesületek, katonaság, ifjúság és ezernyi hívő jelenlétében a székesegyházban, a főoltárra kihelyezett Oltáriszentség előtt. A felajánló ima Pohl Sándor dr., a város polgármestere ajkáról hangzott el.

1942-ben ismét Szegeden találjuk P. Csávossyt a harmadik probáció vezetőjeként. Ő szerette ezt a megbízást. Egész lélekkel és legjobb tehetsége szerint élt neki. Főleg a harmincnapos lelkigyakorlat adását kedvelte. Mindennek ellenére P. Csávossy mégsem bírt mindenkit magával sodorni. Okát részben benne kell keresni. Lelkigyakorlatos pontjai, konferenciás előadásai csupa logika és megalapozottság, de hiányzik belőlük a szárnyalás és érzelem. Még gazdag élettapasztalataival is ritkán fűszerezi őket. Ritkán ragadja el az a belső tűz, mely szívében lángol.

A lelki beszámolókon észrevették, hogy megismételtet valamit, amit előbb mondtak. Egyesek azt hitték, hogy sokat virraszt, és napközben elszendereg a beszámolók közben. Mások figyelmetlenségről vádolták. Asztali beszélgetésnél is gyakran előfordult ez. Csak naplójából derül ki ennek igazi oka. Nem álmoosságról, sem elszórakozásról, sem érdeklődés hiányról van szó, hanem „olykor – úgymond -hirtelen elragad valami, és Istenbe merít.” (1944. november 14.) Elmondja azt is, hogy még étkezés közben is úgy elborítja az istenség hulláma, hogy nem tud magáról. Ilyenkor erőlködni kell, hogy lépést tarthasson a földi élettel.

Ilyen élményekben gazdagon miként magyarázható legtöbbször száraz, tüzet, lendületet nélkülöző előadása? Ő is hiánynak ismerte föl ezt, amit osztrák-német mestereitől sajátított el;

de ő maga is erősen intellektuális típus lévén, mindenekelőtt az észet iparkodott meggyőzni. Belátta azonban, hogy nem tiszta értelem az ember. Akart is módszerén változtatni. Hogy nem sikerült egészen, hallgatóságán is múltott. Megesett, hogy cinikusan fogadták kijelentéseit és intelmét, sőt gúnyolódtak magatartásán.

Részben a páter is okot szolgáltatott rá. Így például bizonyos időközönként a próbációsoknak írásban kellett beadniok az egymáson észlelt hibákat, s a páter instruktor négy szemközt közölte azokat az érdekeltekkel. A mód, ahogy ezt tette, szinte szállóigévé vált: „Kedves páter, a következőket írták önről, mintha... talán... nem is tudom... de talán jó, ha tudja... nem mintha én mondanám...” és hasonló kijelentések, hogy soha senkit igazságtalanul meg ne sértsen.

Tudta, hogy mulatnak, gúnyolódnak rajta, de nem panaszkodott emiatt, senkivel nem érezte ugyan, de előadásaira lelkesítőleg nem hatott, akadályozta, hogy belsejét feltárva beszéljen. Saját maga is hiányolta ezt.

P. Csávossy osztatlan tekintélynek örvendett a próbációsok előtt. Ez azonban nem akadályozta őket a humorizálásban. Így: Mit szeretnének egyszer életükben látni? Azt, hogy P. Csávossy kettőt lép a lépcsőn, és füttyülve halad fölfelé, ahogy azt a fiatal páter rektor néha megtette Szegeden.

A harmadik próba vezetője mellett egyebekkel is foglalkozott: vállalt népmisziókat, lelki gyakorlatokat, amikor a próbációs páterek, főleg a nagybőjtben ki-kiszálltak lelkipásztori, misziós munkára. Előkészületre egy hónapot fordítottak. Ilyenkor nem unatkozott senki. A nagybőjt elején aztán szinte elnéptelenedett a ház.

Gimnazista kora óta P. Csávossy nem nyugtatta tollát. De úgy igazában csak mostanában lendült bele az írásba. A budapesti Széchenyi-könyvtár 78 kartotéklapon őrzi műveinek jegyzékét. Tárgykörök: Lelki gyakorlatok, Elmélkedések, Szentbeszéd, előadások, cikkek, Jézus Szíve tisztelete, Oltáriszentség, Szűz Mária tisztelete, Életrajzok, Szentkilencedek, Imakönyv, Szentórák, Fordítások.

Bogner Mária Margit boldoggáavatási perének megindításával kapcsolatban megjelentette a *Margitvirágokat*, német változata a *Margaretenblatt*. Majd testvérlapot adott neki *Szent Magyarok Lapja* címen. Míg az előbbi elsősorban Bogner ügyével, addig az utóbbi komoly lelki életet élt magyarokkal foglalkozott. Ezeket a lapokat nemcsak elindította, hanem legnagyobb részben írta is. Azonkívül még nyolcvanas éveiben is figyelemre méltatott cikkeket jelentetett meg Kaszap István boldoggáavatási pörének védelmében, Krisztus uralmának kozmikus jellegéről, a „kozmosz” Krisztusról és Krisztus Urunk feltámadásának bizonyíthatóságáról, az e körül hazánkban is fellángolt vitában.

1937-ben megindult Székesfehérvárott az eljárás Bogner Mária Margit, érdi vizitációs nővér boldoggáavatása ügyében. Ez maga után vonta egy egész sor boldoggáavatási per megkezdését. Így: Kaszap Istváné 1942-ben, Batthyány-Strattman Lászlóé 1945-ben, Apor Vilmos püspöké 1946-ban, Tóth Tihaméré és Bódi Magdáé ugyancsak ezekben az években.

Mária Margit ügyében P. Csávossy volt az előmozdító, de a hivatalos postulator nem lehetett, mivel tanúként is szerepelt. Kaszap István perének megindításánál viszont postulator volt, az ügy lelkes előmozdítója pedig Endrődy László; Batthyány-Strattman és Apor Vilmos ügyében mind a két tisztelet P. Csávossy töltötte be. Tóth és Bódi ügyében nem szerepelt. A szentéletű szatmári püspök, Hám János ügye után, amelyet a század elején szorgalmaztak és Rómáig elvittek, de később teljesen elhanyagoltak, Bogner Mária Margit ügye az első, melyet hivatalos alakban megkezdtek, és lefolytattak. E boldoggáavatási ügyek nagy lelki haszonnal és felbuzdulással jártak nemcsak az országban, hanem részben külföldön is.

Az Unum

Az eucharisztikus világkongresszus előkészítő évében, 1937-ben és magában a kongresszusi évben ősszel megalakult az *Unum Szövetség* és maga az *Unum*.

Négy-öt év múlt el, amíg az Unum eszméje valamiképp kibontakozott P. Csávossy és Mester Margit lelkében. Ez a kialakulás ugyanis kettőjük lelkének közös gyümölcse.

P. Csávossy elmondja, hogy 1930. március 28-án szentmise után hálaadás közben indítva érezte magát arra, hogy április 18-án, nagypénteken Mester Margittal ezt a lelki szövetséget megkösse, amely egész életére kihatással volt. „Egészen benső és mély lelki kapcsolat létesült köztünk az Úr Jézus keresztségének árnyékában – írja. – Az egészet magyarázat nélkül ez a szó fejezi ki: `Cor unum et anima una in Cruce Domini nostri Jesu Christi' – Egy szív és egy lélek a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségében. Ez a szó melyet egy-egy Jézus Szíve képre a dátummal együtt vérünkkel irtunk le, s egymásnak adtunk át, életünkben valósággá lett az egységgel és a kereszttel együtt. S ez volt öntudatlanul az Unum igazi megfogalmazásának napja. Születéséig még sok év telt el. „Margit már a harmincas évek elején P. Csávossyhoz intézett leveleiben kifejezte, hogy ami köztük van, nem más, mint az Úr Jézus szavainak hangsúlyozott megvalósítása: „ut omnes unum sint” – hogy mindnyájan egyek legyenek. (Jn 17,21)

Teltek az évek. Egyikük sem szándékozott szerzetet alapítani. Margitnak ugyan mondta a páter: Ha nem talál semmiféle szerzetes intézményt, mely neki megfelel, akkor alapítson magának egyet. De ő szerénységében erre nem hajlott. A páter pedig mint jezsuita külön engedély nélkül ilyesmire nem vállalkozhatott. Így tehát az egész ügyet a jó Isten gondviselésére bízták. Csak az eszme élt bennük.

1934 szeptemberében a parádi Károlyi-féle kastély kis kápolnájában, ahol sok időt töltött Jézussal kettesben, kapta meg Margit az indítást, amelyre szinte beleremegve igent mondott, és vállalta az Unumot. Záráskor megkérte a sekrestyést, hogy hagyja őt a kápolnában a reggeli nyitásig. Mint egy perc, úgy telt el neki az éjszaka – mondotta. Úgy látszik, a Szentlélek értelmi látomásban közölte vele, hogy meglesz az Unum. „A Szentlélek elém rajzolta a kis közösség életét! – számolt be élményéről később. – Egyre világosabban látom, hogy mit kíván tőlem az Atya.”

Erre P. Csávossy és Mester Margit rövid alapszabályzatot dolgozott ki egy kis csoport részére, hogyan rendezze be életét az evangéliumi tanácsok alapján az Unum szellemében kint a világhán. Ezt követően 1936. július 2-án Érden, a Vizitáció kápolnájában az első tagok kezdeti fogadalomtétele. Aki ezen a napon nem lehetett ott, utólag tette le a fogadalmat. Margitot 1937. február 2-án a kis közösség főnöknőjévé választották. Ő pedig ugyanezen év május 23-án, Szentháromság vasárnapján, örök fogadalommal kötötte le magát ugyancsak Érden, de csak szívének rejtekében az Unum eszméjéhez, s hűséget fogadott, hogy e szerint az eszme szerint rendezze be életét.

Most már csak a közös élet és a hivatalos jóváhagyás hiányzott, hogy az Unum igazán megszülessék a maga teljességében.

A közös élet először Budapesten valósult meg a Csaba utca 12. alatti házban, három testvérrel. A fejlemények következtében esedékessé vált, hogy P. Csávossy megismertesse P. Somogyi Jenő provinciálissal a helyzetet, hogy az tisztán lássa a páternek az Unumhoz való viszonyát. Még a közös élet megkezdése előtt közölte ezt vele. Erre P. Somogyi írásban megengedte neki, hogy az Unum alkotmányát kidolgozhassa, és a szegedi letelepedést előmozdíthassa, azzal a kikötéssel, hogy sem mint alapító, sem mint az Unum előjárója nem szerepelhet. Mester Margit közreműködésével az 1938–39. iskolaévben Szegeden megkezdte és be is fejezte az alkotmány első kiadását, amely az idők folyamán négy változatot ért meg.

Mint ahogy Szegeden elhúzódott az építkezés, s csak 1941 őszen fejeződött be, azért Kassa lett az első hely, ahol az Unum hivatalos jóváhagyással és megfelelő külső keretben megkezdhetette sajátos rendi életét és működését.

A Kassára áthelyezett P. Csávossy 1939 szeptemberében egy vasárnap a kápolnában mondott beszédében az Unum Szövetséget ismertette. Ez van hivatva az Unum eszméjének széles körben való terjesztésére. Először 1937 nyarán Glattfelder Gyula püspöktől kapott jóváhagyást, később a többi egyházmegye főpásztorától is. P. Csávossy felszólítására, hogy aki tagja akar lenni, jelentse be szándékát, elsőnek Vilkovszky Armandné jelentkezett. Ő egészen magáévá tette az Unum ügyét, és a szegedi terv mintájára napközi otthon létesítését tervezte. A Hernádon túl fekvő „Dzsungel”-nek nevezett nyomortanyaszerű településen nyitotta meg a napközi óvodát, amelynek terme vasárnaponként kápolnául szolgált. P. Csávossy itt misézett, prédikált és gyóntatott. Nagybőjtben misszió folyt a telepen. Először a felnőtteknek a páter, majd utána az iskolás kislányoknak Mester Margit vezetésével. Ez előkészület volt a város felajánlásához. Az önzetlen és sok lemondással járó apostoli munka nemsokára meglátzotta a telep arculatán. A „Dzsungel” hamarosan új nevet kapott: a Jézus Szíve-felajánlástól kezdve hivatalosan

„Szent Szív-telep”-nek hívták.

P. Csávossynak és az Unumnak éveken keresztül sok kellemetlenséget okozott egy titokzatos ügy, ami B. Margit személyéhez fűződik. Ezt a fiatal árva lányt háztartási alkalmazottnak vette fel az Unum, hogy megmentsék az elzülléstől. B. Margit szeretett volna belépni az Unumba, és 1942-ben Kassán fölvevették jelöltnek. B. Margit körül különös események sorozata kezdődött, amelyek nagyon hasonlítottak az Ars-i plébános által elszenvedett ördögi zaklatásokhoz. Először természetes magyarázatot kerestek erre, de mikor az orvosi vizsgálatok teljesen normálisnak találták a lányt és a jelenségek felülmúlták képességeit, egyesek az ördögnek tulajdonították azokat, mások parafizikai jelenségeknek. Követték ezek B. Margitot más városokba s helyekre is. Végül elbocsátották az Unumból. Férjhez ment, két gyermek anyja lett, és ateistának vallja magát. Mint óvónő működik.

A Manrézában

1944. március 19-én Hitler csapatai megkezdték hazánk megszállását. Ezzel megindult az ország bombázása is. A front egyre közeledett Szeged felé, ezért a harmadik probációt a Manrézába költöztették át. P. Csávossy szeptember 9-én hagyta el Szegedet. Október elején kezdtek meg a nagylelkigyakorlatot, amely alatt P. Csávossy is elvégezte saját évi lelkigyakorlatát a harmadik hét alatt, a szenvedés jegyében. A bombázások miatt sok időt töltöttek az óvóhelyen.

Mester Margit több Unum nővérrel együtt a Sophianum intézet zugligeti Szent József villájában húzódott meg, s ott érte őket az oroszok bevonulása karácsony napján. A Sacré Coeur apácák ugyanott menedéket nyújtottak kb. hetven Sion nővérnek, akiket kiűldöztek sashegyi házukból. P. Jakab is itt tartózkodott már hosszabb idő óta, mint miséző és gyóntató, mégis a vezetők jónak látták P. Csávossyt is felhívni hogy ketten legyenek és segítsék megvédeni az apácákat. Mivel a probáció egyelőre szünetelt, P. Csávossy előljárói megadták erre az engedélyt, és december 31-én ő is felköltözött a villába.

Az áldozatból, szenvedésből bőven kijutott mindenkinek, P. Csávossynak is. „Világosan beláttam – jegyzi meg – hogy minden felemelő igazság, akármilyen is az – Isten bennünk lakozása, Titokzatos Test, isteni eljegyzés, stb. gyakorlatilag csak akkor ér valamit, ha az önmegtagadás és az áldozat szelleme hatja át. Csak úgy tetterős minden legszentebb, legmagasztosabb érzés is. Világosan beláttam, mennyire igaza van Szent Ignácnak, hogy egész aszkézisét az önlegyőzésre építi fel. Erre főleg a mostani külső helyzet vezetett jobban rá. Voltaképpen nem is az önlegyőzés, hanem az Isten akarata a döntő; vagyis minden szép, magasztos igazság és érzelem csak annyiban ér valamit gyakorlatilag, amennyiben jobban segít Isten akaratának teljesítésében. Erre azonban nélkülözhetetlen feltétel és eszköz az önlegyőzés és az áldozat. Isten akarata ugyan nem minden esetben kívánja az áldozatot, de az áldozat és önmegtagadás szelleme nélkül lehetetlen Isten akaratát teljesíteni.” (1945. január 3.)

Ágyúdörgés között dolgozott az Unum konstitúcióján, imádkozott a békéért és a népek egységéért. Valóban gondviselészerű volt az apácákra az ott levő két pap jelenléte, és Isten segítségével sikerült is megóvniuk őket az oroszok követelődésétől. Életük azonban nemegyszer veszélyben forgott emiatt. Közben néha belátogattak a városba is, hogy felkeressék a nővérek ott élő hozzátartozóit, s lássák, túléltek-e az ostromot. Ez is életveszélyes vállalkozás volt.

Február 21-én Mester Margittal együtt elindult Szeged felé, hogy megnézzék, mi van az ottaniakkal. Február 27-én érkeztek meg a vonaton és szekéren megtett fáradtságos út után. Épp idejében, mert az Unum óvodáját már másoknak akarta a város átadni. Megmentésének érdekében odaköltözött egy időre P. Csávossy is, mert az óvodában kápolna is volt, amely a környező lakosságot is szolgálta. Márciusban kétoldalas terjedelemmel még a *Margitvirágok* és a *Szent Magyarok* kiadását is újból elkezdte. Március 29-én eltemette a tifuszban meghalt P. Müller Lajost, aki hivatásának áldozata lett, amikor a beteget gyóntatta és a szentkenettel ellátta.

Április 22-én ismét útnak indult Budapest felé és 23-án már meg is érkezett. A probációs páterek a Szent József villába költöztek, hogy a házat megmentésük, mert az apácák nagy része addig már eltávozott onnan. Itt fejezték be a 44–45-ös próbaévet.

A következő évek probációi már rendes mederben a Manrézában folytatódtak egészen a 1949-i Péter és Pál apostolok ünnepéig. Ez volt a tizedik és P. Csávossy vezetése alatt az utolsó kurzus. Összesen 105 pátert formált a probációban.

A probáció vezetésén kívül P. Csávossy működése, az adott körülményekhez képest olyan volt, mint azelőtt. Így közvetítésére a Guggerhegy oldalán fekvő Vöröstorony utca 31 szám alatt

1945-ben letelepedett az Unum. Kápolnát is rendezett be, melyet július 31-én P. Csávossy szentelt fel. Ide jártak misére a környék hívei. P. Csávossy pasztorálta őket. Hétköznap, ha maga nem ért rá, egy probációos atyát küldött. 1945 július 17-én nagy öröm érte: július 2-i kelettel megkapta azt az okmányt, mely az esztergomi főegyházmegye területére jóváhagyja az Unumot.

Hogy az újjáépítésben segítségére legyen a papságnak, 1945. augusztus elseji kezdettel harmincnapos lelkigyakorlatot adott papoknak Nagyoroszipan.

1946-ban P. Csávossynak harmadszor kellett Rómába utaznia: a szeptember 6-án kezdődő, általános főnököt választó egyetemes gyűlésre várták. P. Varga Lászlóval együtt indult útra Nagy Töhötöm vezetésével. Augusztus 17-én indult útra s rövid innsbrucki tartózkodás után szeptember 1-én megérkezett az Örök Városba. Október végéig maradt ott, pontosan október 26-án hagyta el Rómát. Utolsó miséjét az Útmenti Szűzanya oltáránál mondta. Akkor úgy érezte lelkében hogy a Szűzanya világossá, fényessé teszi élete útját s lelke különös útját, de megvédi és megőrzi a hazatérés nem veszélytelen útján is. Most már kíséret nélkül ment. Kis kalandozás és erdei útvesztés után november 7-én érkezett vissza a Manrézába. Távollétében P. Somogyi Jenő helyettesítette őt a harmadik probáció vezetésében.

A következő évben, 1947. május 16-án a Szent István Akadémia rendes tagjává választotta, miután az Aquinói Szent Tamás Társaság ezt már 1929-ben megtette.

Mondhatatlanul többet jelentett számára az a kitüntetés, melyben az Úristen részesítette 1948. június 2-án Bácsalmáson a Mária-napok befejező ájtatosságán, mikor a főoltárnál a kitett Oltáriszentség előtt térdelt. „Valahogy – olvassuk – a Szentháromság titka lett világosabb előttem: a három Személy, mely az egyetlen isteni természetet birtokolja; s ez a fény igen nagy boldogsággal töltött el, amely továbbra is megmaradt bizonyos állandósággal lelkemben, s különös intenzitással megújult, ha kifejezettebben ráesett gondolatom. De részletesen kifejezni nem tudnám, hogy miben állott ez a megismerés és a belőle fakadó boldogság.” Másnap megjegyzi: „A tegnapi élmény folytatódik. Együtt birtokoljuk ugyanazt az egy istenséget – ez lépett ma még világosabban lelkem elé.”

Szétszóratás

1949. augusztus 25-én a rendőrség őrizetbe vette P. Kovács Jenőt, a Manréza házfőnökét és a novíciátus mesterét. Mindkét hivatal P. Csávossyra hárult.

1949 augusztus végén letartóztatták a Mezőkövesdre internált P. Tüll Alajos helyettes tartományfőnököt, aki P. Borbély István külföldre távozása után kormányozta a magyar rendtartományt. P. Reisz Elemér, a kijelölt utódja szintén elhagyta az országot. Így P. Tüll meghagyása szerint P. Csávossyra nehezedett a helyettes tartományfőnökség. Érthető tehát, ha szeptember 2-án ezeket írta naplójába: „Az utolsó hét sok és nagy változásokat jelentett számomra. Egészen más hivatalokba kerültem, új felelősséggel, nagy(obb) felelősséggel, mint amilyen már régen vagy sohasem terhelte vállamat. Kilátás esetleg szenvedésre is. Helyt kell állnom, sok dologról lemondanom: első a kötelesség. Ma este kaptam meg kinevezésemet, első pénteken! Mindjárt följánlottam mindent a Szent Szívnek, és áldását kértem mindenre, amit a jövő kíván és magával hoz. Így fogadtam a litánia utáni áldást. Nagy bizalom tölti be lelkemet.”

Szeptember 3. (Manréza). Ma a hó első szombatján kezdem meg működésemet. Reggel mindjárt a tökéletes átadás szellemében mindent átadtam a Szűzanyának, jelent és jövőt, szóval mindent, a rábízottakat, az ügyeket, a nehézségeket és szenvedéseket. Anyám! A tiednek lenni, mégha esetleg Veled kell állni a kereszt alatt is, vagy akár függeni a keresztben, hacsak Te állsz mellettem a kereszt alatt. Óvj meg minden ballépéstől, add, hogy mindig Szíved és Szent Fiad Szíve szerint éljek, és tegyek mindent! Te légy erőm, vigaszom, bölcsességem, mindenem. Amen.”

Szeptember 15-én, a Fájdalmas Szűz ünnepén intézte első körlevelét alattvalóihoz. Azzal kezdi, hogy éppen most jön a tárgyalásról, melyen P. Tüll Alajos volt viceprovinciálist és P. Kovács Jenőt, a manrézai rektort négy évi fegyházra és tíz évi hivatalvesztésre, két novíciust pedig hat havi fogházbüntetésre ítélték.

Elmondja, hogy az elítéltek mily példás lelkülettel fogadták az ítéletet, s előírja, hogy foglyainkért mindenki ajánljon fel egy szentmisét és naponta imádkozzanak értük a litánia után. Kellő óvatosságra is inti őket beszédjükben az idegenekkel.

Utána végiglátogatta a rendházakat, Szegeddel kezdve. A házak felülvizsgálata az év végéig tartott.

Az 1950-es szentév alkalmából kissé megkésve, február 20-án körlevélben buzdította a rendtagokat a tökéletességre törekvésre az ima, penitencia és munka szellemében. Mindez által engeszteljék Istent az emberek sok bűnéért.

„Értsük meg – folytatja -, hogy az előbbi korszaknak társadalmi és gazdasági felfogásával együtt mindenkorra vége van, s ezért nem is tér vissza soha. De nem is kívánjuk, hogy visszatérjen, mert ha visszatérne, akkor nekünk magunknak kellene megakadályoznunk visszatérését.”

Kitér ennek a korszaknak a hibáira, s megemlíti, hogy

„nevelésünkben – tisztelet a kivételnek – nagyobbára hiányzott a szolidaritás, a szociális vonatkozás. Nevelőintézeteink majdnem kizárólagosan a gazdagabb körök számára léteztek, és magas tartásdíjuk miatt mások (a nemzetnek esetleg sokkal értékesebb rétege) számára megközelíthetetlenül tették azokat. Szűnjék meg végre mindenütt az a takarékosági eljárás is, amellyel nem adjuk meg alkalmazottainknak mindazt az anyagot és egyebet, amelyhez az állami rendeletek alapján joguk van. Kezelésükben is szűnjék meg az a mód, amely bennük nem tekinti ugyancsak Isten gyermekét és a testvért Krisztusban. Az előljáró hivatalát ne az uralkodás, hanem a szolgálat jellemezze!”

Szükség is volt ezekre a buzdító szavakra. 1950 elején jöttek már a rosszat sejtető hírek. A szegedi rendház földszintjét és első emeletét már 1948 őszén elvették. Azért a tanuló ifjúság

legnagyobb része tanáraikkal együtt, magasabb utasítást követve, kalandos körülmények között külföldre ment.

1950 február havában tették a párt részéről azt az ajánlatot, adják át a jezsuiták a Manrézát, s kapnak helyébe más házat, ahol munkájukat folytathatják. A Manrézában ugyanis még mindig folyt a lelki gyakorlat-adás. Erre az ajánlatra P. Csávossy a leghatározottabban azt válaszolta, hogy a Manrézát nem adják át.

Egy időre, egy-két hónapra, mintha elcsendesedett volna az ügy. De május 20-án, szombati napon, egy ezredes bement a Manrézába, és id. Varga László házfőnöknek kijelentette, hogy hétfőn, 22-én a házat bútorostul ki kell üríteni, mert a határvadászok számára igénybe veszik. Erre a hírré P. Csávossy elment az illetékes hatósághoz, és kijelentette, hogy önként nem távozunk, csak az erőszaknak engedünk. Már vasárnap este P. Csávossy kiment a Manrézába, s ott búcsútáncot tartott. Hétfőn reggel 8 órakor egy csapat katona érkezett a Manréza kertjébe. P. Csávossy odalépett a vezénylő tiszthez, aki nem mutatkozott rosszindulatúnak, s kijelentette, hogy a rendtagok nem fejtenek ki ellenállást. Egész nap folyt a hurcolkodás. Teherautók vitték a bútorokat Kispestre, Vácra, s ahová csak lehetett. Este 8 órára a jezsuiták végleg kivonultak a Manrézából, melyhez annyi szép emlék fűzte őket.

A Manréza elvétele csak bevezetés volt. Akkor nem is sejtették még, mit hoznak a közeli hetek, bár a szerzetek fölmozgatását a kormány már elhatározta.

Június első hetében P. Csávossy Szegedre utazott, hogy a Manrézából kizavart novíciusokat, és általában a még ottlakó rendtársait meglátogassa. Június 8-án tért vissza Budapestre, s ott tudta meg, hogy a szegedi rendtársakat még aznap éjjel teherautókra rakták és kényszertartózkodási helyül Mezőkövesdre és Jászberénybe szállították. Hamarosan kitudódott, hogy nemcsak a jezsuitákkal, hanem a többi szerzetesekkel és szerzetesnőkkel is hasonlóképpen jártak el. Sőt nemcsak Szegeden, hanem az összes ún. határszéli helyeken és városokban: Pécsen, Szombathelyen, Nagykapornakon stb. is. Június 13-án P. Csávossy meglátogatta Mezőkövesdet. Az ottani rendházban zsúfolták össze nemcsak a szegedi, hanem a pécsi jezsuitákat is. A derék matyók látták el őket élelemmel. P. Csávossy még aznap délután visszautazott Budapestre.

Jézus Szívének ünnepén, június 16-án a provinciai tanács előzetes hozzájárulásával a pesti házban tartózkodó rendtagok jelenlétében fogadalmat tett a kápolnában a magyar rendtartomány nevében. Megígérte, hogy ha a rendtartomány lényegében átvészeli a jelen nehéz időket, és ha a ft. páter Generális is jóváhagyja, nyilvános ünnepként fogják megülni minden házban Jézus Szívének ünnepét, éjszakai szentségimádással készülve fel rá. Munkás-lelki gyakorlatosházat létesítenek. A Boldogságos Szűz Szeplőtelen Szívének tiszteletére egy kápolnát építenek fel.

Utána pedig körlevelet intézett a rendtársakhoz, kifejtve benne, hogy a szétszóratás idején mik a lelkiismereti kötelezettségeik, hogyan élhetnek a szabályok szerint, fogadalmaik szellemében, a tökéletességre törekedve.

Június 18-án utoljára tartották meg a Jézus Szíve-körmenetet. Vacsora után P. Csávossyt a Rigó utcai bencés rendházba hívták rendfőnöki megbeszélésre. Az utolsó napokban éjjel biztonság kedvéért már mindig a rendházon kívül, a Törökvész úton aludt, s reggelenként lejött a Mária utcába. Mikor másnap lejött, zárva találta a rendház kapuját. Rosszat sejtve, azonnal elillant. Utána megtudta, hogy éjjel rátörtek a házra, és elhurcolták a rendtársakat. Nemcsak a jezsuitáknál tették ezt, hanem az összes budapesti szerzeteseket és apácákat is elhurcolták, pár kivétellel.

Ezentúl P. Csávossy a Törökvész úton tartózkodott állandóan inkognitóban. Az ügyek intézésére és a rendfőnöki gyűlésekre szabadon és nyíltan járt a városban. A rendfőnököket ugyanis rövid időn belül hazaengedték kényszertartózkodási helyükről. Egy ideig P. Petrich is ott élt, vele együtt, míg P. Lányi Ede hirtelen halála után őt nem küldte P. Csávossy előljárónak és tanárnak.

A törökvészi rejtekből kormányozta P. Csávossy a szétszórt rendtartományt. Senki sem ismerte tartózkodási helyét, csak az összekötő, aki felvitte a postát és az üzeneteket vagy levitt ilyeneket. Így egy nap leforgása alatt mindenki találkozhatott vele, és ő is velük, előzetes megállapodás szerint. Azonkívül más és más helyen látogatási és megbeszélési órákat is biztosított.

1950 karácsonyán ismét körlevelet intézett rendtársaihoz vigasztalva, buzdítva és tanácsaival ellátva őket.

1951 áprilisában vidékre ment az ott szétszórtan élő rendtagok meglátogatására. Bölcsen, körültekintően és nagy szeretettel gondoskodott övéiről és kormányozta a rendtartományt. P. Generális nagyon meg volt elégedve vele. Nemegyszer hozta szóba a római magyarok előtt. Csodálta bámulatos hitét, természetfölötti nyugalma a legviharosabb időkben is. A német asszisztens, akihez a magyar jezsuiták is tartoztak, kijelentette 1951 februárjában P. Reisznek: „A Páter Generálisnak egyik legnagyobb öröme és vigasztalása a Társaságban, hogy P. Csávossy oly biztos kézzel vezeti ezekben a zavaros és bizonytalan időkben a magyar provinciát. A tagokban nincs semmi riadalom. Bölcsen és békében élnek.”

Az utóbbi időben figyelmeztetést kapott P. Csávossy: vigyázzon, mert elfogatására gondolnak. Mivel azonban érdeklődése ellenére semmi nyomot nem talált, hogy keresték vagy érdeklődtek volna utána valahol, nem sokat hederített a hírre. Így érkezett el a kegyelmi óra, mely után még 1945-ben epedett Mester Margittal, amikor nagy keresztet kért tőle.

Letartóztatás – Elítélés

Május elején P. Csávossy azt az üzenetet kapta virágnyelven, hogy Hamvas püspök május 7-én délután 4 órakor a budai Uri utcai érseki lakásban szeretne vele beszélni. Alig hagyta el a helyőrségi templomot, illetve annak romjait, s nem tett 50 vagy 100 lépést az út közepén, mikor jobbfelől egy ház kapujából egy magas, erős termetű férfi sietett feléje, karonfogta, s ezt mondta: „Csak egy pár szóra, Csávossy!”

Nem is telt bele egy fél perc vagy valamivel több, s máris ott termett egy autó egy másik férfival, s a pátert a középre betessékelték, maguk pedig bal és jobb oldalára ültek. A táskát, amelyet P. Csávossy magával vitt az egyik elkérte, s magánál tartotta. Az úton nem beszéltek. Hogy hova viszik, nem tudta a páter. Csak kb. két hétre elfogatása után sejtette az előadó szavából, és még később, június elején tudta meg egy akkor hozzá beosztott zárkatártól, hogy a Fő utcán van az Államvédelmi Hatóság börtönében. Hogy az ÁVH-val van dolga, elfogatása első pillanatából világos volt előtte, csak a helyet nem tudta, hova vitték.

„Nyugodt voltam, Istennek ajánlottam magamat, s tudtam, hogy most egészen új helyzetbe kerülök.” Minden megadása ellenére mégis szerette volna tudni, honnan értesült az ÁVO, hogy ebben az időben és ezen az úton fog Hamvas püspökhöz menni.

Mester Margittól azzal búcsúzott, hogy háromnegyed nyolckor otthon lesz. Mivel sohasem szokott később érkezni a bejelentett időpontnál, Margit azonnal tudta, amikor nem érkezett haza, hogy valami baj van. Biztosra vette, hogy elfogták. Hamarosan megjelent a háznál 6–8 ember. Margit nem is kételkedett abban, hogy érte jöttek. A hátsó ajtón még elmenekülhetett volna, de azzal bajba hozhatta volna rokonait, s idegzetten sem bírta a bújálást. Azért inkább bevárta, míg az első ember odaért, és megkérdezte a nevét.

Mikor Margit megmondta, az kijelentette: „Igen, magát keressük!” Margit a nyugtalanság legkisebb jelét sem adta.

„Attól a perctől kezdve felelősnek éreztem magamat azért, hogy tanúságot tegyek Jézus mellett, aki mindent megér” – írja később. „Nem kívántam semmi mást, mint menni a Golgota felé azzal és azokkal, akik lelkemhez legközelebb állnak. Meg voltam ugyanis akkor győződve, hogy mindketten és még többen a kezükbe kerülnek.” „Beültettek az autóba, és hallottam, amikor mondták a sofőrnek, hogy a Fő utcába megyünk. Így első perctől tudtam, hogy hol vagyok.”

P. Csávossyt hat vagy nyolc ÁVO-s nyomozó hallgatta ki egy hideg teremben, miután rabruhát adtak neki. Hideg volt még májusban, és erősen fázott, didergett, reszketett a hidegtől. Szégyellte, hogy talán azt hiszik, félelemből reszket. A kihallgatás hangja kissé gúnyos vagy csípős volt, de nem durva. Az ezredes megkérdezte, hogy elfogatásakor bántalmazták-e. Csávossy nemmel válaszolt, az igazságnak megfelelően. „Nem is fogják!” – így az ezredes. S be kell vallani, hogy a sok egyéb külső és belső megaláztatás, fenyegetés és egyéb testi-lelki kínzás mellett és ellenére az ÁVO-n rá kezet sohasem emeltek, nem ütötték meg. Megtartották tehát szavukat. Az ítélet meghozatala után azonban más volt a helyzet. Az okot, hogy miért jártak el így vele, mikor másoktól hallotta, hogy mint bántak velük, sohasem tudta megmondani.

Irattáskájában leveleket találtak, s így bizonyos dolgokat nem lehetett letagadni, pl. a római levelezést. Egyébként még lefogtatása előtt két rendtársával beszélgetve, ők annak a felfogásnak adtak kifejezést, hogy legjobb mindent bevallani.

„Azt hiszem, mondja P. Csávossy, hogy a jó Isten kegyelméből sohasem állítottam valamit lelkiismeretem ellenére.” De később, már a szabadulás után nem egyszer fölmerült benne a kérdés: nem lett volna-e jobb egyszerűen minden felvilágosítást megtagadni, és teljesen elzárkózni minden kérdéssel szemben? Természetesen akkor számolni kellett volna azzal is, hogy az embert esetleg egész életére tönkreteszik. „Nem tudom végleg eldönteni, ismeri be a

páter, mi lett volna végül is a jobb, de most majdnem afelé hajlok, jobb lett volna teljes hallgatásba burkolózni, akkor talán Mester Margitot sem fogták volna el. De viszont ott voltak a levelek, melyek kezükbe kerültek, s ha a tagadás és hallgatás után mégis rájöttek volna a valóságra, nem lett volna-e nemcsak nekem, hanem másoknak is rosszabb? De mindezt most már csak a jó Isten ítéletére és irgalmára kell bíznom, magamat pedig csak megaláznom, ha feleleteimben ügyetlen, esetleg gyáva is voltam.”

A kihallgatások órákon át folytak, éjjel és nappal. Ez volt az ÁVO-n töltött időnek a legkínzóbb része. E mellett a teljes kiszolgáltatottság: egyedül egy egész sor emberrel szemben, akik egymást váltják. Nincs kitől tanácsot kérni. Teljes bizonytalanság, hogy kint mi van, mások mit vallottak, a házkutatások mit eredményeztek. A hazugságok áradata, amellyel el akarják hitetni az emberrel, hogy kint mi van, hogy már mindent tudnak, hogy mások mit mondtak, hogyan nyilatkoztak az emberről stb.

A másik módszer a várakoztatás, amikor három, négy hétig vagy még tovább is az embert ki sem hallgatják, s nem tudja senki, hogy mi van s mi lesz vele.

Augusztus 15-e után az ún. „sötétbe” vitték: három-négy lépésnyi hosszúságú s talán két és fél lépésnyi szélességű zárkába csukták öt napra azért, mert a kihallgatáson nem voltak válaszaival megelégedve. Csak egy Thonet-féle karosszék volt a teljesen sötét helyiségben. Ezen kellett ülnie éjjel-nappal, ezen ülve aludnia. Enni rendszeren kapott.

Mindez, hosszászámitva az állandó legrágárabb és istentelenebb káromkodásokat majdnem minden második szónál, ha nem is teljes pokollá, de valóságos purgatóriumná tette az ottani tartózkodást. „Be kell azonban vallanom, állapítja meg P. Csávossy, hogy kihallgatóim velem szemben nem káromkodtak, s voltak felügyelők is, egyik-másik, de nagy kivétellel, akiket sohasem hallottam káromkodni.”

Lefogatása utáni napon kihallgatása alkalmával P. Csávossy megpillantotta a kihallgató asztalon azt a kis földgömböt, amelyet Mester Margit hordott mindig magánál annak emlékeztetőjéül, hogy az egész világot, az összes lelkeket, mint lelki anyjuk szívében hordozza. Erről sejtette, hogy Mester Margitot is letartóztatták.

Letartóztatása után P. Csávossyt először a Pestvidéki Fogház VI. emeletének 602. számú zárkába csukták. Majd a pincészerű ún. kisfogdába került, amelynek kétharmad része a föld alatt van. Napot egész nyáron csak akkor látott, amikor az udvaron át kihallgatásra vezették. Október elsején az V. emelet egyik délre fekvő zárkájának lett lakója.

Földi szabadulásra már nem is gondolt. Erre nagyon távoli kilátás volt akkor.

Június 4-ig egyedül volt a zárkában. De Istenbe merült lelke könnyen bírta a magányt. Június 4-én társat kapott a zárkába. A rabtárssal szemben az ember nem tudja mindig, hányadán van. Hátha kikémlelésével van megbízva...

A börtönben nem misézhetett. Az igazi misét az ún.

„szárazmisével” pótolta. Naponta a szentmise szövege képezte elmélkedése tárgyát. Az ÁVO-n kezdte, a Gyűjtőben folytatta, míg végre igazi misét mondhatott.

A pap öltözési imáival kezdte, mindent a helyszínhez alkalmazva. Mise közben nagy bensőséggel gondolt Mester Margitra, aki a Guggerhegyen a gyertyákat meggyújtotta és ministrált miséje alatt. A mise szavai bőségesen adtak alkalmat arra, hogy a keresztre, az érte járó égi jutalomra, a lelki öröme, szabadságra gondoljon.

A felajánlás mindig nagyon bensőséges volt. Mindennap belefoglalta miséjébe az egész világot, szeretteit, az Egyházat, a Társaságot, az Unumot stb. Különösen alkalmas elmélkedési anyag volt számára a Lavabo zsoltár és a Miatyánk.

És jött a lelki áldozás. Több éven át az egyedül lehetséges áldozás! A végén az áldás szeretteire és az egész világra.

Gyónásra először a gombüzemben nyílt alkalma 1952-ben. Ezentúl hetenként kihasználta a lehetőséget.

1951. december 22-én lezárták P. Csávossy vizsgálati fogságát, és áttették a Markóba a bírósághoz ítélethozatalra.

A Markóban töltötte a karácsonyt. A maga nemében szép ünnep volt. A zárkában 10–15 ember, általában jóindulatú mind. Közösen énekeltek karácsonyi énekeket. Akadt, aki meggyónt P. Csávossynál. Lelki dolgokról beszélt egyesekkel. Fölkérésre előadást tartott.

Az ítélet 1952. január 16-án hangzott el: hét és fél évi börtönre, vagyonelkobzásra és tíz évre a politikai jogoktól való megfosztásra ítélték. Megbilincselve vitték vissza a börtönbe. „Ennek nagyon örültem” – írta később. Egyesek csodálkoztak, hogy csak ennyit kapott. A bírói tanács elnöke, Jónás eldicsekedett utána: „Elbántam a jezsuita provinciálissal!”

A Gyűjtőben

A büntetés kitöltésére 1952. január 16-án Csávossy atyát a Gyűjtőfogházba vitték (Kőbányai Állami Börtön, Kozma utca 13.). Először az ún. Kisfogházba zárták. Utána a bal csillag földszintjére került magánzárkára.

Február közepén két társat kapott a bal csillag harmadik emeleti 53-as zárkájában: egy Curilla nevű egri egyházmegyei plébánost és Kovács Endre világi férfit. Később többek között társai voltak Sigmond (Strecke) Ernő, Baranyai Jusztin ciszterci egyetemi tanár és Payr Hugó, akivel gyümölcsöző társalgást folytatott vallási, etikai és szociálpolitikai kérdésekről. Nagyon becsülte őt a páter. Általában jó benyomást tettek rá a bebörtönzött szociáldemokraták, épült összetartásukon, kölcsönös érdeklődésükön és segítségükön.

Március vége felé a bal I-be, a 97-es zárkába került Czettler Jenővel, a neves katolikus politikussal, aki akkor már nagyon beteg volt, és hamarosan meg is halt a börtönben.

P. Csávossyt fizikai munkára fogták. A gombüzembe osztották be. Először géppel próbálkozott. De nem lévén elég ügyes, itt nem vált be. Rostáló lett. Lélekölő munka! Természet szerint irtózott tőle. De legyőzte undorát, s meglátta benne az apostoli érdemszerzés lehetőségét.

Az első pofont egy tizedestől kapta, aki dühbe gurult, amikor P. Csávossy összerogyott a vállára tett fűrészporos zsák súlya alatt. Mivel ez a tizedes előbb a Szűzanyát káromolta, a páter felajánlotta a pofont engesztelésül. Ez 1952. április 12-én, nagyszombat napján történt.

Nem haragudott arra, akitől az első pofont kapta életében. De hozzáfűzi: ez tisztára a kegyelem és nem a természet dolga. Mert amikor másodszor és harmadszor felpofozták a börtönben, már tiltakozott természetes önérzete, és harag dült benne, amely ellen azonban küzdött.

„A másik élmény húsvét keddjén, április 15-én este volt. Két óráig „vas”-ba vertek, mert nem vettem le azonnal a sapkám, amikor az egyik felügyelő a gombüzemben megszólított. A jobb csuklót a bal bokához, a bal csuklót a jobb bokához láncolták és úgy kellett ülni. A jó Isten megadta, hogy ezt a fájdalmas büntetést megízleljem a húsvéti ünnepek alatt. Az én büntetésem össze sem hasonlítható azokéval, akik sokszor állták ki ezt a tortúrát, és nem két, hanem négy vagy hat órán át. Így tudomásomra jutott később, hogy P. Tüll Alajos és a szívbajos P. Vid József ugyancsak a Gyűjtőben előző év (1951) augusztus 25-től szeptember 25-ig felváltva az egyik napon hat órán át, tehát összesen, úgy emlékszem 96 órán át vasban ültek, a másik napon sötét zárkába voltak becsukva. 1953 júliusában végleg eltörölték ezt a büntetést és a vasláncokat eltávolították az intézetből.

Június 17-ig maradt P. Csávossy a gombüzemben. Akkor egy százados jóvoltából a könyvkötőbe került. Ennek köszönhető, hogy megszabadult a gyötrelemtől, amikor egy rab szokése miatt végigverték a Gyűjtő összes rabját, kivéve a könyvkötőket. Július 15-én az étel megvetése címén még kegyetlenebbül verték végig a bal I. rabjait. Különösen a papokkal bántak el irgalmatlanul. „A szenvedésben – mondja P. Csávossy – amelyben Isten kegyelme életem vége felé oly nagy jósággal és irgalommal részesített, annak biztosítékát látom, mégpedig nagyobb biztosítékát, mint bármi mást, hogy az út, melyen eddig jártam, az Ő akarata szerint volt.” (1957 január)

P. Csávossy börtönéletének utolsó éveiben, mint minden rab, kis lapot viselt a mellén törzsszámával és nevének kezdőbetűivel: 215 Cs.B. Nem a nevükön szólították őket, hanem törzsszámukat kiáltották, sokszor hozzátéve a kezdőbetűket. Ez Jézus keresztségét jelképezte számára, melyet lélekben vállán hordott. Ezt a lapocskát csókolta meg reggel ébredéskor és este lefekvéskor. Az ágyban is úgy pihent, mintha Jézussal feküdne a kereszten, főleg ha a vasba vertek üvöltését hallotta.

1952 augusztus hó utolsó napjaiban a könyvkötőből magánzárkába tették a pátert. Ez nem jelentette okvetlenül, hogy az ember egyedül van, hanem, hogy vagy egyedül vagy társaival egészen el van zárva. Munkába nem megy, hanem a zárkában dolgozik. Nem a többivel, hanem magánzárkánként fürödnek. Szóval teljes elszigeteltség.

Szeptember 10-én vagy 15-én P. Csávossy egy zárkába került Kerkai Jenővel, s együtt maradtak 1953 március 1-ig.

„Ez volt börtönéletemnek talán legszebb ideje – jegyzi meg. – Nagyon örültünk egymásnak.” Így zavartalanul beszélgethettek egymással. Közös megállapodással szépen beosztották a napot. Munkájuk gombvarrás, ti. az egyes gombféléket mintára, kartonra kellett felvarrniok. Kellemes és egyáltalán nem fárasztó munka. Szívesen végezték. A normát teljesítették, úgy, hogy „spájzolhattak”; vehettek időközönként hagymát, margarint, cukrot stb.

Szabad idejüket lelkiekre, témák megbeszélésére, olvasásra és nyelvtanulásra fordították. Itt ugyanis már kaptak könyveket. Végigtárgyalták egymással Jézus Társasága egész alkotmányát, megbeszéltek társadalmi és más érdekes kérdéseket. A jövőről is szóttek terveket.

Itt ismerkedett meg Kerkai az Unum gondolatával, szervezetével, és nagyon megszerette azt. Elhatározta, hogy jövő szociális munkájában női vonalon az Unum tagjait használja fel. Bevallotta, hogy gyakran olvassa, illetve imádkozza Jézus főpapi imáját, annak az egységre vonatkozó részét. A dolgok persze szabadulásuk után másképp alakultak.

Nyelveket is tanultak, főleg orosz. P. Csávossy később az olaszra is rávetette magát. De ez már 1954-ben volt. Ádám László nagy segítségére volt ebben. A finn és a horvát-szerb nyelvvel is foglalkozott.

Egy időben a breviáriumot is imádkozhatta a páter. Így a Fő utcán 1951 decemberében, aztán a Gyűjtőben is egy ideig 1954–55-ben. Ekkor egy kis misekönyv is volt nála. Később azonban elvették mindezt. Amikor nem volt breviáriuma, fejből mondta a zsolozsmát, amennyire tudta. Az ünnepi laudest és kompletóriumot fejből tudta, azonkívül több más zsolort és lectiót.

„Isten kegyelméből a rendes, a rendházban szokásos imákat

– mondja P. Csávossy – sőt azokon túl a magam által választottakat (pl. napi 15 tizedes rózsafüzért) egész börtönéletemben sohasem kellett elmulasztanom... Éjjel felébredve végeztem az elmélkedést, becslésem szerint egy óra hosszat... A rózsafüzérek munká (rostálás) közben mondtam el, sőt a nagy zajban, a gépek zakatolása közepette hangosan énekeltem is, mégpedig előszeretettel a Tota pulchra szép Mária-éneket, főleg májusban, de mást is. Az éjjeli imádságok felejthetetlenek maradnak számomra a börtön szalmazsákján.”

Csütörtök éjjel, különösen ha nem tudott aludni, virrasztott a Getszemáne-kertben virrasztó Jézussal „a beteg világ fölött.”

Isten közel volt hozzá az imában egész nap, de főleg a csendes éjszakán, amikor vele lehetett egyedül és elmélkedését végezte.

Ott volt vele Jézus az Oltáriszentségben, főleg akkor, mikor nem misézhetett; éjnek idejében megáldozott. A szalmazsákon kellett elhelyeznie a Szentséget, mert ha fölkel, mások s az örök is észrevehetik, s ez veszéllyel járhatott rá és a Szentségre nézve.

„Ítéletem után – számol be P. Csávossy – a Gyűjtőben inkább külső szenvedések voltak, hajszolt munka, teljes kiszolgáltatottság, megaláztatások, az emberi méltóságból való kifosztottság, 'egy szám' – nem személy. De emellett nagyon boldog voltam, bár olykor-olykor sötétség, nagy elhagyatottság borult rövid időre lelkemre.”

A börtönben sokszor érzett ihletést arra, hogy versben fejezze ki vallásos gondolatait. Mivel nem volt a kezdetben lehetősége arra, hogy ezeket leírja, naponta elismételte őket magában, amíg el nem érkezett a Gyűjtőben a lehetősége annak, hogy WC papírra vesse, elrejtse és kimentse a börtönből. Minden versnél a hely (még a zárka száma is) és a pontos idő is föl van jegyezve. Helyszűke miatt itt a verseket prózában foglaltuk össze.

1953. február 1-én ötven éve volt annak, hogy P. Csávossy belépett a Jézus Társaságába, október 24-én pedig betöltötte 70. életévét. Visszatekintve életére, úgy látja, hogy „rózsát vetett”, vagyis mindent meg akart tenni, hogy az embereknek örömet szerezzen, ez akarata ellenére mégsem sikerült, „tövis volt szürete”. Önkéntelenül fájdalmat okozott az embereknek. Ezért úgy érezte, akkor a legjobb, ha távozik már az élők sorából, hogy a szebb hazában szeretetét semmi se zavarja.

Szerzetesi jubileuma után egy hónappal, 1953. március 1-én Kerkai Jenőt váratlanul magánzárkára vitték. P. Csávossy ettől kezdve egyedül maradt. Nem kellett azonban sokat várnia, ő is barátja sorsára jutott. A magánzárkában megkezdte a 33 napos Grignon-féle lelkigyakorlatot a „Minden kegyelem Közvetítője” ünnepe előtt (május 31.). Sok kegyelmet kapott e lelkigyakorlatos hónapban. A lelkigyakorlat végén, május 31-én önmagát és mindenét egészen a Szűzanyának szentelte úgy, mint egykor 1910. december 8-án.

Minden nehézség ellenére és közepette P. Csávossy éli Istennel egyesült életét. A lélek ebben a szent és szellemi egyesülésben Isten jegyese, sőt hitvese lesz. Ennél többet valóban „csak a mennyország adhat.”

1954 január legvégén P. Csávossyt visszavitték a Fő utcába, a régi Pestvidéki Börtönbe. Különzárkában egyedül április 12-ig maradt. Újabb, de nem sűrű, összesen hat kihallgatáson esett át. „Hogy mi célból – kérdi a páter – máig sem tudom. Azt hiszem, csak azt akarták tudni, hogy a börtönben töltött évek miként hatottak rám, megváltoztattam-e álláspontomat. Mikor meggyőződtek róla, hogy nem, visszaküldtek. A bánásmód a Fő utcán, bár a fegyelmi előírások ugyanazok voltak, mint régen, mégis sokkal emberségesebb volt már: a priccse matrac, külön pohár a fogmosásra, külön törülköző stb. Megéreződött az 1953-as kinti változás.”

Visszatérve a Gyűjtőbe a legnagyobb esemény az volt, hogy július 3-án, a hó első szombatján először nyílt lehetősége misézésre. Ettől kezdve először csak elszórtan, később – az 1955 őszén a Fő utcán töltött időt leszámítva – állandóan. A Szentség lassanként állandóan a páter zárkájában volt. Ha nem misézhetett, legalább áldozhatott, leginkább éjjel, amikor a Szentség ott volt nála a szalmazsákon.

Gyönyörű élmények! Miként vált lehetségessé a miszés nemcsak P. Csávossy, hanem mások számára is? „Erről nem beszélek – mondja. – Nem jó a titkot harangra kötni. A rubricistákat se botránkoztassuk meg!”

Hivatalosan sokáig semmit sem lehetett tudni P. Csávossy hollétéről. 1954. június 27-én írhatott először. Két unokahúgának jelezte, hogy a Gyűjtőben van. Negyedévenként írhatott 16 sort egy lapon, s ők is hasonlóképpen válaszolhattak. Küldhettek neki július 20–25 között háromkilós élelmiszercsomagot. Könyveket máskor is küldhettek. Horvát-szerb nyelvtant kér. Második levelében pedig (1954. augusztus 17-én) szemüveget és a breviárium őszi és téli részét kéri.

A válaszban burkoltan közölték vele, hogy Mester Margit kiszabadulását a télen várják.

1954. szeptember 4-én írt lapján kis misszálját kéri.

Mester Margitról azt remélték, hogy méltányos elbírálás, harmadolás révén előbb szabadulhat. Azonban a kapott öt évet az utolsó percig ki kellett töltenie, jóllehet kitűnő munkájával büntetésének egy részét ledolgozta. Margit szeretetfogadalma értelmében szinte kiszolgáltatta magát társainak. Mindig azt kereste, ami másnak jó, nem pedig saját javát. Mindenkinek mindene lett. Szerették nemcsak a rab apácák, hanem a világiak is. Mondták is: ez igazi szerzetesnő, mert semmiben sem keresi önmagát!

P. Csávossy is megosztotta csomagjának tartalmát rabtársaival, sőt egyes dolgokat az ő számukra kért, mint pl. poloskaellenes szert, cigarettát.

1954. december 5-i levele már 32 soros. A válasz is ugyanannyi lehet: P. Csávossy főleg a vizketésektől, kiütésektől szenvedett, s vitaminokat kért. Ezek azonban nem segítettek és még szabadulása után is szenvedett tőle élete végéig.

1954-ben letartóztatták P. Csávossy utódját, Pálos Antalt, s 1955 februárjában ő is a Gyűjtőbe került, nem sokára rá pedig P. Petruch is megérkezett. Összesen hét jezsuita volt ekkor a Gyűjtőben és jól megértették egymást P. Csávossyval. Levelében virágnyelven minderről értesítette a kintieket, még arról is hogy P. Petruch tíz évet kapott, pedig ez „államtitoknak” számított.

1955. április 4-re nagyon várták az amnesztiát valami tévhír alapján, s nagy volt a rabok csalódása, amikor ebből semmi sem lett. 1956. május 7-én töltötte be P. Csávossy ötödik évét, s kérvényt adott be a harmadolás tárgyában, de ebből sem lett semmi, nagy csalódására.

1955 decemberében és 1956 januárjában látogathatták meg őt először. Gerő Éva járt nála Gia megbízásából. (Gia P. Csávossy unokahúga volt.) Csak virágnyelven beszélhettek, mert a mellettük álló őr kihallgatta beszélgetésüket. Megtudta, hogy Margit csak május 7-én szabadul a kalocsai női börtönből.

Margit július 8-án látogatóban megjelent a Gyűjtőben. Ekkor már bent volt a halál csirája.

1956 augusztus végén P. Csávossy öt napi sötétzárkát kapott azért, mert egy felügyelőre rászólt, hogy ne káromkodjék. Ő önként ötnapi szigorított zárkát választott félkoszttal, abban a reményben, hogy ott misézni tud, amit a sötétben nem tudott volna. Azonban ott sem sikerült ez neki, mert egy társánál felfedezték a misebort, s nála is kutattak utána. Augusztus 31-én, pénteken reggel egész váratlanul s minden előzmény nélkül elragadtatva érezte magát. Jézus kimondhatatlan szeretettel ajkon csókolta, és lelki közléssel megértette vele, hogy így fogadja majd egyszer az égben. Istenhez emelve érezte magát, s csak ezt tudta mondani: „Istenem! Istenem!” Az egész csak pár percig tartott, de kitörölhetetlen nyomot hagyott lelkében. Előző lelki szenvedése és kételye, hogy Jézus miként fogja majd fogadni az égben, egy pillanat alatt eltűnt. „Ó áldott 23-as zárka – mondta később

– melyben ily kegyelemben részesültem!

1955. július 14-én, szentelése évfordulóján sötétbe zárták, mert nem árulta el annak a rabnak a nevét, aki a lépcsőn beszélt hozzá. Primíciája évfordulóján még sötétben volt. Bár misével nem ünnepelhetett, de lelkét eltöltötte az ünnepi öröm.

Délben kiengedték. Aztán 1955. augusztus 17-én újra átvitték a Fő utcába. November végéig maradt ott.

1956 október elején elterjedt a hír, hogy Vácra viszik a rabokat. Akik Vácott jártak már, féltek ettől. Október 11-én teherautóra rakták a Gyűjtő legtöbb rabját, és Vácra vitték. Köztük P. Csávossy is.

Vácra érve szabadabb levegő csapta meg őket. A zárkákat nem őrizték annyira, könnyen kijuthattak a folyosóra. Az étkezés meglepően jó és kiadós volt. Míg a Gyűjtőben állandó kenyérhiányban szenvedtek, addig Vácott reggelenként egy-egy kisebb cipót kaptak. Sokan meg sem ették. Még kalácsban, palacsintában sem volt hiány.

Vácra érkezve a második vagy harmadik nap reggelén az újonnan érkezettek sorozáson estek át a börtön udvarán: kiválogatták azokat, akiket alkalmasnak ítélték a gombüzem számára. P. Petruch bevált, P. Csávossy azonban nem. Ezzel elváltak útjaik. Akik beváltak, a börtönnek egy más szárnyába kerültek.

Szabadulás

Egyik délután a rabok a Dunaparton dolgoztak a börtön vízművein, amikor egy személyszállító elhúzott mellettük. Egy férfi torkaszakadtából kiáltotta feléjük: „Testvérek, már csak rövid az idő!...” Mint futótűz terjedt ez a hír. Hamarosan megindult a suttogás és az újságok csempészése. Mert civilek is dolgoztak a gombüzemben. A titkos suttogás nyomában még nagyobb lett a feszültség. Valami készül.

Messzi detonációk... Mi lehet ez? Bennfentesek úgy tudták, hogy egy kőbányában robbantanak... Csak az volt a furcsa, hogy reggeltől estig, sőt még éjszaka is robbantják a követ...

Október 25-én lehetett, amikor reggel fél ötkor nem ébresztenek. Már világosodik, s mi még mindig ágyban. A gombüzem ablakai sötéten bámulnak ránk. Mintha azt kérdeznék: „Hát nem jöttök dolgozni?” Nem mentünk, mert nem vittek. Örnek nyoma sem volt.

Napközben híre terjedt: Pesten föllázadt az ifjúság. Folyik a harc a fővárosban. Innen a detonációk...

27-én reggel az örök a börtön udvarán egy kupacban álltak. Némelyik letépte sapkájáról a vörös csillagot, s helyébe a nemzeti kokárdát tűzte. Ezeket megélték a rabok.

Majd felhangzott az ének: „Boldogasszony Anyánk, hazánk reménye...” Utána a Szózat és a Himnusz.

Minthogy az örök nem voltak hajlandók kinyitni a zárkákat, következett a kitörés. A dolgozó rabok zárkaiban az emeletes ágyakhoz vaslétrák szolgáltak. Ezek segítségével bezúrták az első ajtót. Következett a többi. Majd átmentek a nem dolgozó tagok épületszárnyába, s ezeket is kiszabadították. Utána a kórházba siettek, de itt egy főorvos revolverrel útjukat állta. Az egyik rabot le is lőtte.

P. Csávossy így mondja el élményét: „Jött a kiszabadulás órája 1956. október 27-én, Krisztus Király ünnepének előestéjén... 27-én reggel zárkában még miséztem... Kitörték a zárkaajtókat, a rabok meg kiléptek zárkaikból. Mi is, hiszen az ör maga mondta, ha mind elmennek, menjünk mi is. Csak holmimat és irataimat kellett megkapnom. Ruháimat megkaptam, de a zsákot, amelyben elfogatásomkor elkobzott irataim voltak, nem tudtam akkor megszerezni, mert veszély volt, és a börtönt kora délután el kellett hagynom.

Az ÁVO-s őrsegnek már nyoma sem volt. Üresen álltak a gépfegyver-fészek. Az otthagytott fegyvereket kamaszok kerítették hatalmukba, és a börtön bejáratánál őrt álltak velük.

A börtönben töltött öt és fél évet P. Csávossy így jellemzi:

„Általában azt mondhatom, életem egyik legnagyobb kegyelmének tartottam mindig, s most is annak tartom, hogy életem utolsó szakában ezzel az ajándékkal ajándékozott meg a jó Isten, az Úr Jézus, az Ó Szent Szívének végtelen irgalma. Ezért a kegyelemért és kitüntetésért soha eléggé hálás nem lehetek. Sok szenvedéssel járt ez az öt és fél év, de az Úr Jézus mindig velem volt, előbb lelkileg, később szentségileg is. S másokhoz hasonlítva sokkal jobb sorsom volt, mint sok-sok másnak, akiket a börtön és az ott tapasztalt bánásmód teljesen tönkretett.”

P. Csávossy többedmagával, köztük P. Petrich-hal a váci püspöki palotában talált menedéket. P. Csávossy visszament a börtönbe, hogy megkeresse iratait. Egy halomból végre kihalászta legértékesebb iratait, de nem mindet. Szinte Isten gondviselésének tartotta, hogy legfontosabb írásaihoz mégis hozzájutott.

Amíg nem lehetett Pestre menni, ellátogatott Nógrádverőcére a szociális otthonba. Oda jött ki érte Mester Margit, Judit testvér kíséretében. Milyen találkozás! November 2-án, reggel, éppen szentmiséje után, halottak napján.

Bementek Vácra. Oda Pestről autót küldtek eléje. Nagy reményekkel tért vissza a fővárosba. Akkor kezdődtek ott a rémséges napok: az orosz közbelépés, az ágyúzások és harcok napjai.

Eleinte a Körtéren lakott. Mikor a körtéri lakás is lakhatatlanná vált, a Himfy utca 1. alá költözött. A harcok végével is ott maradt 1957. március 1-ig.

Ekkor elterjedt a hír, hogy a kiszabadult rabokat, akik büntetésük idejét még nem töltötték ki, összefogdossák. Ezért március 1-én Pannonhalmára költözött a szociális otthonba. Még aznap éjjel kereste a rendőrség a Himfy utcában, de már csak hült helyét találta.

November 26-ig Pannonhalmán maradt. Akkor híre terjedt, hogy megkaphatja a feltételes szabadlábra helyezést. Mivel ez azzal járt, hogy az embernek állandóan ott kellett maradnia bejelentett lakhelyén, és csak rendőri engedéllyel távozhatott, azért ezt megelőzve az említett napon Budapestre utazott, ahol véglegesen bejelentkezett. Megkapta a szabadlábra helyezési iratot, és így állandó budapesti lakos lett. Először a Himfy utcában lakott ismét, de 1958. március 1-én a Mikszáth Kálmán tér 2. alá költözött, s ott volt 1961. március 9-ig.

Közben két ízben volt a Széher úti kórházban kivizsgáláson. Nagyobb bajt nem állapítottak meg.

Tisztítóúz

„1959 őszén Isten nagy sötétséget bocsátott rám, teli kételyekkel, bizonytalanságokkal, töprengéssel és aggályokkal,

– írja P. Csávossy – aminőket eddig életemben nem tapasztaltam. Ezek voltak életem legfájdalmasabb napjai, összehasonlíthatatlanul fájdalmasabbak, mint börtönéletem legfájdalmasabb napjai... Egész lelki életemet nagy tévedésnek láttam, az Unumot ugyancsak. E mellett a megtérésem után tapasztalt aggályosság, de egész más alakban, visszatért. Igazán összetörtem, és lelkileg semmivé váltam. Soha jobban nem éreztem kicsi voltomat, semmiségemet. Ebből a szempontból igen sokat használt.”

A páter szavai szerint „egészen váratlanul és hirtelenül jött a felszabadulás. December 22-én este egy belső megvilágosítás eloszlott minden kételyt és sötétséget. A Gonosz párszor törekedett még utána is megzavarni ezt a békét, de nem sikerült.” „Nemcsak javuló tendencia volt, hanem hirtelen változás. Boldog karácsonyunk volt. Örök hála ezért a purgatóriumért is Istennek!”

Az egyik évben amolyan harmadik probációs-mester hivatalát látta el egy páterrel kapcsolatban. Adta neki a nagylelkigyakorlat pontjait, és bevezette a jezsuita alkotmány belsőbb ismeretébe. Irodalmilag is tevékenykedett: ekkor írta meg az elmélkedéseket Krisztus titokzatos Testéről és a második Szent Ignác kilencedet, s egyebeket. Írta naplóit. Sok az Unummal kapcsolatos iratot szerkesztett.

1961 február elején teljesen váratlanul, villámcsapásként házkutatásokat tartottak az egész országban a 6-ról 7-re virradó éjszakán, egészen hallatlan számban és mértékben. P. Csávossy naplóit és egyéb iratait mind elvitték és nem kapott belőlük vissza semmit sem.

„Boldogító gondolat – írja a páter – hogy még aggkoromban is az Egyház ellenségeinek bizonyos tekintetben üldözöttje vagyok, akit el kell szigetelni, hatásképtelenné tenni, elzárni, megbénítani, hogy befolyását másokra lehetetlenné tegyék.” (1963. július 8.)

Elöljárói tanácsára március 9-én megint Pannonhalmára költözött a szociális otthonba. Ott töltötte hátralevő napjait egészen haláláig. Pannonhalmán sem érezhette magát egészen biztonságban. Többször esett szó arról, hogy újból letartóztatják. Rendeztek nála szobakutatást.

Pannonhalmán

Miután két előzőleg készített naplója elveszett a házkutatások következtében, nem akart többé ezekről a dolgokról írni. „Túlságosan jelentéktelennek tartom magamat, hogy bármit is leírjak – írja, mikor mégis rászánta magát, hogy harmadszor is nekiáll a naplóírásnak –, de azt hiszem, hogy többeknek, főleg rendtársaimnak és lelkigyermekeimnek hasznára lehet, ha Isten kegyelmeinek és irgalmasságának útját leírom. Ezzel a szándékkal teszek mindent az Ő nagyobb dicsőségére és a lelkek javára. Természetesen már nem élnek a dolgok oly eleveenséggel és részletességgel emlékezetemben, mint akkor, amikor azokat először leírtam.” (1961. szeptember 19.)

Az 1961-es év mélyrehatóan jelentős P. Csávossy életében: ekkor lett aranymisés. Ezt az aranymisét úgy készítette elő a menyeyi Atya, hogy életének legnagyobb áldozata legyen.

P. Csávossy hite szerint Mester Margit még elhalálozása napján szállt a mennybe. Mester Margit élt még, mikor a páter már gondolt boldoggáavatására. A boldoggáavatáshoz életrajz is szükséges. 1962. november 14-én látott megírásához. 718 sűrűn gépelt féloldal lett.

A boldoggáavatási per megindítására az akkori idő nem látszott alkalmasnak. S ha beköszönt az alkalmas óra, életben lesz-e még P. Csávossy, aki mindenkinél jobban ismerte Margitot? Sírba vigye magával értékes tudását? Ezért kérte az esztergomi főhatóságot, hogy az egyszer, alkalmas időben megindítandó perhez legalább öt hallgassák ki hivatalosan, mint tanút.

Ujjongott örömeiben a páter, amikor megkapta a hírt, hogy Esztergom engedélyezte a boldoggáavatási ügyben kihallgatását. A főhatóság megengedte, hogy P. Csávossyt Pannonhalmán lehessen kihallgatni. Május 2-án este megkezdte tanúvallomásának leírását. Május 25-én fejezte be. Elég sok időt fordított rá. Tekintve azt, hogy általában nagyon gyorsan dolgozott a páter, azt kell mondani, hogy tekintélyes anyagot hordhatott össze. Július 9-én élő szóval tett vallomást a bíróság előtt, melynek elnöke Legányi Norbert főapát volt. „Istennek hála – sóhajtott fel P. Csávossy – hogy ezt megtehettem. Mester Margit az égben örülhetett neki. Így némileg meghálálhatom neki, amit tőle életében és holta után kaptam.” (1966. július 9.)

P. Csávossy 1961. július 14-én az angolkisasszonyok templomában mutatta be aranymiséjét a Jézus Szíve oltárnál.

Primíciájának 50. évfordulóján, július 15-én a Jézus Szíve templom Mária-oltáránál misézett, arra gondolva, hogy mily sokszor térdelt ott Mester Margit. Megújította családjuk felajánlását Jézus Szívének, amelyet 50 évvel azelőtt tett.

Július 16-án Pannonhalmán a Márvány-kápolnában mutatta be aranymiséjét. „Gyönyörű nap – írja. – A szeretet napja, a hála napja, de az áldozat napja is: a paténára tettem offertóriumkor azt, ami legkedvesebb volt nekem a világon; de könnyek közt örömmel adtam oda Annak, Aki maga a Szeretet.”

Pappászentelésére később is visszatér a páter. Egy évben sem felejt el azt a napot, amikor az Úr fölmentje lett. Így pl. 1965. július 14-én ezt írja: „Pappászentelésem 54. évfordulója. Jézus papja vagyok. A papság fényében még jobban érvényesül Jézus szava: `Kiválasztottalak, hogy Velem örökké légy.’”

Ismét ráirányul figyelme a Jézus Szíve tiszteletre: „A tisztelet alatt pedig nem elsősorban és főleg a tisztelet külső gyakorlatait, hanem a benső átadást értem. Ebben a szívben találok meg az egész Szentháromságot, az egységet és szeretetet Isten és az emberek iránt, s mindezt a Szűzanyával együtt; az ő Szeplőtelen Szívével akarom tenni.” (1961. április 17.)

Az egész Szentháromság, az egység és szeretet Isten és emberek iránt a Szűzanyával és Szent Józseffel – ezek a valóságok foglalkoztatták az utóbbi években P. Csávossyt. Hátralevő napjaiban ezeket akarja kibontakoztatni Jézus Szent Szívében: Jézus belső világát magáévá tenni, mert „ez az igazi, mély Jézus Szíve tisztelet is.” (1961. július 5.)

„Jézusom, ki élsz énbennem, add, hogy én is mindig jobban Tebenned éljek szentséged szellemében, szereteted mélységében, tisztaságod fényében, engedelmességed alázatosságában, türelmed szelídségében, imádságod állhatatosságában Atyád dicsőségére, Szűzanyád öröme, a lelkek

megszentelésére és boldogítására. Már sok évtized óta részletes lelkiismeret-vizsgálatom tárgya a bizalom és szeretet felindítása Jézus Szíve iránt. Igen sok és nagy kegyelmet kaptam ez által.” (1964. november 23.)

„Olyan jó egészen Jézus Szívére hagyatkozni – állapítja meg P. Csávossy –, minden vágyamat Őbelé helyezni, Őbenne megpihenni, mindent Őtőle várni, minden hibámért és gyarlóságomért Őt engesztelésül és kárpótlásul felajánlani, egyszerűen: Őbenne élni, Őbenne dolgozni és szenvedni, Őbenne meghalni és Őbenne megdicsőülni, Őbenne örökké boldognak lenni!” (1963. június 19.)

„Jézus az én egyetlen utam, Szíve az én egyetlen kincsem. Vele és Általa megyek az Atyához a Szentlélekben, a Szűzanya adja őt át nekem, Szent József segít őt és Máriát megtalálni. Így élek én békében és biztonságban és várom a nagy virradatot, mikor a földi élet homálya után rám ragyog az ég boldogsága. Halálomban ők mind ott lesznek nálam. Ez biztos reményem és bizodalom, mely soha meg nem csal. Mikor jössz el boldog óra, mikor enyém lesz minden, amit a földön annyira szerettem?!” (1964. október 8.)

„Jézus Szíve iránti szeretetemet nem azzal mutatom ki elsősorban, hogy minden ügyemet-bajomat neki ajánlom, – bár ez a bizalom is nagyon tetszik neki – hanem azzal, hogy az Ő érdekeit magamévá teszem és azok megvalósulását szorgalmazom, ha tehát az Ő apostola vagyok. De mindebben szem előtt kell tartanom, hogy először Jézus személyével és csak azután kell az Ő országával foglalkoznom. Ezzel bensőségessé teszem lelki életemet és apostolkodásomat és elkerülöm az `aktivitás hereziséjét'. Az Ő országa csak az Ő személye miatt szent és kedves nekem, bár mint az Ő alkotása önmagában is szép és fenséges.” (1963. október 4.)

„Az ember legnagyobb baja és szenvedése – állapítja meg P. Csávossy – az egyedüllét, az élet minden társ nélkül, a teljes elhagyatottság. De amióta az Isten emberré lett, Krisztusnak világba lépése óta már nem vagyunk elhagyatottak, nem vagyunk élettárs nélkül, mégha a sivatagban, a börtönben, a betegágyon elhagyatottan élünk is. Krisztus által és Krisztusban velünk és bennünk van, bennünk él az egész Szentháromság. Oly boldogság ezt nemcsak tudni, hanem megélni is! Ó, mennyire hálásnak kell lennem, hogy velem az Ő állandó jelenlétének kegyelmét, az egész Szentháromság jelenlétének kegyelmét, annak belső hatását és megízlelését közölte! Mennyire kell nekem is Vele, Velük, az Ő állandó jelenlétükben élnem – élnem úgy, amint az Nekik tetszik, róluk soha meg nem feledkezni –, meg nem feledkezni arról, hogy az Ő szentélyük vagyok! Ó, add Jézusom, Istenem, hogy már a földön mindig Veled és Benned éljek, Benned haljak meg, hogy örökké Veled és Benned éljek! Amen.” (1966. április 23.)

„Vigyáznom kell, hogy jelenlétét ne veszítsem el túlságos kiöntöttség által, viszont ne legyek annyira magamba merülve, hogy ne tudjak másokkal kedvesen, fesztelenül és természetesen érintkezni. Olyan ujjongás fog el, ha rá gondolok, hogy bennem lakik a Három!” (1965. május 20.)

„Már mindig örülök – olvassuk – a reggeli elmélkedés idejére; mert akkor megnyílik az élő vizek forrása, és együtt vagyok Jézus Szívében a Hárommal, ami napközben a foglalkozások miatt megszakad, csak időről időre újul meg lelkemben.” (1965. május 24.)

„Áldozócsüörtök. Mennybemenetel. Mily boldogság rá gondolni, hogy Vele egyszer örökké együtt leszek. S ennek a kezdete már most megvan, mikor a lelkemben érzem jelenlétét és az egységet Vele. Ez az egység felbonthatatlan, sokkal inkább, mint a földi házasság. Záloga és kezdete a túlvilági együttlétnek, de lényegében ugyanaz, úgyhogy (az) utóbbi (az) előbbinek csak folytatása és beteljesedése. Ó, Jézusom, Veled egynek lenni mily boldogság! Add, hogy

soha ne feledjem el jelenlétedet bennem, mindig lássalak, mindig ízleljelek, mindig jobban a tied legyek! Megkezdődött az örökkévalóság.” (1966. május 27.)

„Milyen lesz egyszer – nemsokára – (színről-színre) a találkozás Azzal, Aki most is bennem él, Akit magamban érzek, Akivel együtt élek, Akiben benne vagyok, Akit ebben a meghittségben szeretek, Akié vagyok és Aki már most egészen az enyém! Az Atyával, a Fiúval, a Szentlélekkel, a végtelen háromszemélyű Istennel, az örök Szépséggel és örök Szeretettel! Istenem, ne engedd, hogy bűneim gátat emeljenek Közted és énköztem, hogy csak egy pillanatig is késleltessék a mi boldog egyesülésünket! Benned bízom, Terád hagyatkozom, hogy így lesz – hogy a Te csókodban megyek át Tehozzád” – csordul túl P. Csávossy lelke. (1964. augusztus 27.)

„Nagyon érzem, hogy a lelki élet lényege nem a vigasztaló és örömteli élményekben áll, bár ezek nagyon segítenek Isten szeretetében. A lelki élet lényege az Isten akaratával való megegyezésben és főleg az Érte hozott és viselt áldozatokban van” – írja P. Csávossy 1970. január 21-én.

Emberileg megható, hogy ez a roppant tekintély, elismert, biztos lelkivezető, ez a nagy tudású ember a saját ügyeiben bizonytalanodik, vergődik, s máshoz fordul, ha megtudja az Úr Jézus elgondolását, szándékát és akaratát.

Már évtizedek óta levelezett egy szerzetes tanárnővel, akit úgy jellemzett, hogy száraz, nyugodt, kiegyensúlyozott egyéniség, akiben P. Csávossy föltétlenül megbízott, mert „szoros kapcsolatát Jézussal már sok év óta” kipróbálta.

„Jézusom, hogy köszönjem meg neked, hogy valaki által személyesen szólsz hozzám!” (1964. május 16.) Nem lehet állítani, hogy ez a szerzetesnő sose tévedett volna, amikor Jézus nevében tanácsokat adott P. Csávossynak, de kétségtelen, hogy leveleiből sok és nagy józanság sugárzik. Megnyugtatja P. Csávossyt, amikor az nyugtalanodik vagy attól fél, hogy túl bizalmas a viszonya Máriához. Amikor P. Csávossy aggodalmaskodik, hogy nem érez mély vágyat nagy szenvedések után, E. (a szerzetesnő) így válaszol neki: „A nagy szenvedések után nem is kell vágyódní. Ez nem növeli az alázatosságot bennünk. Hagyjuk csak az isteni Gondviselésre jövőnket.” Máskor megnyugtatja: „A halálos ágyánál ott lesz a Szent Szűz és Szent József, Szent Borbála és minden kedves szentje, őrzőangyala stb. és nem lesz itt már ideje aggályoskodni.” (1967. február 10.)

1963. január 18-án P. Csávossy olvasott valamit, ami most különösen gondolkodóba ejtette: azt a kételyt vetette föl benne, vajon igazi szentignáci lelkisége van-e? „Azt olvastam ugyanis, hogy a kármelita lelkiség az `egyesülés', a szentignáci lelkiség pedig a `szolgálat' lelkisége. Gondolkodtam felette, s úgy találom, hogy a kettő egymással jól megegyeztethető, és a magam lelkiségében ezt a megegyeztetést élem. Az én lelkemben ugyanis úgy él a kettő, hogy az `egyesülés', az `eljegyzettség' okvetlenül tevékeny `szolgálatra' késztet: dolgozni Azért és Annak érdekében, akivel el van jegyezve a lelkem, `tevékeny érdekközösség'.” „Azt sem szabad, hogy a szemlélődés élvezetében annyira belemerüljek, hogy ne érdekeljenek az Egyház és a Társaság ügyei, a világ mai nagy átalakulása, és ne legyen időm olvasni azt, ami erre vonatkozóan szükségesnek látszik. Ezt kívánja tőlem – úgy vélem – apostoli hivatásom. Ez termékenyíti meg imáimat is.” (1965. július 4.)

P. Csávossy meggyőződése szerint „van néha olyan válság egy nép életében, mikor egy ember nagyobb tud lenni, mint az egész ország; de ezt nem azzal mutatja meg, amit alkot, hanem a föltétlen elszántsággal teljes földi pusztulásra. Mert ez a legfőbb tehetség bennünk: megőrlődni, elszakadni, tiport féreggé lenni az igazságért, a veszendő hazáért, sőt a hitvány csöcselékért is egészen úgy, amint azt az Isten megmutatta mikor emberré lett és kimúlt a keresztfán.” (1966. január 26.)

Az örökkévalóság hajnala

Naplójának nyolcadik füzetében, 1969-ben az Unum tagjaihoz írt levelében, mintegy végrendeletként Szent Pálnak a filippiekhez intézett leveléből idéz hosszasan (1,21–2,18)

„Nem akarom magamat Szent Pállal azonosítani, de mégis azt kérem, olvassák ezt a részt úgy, mintha én írtam volna maguknak saját kezemmel – írja. – Mert tartalmát egészen magamévá teszem.

1970. február 20-án megkezdte naplójának kilencedik füzetét is, melyet 1972. január 1-én már más fejezett be. Elgondolkozva azon, miért adott neki Isten ilyen hosszú életet, ezt írja: „A jó Isten azért ad nekem hosszú életet – bár nem tudom meddig – hogy a szeretetet terjesszem `intensive' és `extensive', a szeretet országát mélységében és szélességében. Gyönyörű feladat és hivatás tele boldogsággal és áldozattal. A szeretet országa áldozatokon épül fel. Ferdén gondolkodik az, aki a szeretetnek csak édességét kívánja élvezni. Minél áldozatosabb a szeretet, tulajdonképp annál édesebb és boldogítóbb.” (1966. január 26.)

Jön az Úr Jézus, és magához veszi őt, erről meg volt győződve. „A végső állhatatosság kegyelmét vagy üdvösségem biztosítását – úgymond – nem is egyszer véltem megérezni lelkemben.” (1963. április 24.)

Már évtizedek óta érzi és tapasztalja, hogy Jézus akarata szerint és az Ő kegyelméből Szent Szívének különös vezetése alatt áll. „Nem is tudom – írja – hogyan köszönjem meg ezt a különös és közvetlen gondoskodást. Ez is, úgy érzem, kiválasztásom jele. Mert Ő hűségénél fogva nem szünteti be ezt a gondoskodást, én meg az Ő kegyelmével nem vonom ki magamat alóla.” (1965. május 28.) „Egész életem, kezdve megtérésemtől, csak egy dicsőítő himnusz Szent Szíve irgalmának magasztalására.” (1965. június 25.)

P. Csávossy még életének utolsó két évében is sokat utazik. A boldoggáavatások továbbra is foglalkoztatják. Január 14-én Pestre utazik egy napra ebben az ügyben.

1970. július 4-én P. Tüllel együtt az érseki autón Veszprémen, Székesfehérváron, Dunaföldváron és Solton át Kalocsára utazik egy 50 éves érettségi találkozóra. Utána Szegedre megy, majd vonaton vissza Budapestre és Pannonhalmára.

November 21-én egy 40 éves érettségi találkozóra viszik le autón Kalocsára.

December 28-án Pestre utazik két kísérővel orvosi vizsgálatra, s meglátogatja P. Petrucho is, aki szívinfarkttal fekszik a klinikán. Elmegy Mester Margit sírjához is. 1971. január 5-én tér vissza Pannonhalmára.

1971. április 26-án ismét Budapestre megy, utána Szegedre és május 5-én vissza Pannonhalmára. Június 16-án ismét Pesten van, s Mester Margit halálának tizedik évfordulóján, 17-én kimegy sírjához. 19-én megy vissza Pannonhalmára. 30-án már megint utazik, Pesten át Kalocsára, P. Tüllel egy 50 éves érettségi találkozóra, s július 3-án megy vissza Pannonhalmára.

Július 13-án autóval P. Tüllel megint Pestre utazik gyémántmiséjére. A Jézus Szíve templomban mutatja be az igazi gyémántmisét reggel hétkor. Július 16-án ünnepélyes gyémántmisét mond a Krisztus Király templomban. 19-én megy vissza Pannonhalmára, s ott 31-én, Loyolai Szent Ignác ünnepén megint megünneplik gyémántmiséjét koncelebrációval.

Egyéb évfordulóit is megünnepli ezekben az években: 1970. március 25-én ünnepélyes fogadalmának 50. évfordulóját, október 20-án hivatásának 70. évfordulóját és 1971. október 13-án megtéréseinek 71. évfordulóját. Október 24-én tölti be 88. életévét.

P. Csávossy túlbecsülte fizikai erejét. A gyémántmisék alaposan kimerítették. Érezte, hogy nagyon gyöngül. December 8-án misézett utoljára önállóan. Utána beköltözött a betegterembe. Járása teljesen bizonytalan volt, minduntalan összecusklott.

Abban a betegszobában volt, ahol koncelebráltak. Misénél saját asztalánál maradt, ülve. December 18-án Bús Ida Unum testvér meglátogatta, mert P. Csávossynál kívánta megünnepelni fogadalmának 25. évfordulóját. Vele érkezett Éva testvér is.

December 22-én felvette a szentkenet szentségét.

December 25-én, karácsony napján sajnálkozott, hogy csak két szentmisét mondhatott. Aznap meglátogatta őt Erzsébet Katalin és Klára testvér is, s Erzsébet Rózsa testvér már előzőleg ott volt. Hárman körülülték ágyát. Boldogok voltak, hogy jobban van. Halkan karácsonyi énekeket énekeltek. Velük dúdolta kedvenc énekét, melyet ő ültetett át magyarra:

„Fenség, hogy Te szalmán fekszel...”

Pár napig ott maradtak a testvérek, s időnként rövid időre meglátogatták.

P. Csávossy nagyon szenvedett kínzó éjszakai álmoktól. Panaszkodott, hogy nem tud imádkozni. Eddig szenvedéseiben, elhagyatottságában is titokzatos módon élte az egységet az Atyával, a Fiúval, a Szentlélekkel, a teljes Szentháromsággal, a Szűzanyával, Szent Józseffel stb., – most mindennek vége. Ő is mondhatta a kereszten függő Jézussal: „Atyám, miért hagytál el engem?” Mintha a páter a betegteremben szenvedte volna le a tisztítóüzet.

Meglátogatták legidősebb nővéreinek hozzátartozói is. Örült a rokoni látogatásnak. 1972. július 1-én és 2-án meglátogatta őt Erzsébet Katalin testvér.

Október 7-én az esti busszal érkezett Bús Ida, Koronghy Erzsébettel és Máriával, P. Csávossy rokonaival. Másnap nagyon gyenge volt a páter, de azért támogatva elment a kápolnába. Délután lázas volt. P. Kardas influenzát állapított meg, ami 10-re már tüdőgyulladásba ment át. De jó, erős gyógyszerek hatására elmúlt. Míg magas láza volt, a szentmisén nem tudott részt venni, de áldozott. 12-én vagy 13-án már teljes figyelemmel bekapcsolódott a misébe. Azonban nehezen nyelte le a szentostyát.

Tizenkettedike óta láztalan. Látogatói érkeznek Nagybecskerekéről: Jung Tamás bánati püspök (a páter egykori tanítványa) bátyjával és egy kísérő pappal. Mindkét részről nagy volt az öröm. Egymáson akartak túltenni az áldásosztásban. Végül P. Csávossy is és a püspök is megáldották egymást. Ezután szállóige lett: „Csávossy atyát püspöki áldás gyógyította meg!”

Október hónap folyamán minden délután 4 órakor imádkozták a rózsafüzért a betegteremben. Utána litánia és szentségi áldás. Megható volt 13-án, pénteken, amikor az ájtatosság alatt énekeltek: „A keresztfához megyek.” P. Csávossy is énekelte. Mindig nagyon figyelte és várta a szentségi áldást. Mély tisztelettel hajtotta meg fejét az ágya mellett elhaladó szentségi Jézus előtt.

Október 21-én délután P. Kardas ismét feladta neki a szentkenet szentségét. P. Csávossy vele együtt mondta a szöveget.

22-én reggel, amikor Ida érdeklődött P. Csávossynál, tudott-e aludni, azt felelte: „Nem aludtam.” Olyan komoly, méltóságteljes volt. Egész lénye Istenbe merült. Reggelire csak kevés folyadékot vett magához. Utána imádkozott, majd elaludt.

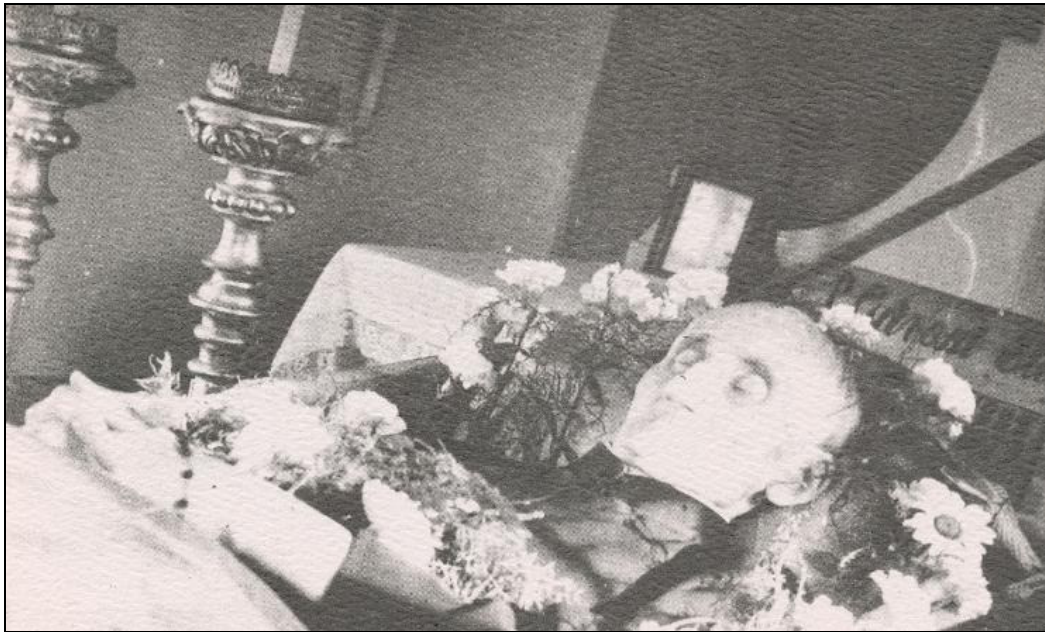
Ebéd előtt Klára testvér érkezett Budapestről. Nagyon örült neki. Leveleket olvasott fel. Mind születésnapi köszöntő (24-én született). Virágot is hozott. Jól esett a páternek a figyelem.

Elérkezett a vacsora ideje. Csak egy kanál tejbe-darát evett, azt is nehezen. Utána bevette az orvosságot.

Háromnegyed hétkor Ida nővér elment, hogy elhozza a páter talárisát. Mikor visszatért, P. Csávossy a nővér kezébe hajtotta fejét, sóhajtott egyet, és meghalt... háromnegyed 7-kor, életének 89., szerzetesi hivatásának 69., papságának 61. évében.

Földi maradványait egyszerű fekete szerzetesi ruhában ravatalozták fel a pannonhalmi temető kis kápolnájában. Kezében rózsafüzértől körülfonva az a kopottas feszület, melyet beöltözésekor szerzetesi élete hajnalán kapott; az a feszület, mely végigkísérte hosszú pályáján, s látta tengernyi küzdelmét, szenvedését; mely tanúja volt a rendíthetetlen hűségnek, a végsőkig való kitartásnak; az a feszület, melyből P. Csávossynak minden mértéket felülmúló öröme és

boldogsága patakzott már itt a földön. Hervadhatatlan szeretetvirágai övezték Krisztus Királynak szerető, nagylelkű és bátor katonáját.

Ravatalon a pannonhami temető kis kápolnájában.
A jobboldali ablakon keresztül éppen rá süt a nap!

A temetést három jezsuita helyettes provinciális végezte: Kollár Ferenc, Tüll Alajos és Pálos Antal, 1972. október 25-én.

Elhantolása után, amikor az Unum-testvérek magukra maradtak, fölcsendült ajkukról a háladal:

Magnificat anima mea Dominum...
quia fecit mihi magna, qui potens est...

Magasztalja lelkem az Urat...
Mily nagy dolgot művelt velem
Ő, a Hatalmas és a Szent!

Függelék P. Csávossytól

Életem állomásai és beosztásaim

1883. okt. 24–1893. szept.	Bobda, gyermekkorom
1893–1895	Kalocsa, Stefáneum, gimnázium
1895–1902	Kalksburg, gimnázium
1902. júl.–1903. jún.	Bobda, Lócs, Győr (pótérettségi), Bobda
1903. febr. 1.–1905. aug.	St. Andrä, novíciátus, retorika
1905–1908	Pozsony, filozófia
1908–1912	Innsbruck, teológia
1912. jún.–okt.	Budapest, Nagyszombat (socius helyettes)
1912. okt.–1913. júl.	Tronchiennes, harmadik próbaév
1913. aug.–1915	Budapest, egyetem
1915–1921. jan.	Kalocsa, gimn. tanár, főprefektus, super. schol., filozófiatanár
1921. febr.–1924. szept.	Nagybecskerek (családi ügyek, lelkipásztor, missziók)
1924. szept. 18.–1927. nov. 13.	Budapest, tartományfőnök
1927. nov. 13.–1928. aug.	Szeged, retorikatanár, operárius
1928–1935	Kalocsa, gimn. tanár, főprefektus, rektor
1935–1939	Szeged, instructor, szociológiatan
1939–1942	Kassa, rektor, filozófiatanár
1942–1944	Szeged, instructor, szociológiatan
1944–1949	Budapest, Manréza, instructor
1949. szept. 15–1951. máj. 7.	Budapest, Mária utca, Törökvész út, helyettes tartományfőnök
1951. máj. 7.–1956. okt. 27.	Letartóztatva (Fő utca, Markó, Gyűjtő, Vác)
1956. nov.–1957. márc. 1.	Budapest, Himfy utca 1.
1957. márc. 1.–nov. 26.	Pannonhalma, Szociális Otthon
1957. nov. 26.–1961. márc. 9.	Budapest, Himfy utca 1., Mikszáth Kálmán tér 2.
1961. márc. 9.–1972. okt. 22.	Pannonhalma, Szociális Otthon

Lelkiéletem korszakai

I.	1883. okt. 24–1900. okt. 13.	gyermekkorom, bűnös életem
	1. 1883–1896 tavasz	gyermekkorom minden bűnével együtt
	2. 1896 tavasz–1900 okt. 13.	állandóan kegyelem nélkül
II.	1900. okt. 13–1912. okt. 17.	megtérésem, első buzgóságom, hűtlenségem, fokozatos felemelkedésem
	1. 1900. okt. 13–1903. febr. 1.	megtérésem és hivatásom korszaka
	2. 1903. febr. 1.–1905. aug. 16.	novíciátusi buzgóságom
	3. 1905. aug. 16–1912. okt. 17.	hűtlenségem és lassú, fokozatos felemelkedésem
III.	1912. okt. 17.–1927. ápr. 13.	haladás és kezdődő egyesülés korszaka
IV.	1927. ápr. 13.–1961. jún. 17.	egyesülés korszaka
V.	1961. jún. 17.–	gyümölcsözés; várakozás és készület a nagy találkozóra

P. Csávossy főbb kiadványai

Örök igazságok (Lelkigyakorlat 1. hete)
A Nagy Király nyomdokain (Lelkigyakorlat 2. hete)
Kereszt és feltámadás (Lelkigyakorlat 3. és 4. hete)
Manréza iskolája (A lelkigyakorlatok magyarázata)
Együtt a Mesterrel (Jézus Szíve lelkigyakorlat)
Nyolc nap a szentségi Krisztussal (Eucharisztikus lelkigyakorlatok) Adventi és karácsonyi elmélkedések
Sponsa Dei
Énekeljétek az Úrnak!

Ige és élet I. II. (Szentbeszédék)
Túlvilági élet és szociális problémák
Ut unum sint

Jézus Szíve tisztelete (rövid ismertetés)
Bepillantások az Ember Fiának Szívébe
A századok nagyjele (Jézus Szíve-tisztelet)
Boldogság útja

A szeretet nagy titka (Oltáriszentségről)
A lélek miséje

Ave Maria
Nagy jel az égen
Szűz Mária titka

Egy sír a Duna felett (Bogner M. Margit élete)
Érd angyala (Bogner M. Margit élete és erényei)
Bogner Mária Margit naplója és levelei
Egy élet Jézusért (Tóth Ilonka élete)
Az Úr Jézus kis kegyeltje

Rózsaszirmok (Kis Szent Teréz imakönyv)

Mondj szívem dalt (Szűz Mária kilenced)
Szent Ignác kilenced
Kérjétek az aratás urát (Missziós kilenced)

Szentórák (három)

Az újjászületés szentsége (A keresztségről)
Több fordítás, részben csak az ő neve alatt

A Magyar Katolikus Lexikon cikke Csávossy Elemérről

(főszerk.: Dr. Diós István, II. kötet, 392–393. o.)

Csávossy Elemér Béla, csávosi és bobdai, 1904-től báró, SJ (Bobda, Torontál vármegye, 1883. okt. 24.–Pannonhalma, 1972. okt. 22.): tanár, író, tartományfőnök. Középiskoláit Kalocsán és Kalksburgban végezte, 1903. II. 1-én St. Andräban (Ausztria) lépett a rendbe. Fogadalomtéttele után Pozsonyban filozófiát, Innsbruckban teológiát tanult, 1911. VII. 14-én Budapesten szentelték pappá. 3. próbaévet Tronchiennes-ben (Belgium) töltötte. 1913–15: a budapesti egyetemen természettudományi tanári oklevelet szerzett. 1916: Kalocsán főgimnáziumi tanár és a rend filozófia-oktatója. Utolsó fogadalmát 1920. III. 25-én tette le. 1924–37: a magyar rendtartomány provinciálisa. Ez időben épült Budán – részben Csávossy örökségéből – a Manréza lelkigyakorlatos ház és novíciátus. Része volt a kínai misszió fölvirágoztatásában, s a vizitációs rend magyarországi megtelepítésében. Szegeden a retorika tanára, Kalocsán tanár, rektor, gimnáziumi igazgató, Kassán lelkipásztor, Budán a Manréza vezetője. 1937–38: megalapította a szemlélődő és tevékeny életformát egyesítő Unum Testvérek társulatát. 1949 őszétől ismét a rendtartomány főnöke. 1951. V. 7-én letartóztatták, összeesküvés vádjával 7,5 évre ítélték. 1956. októberében Vácról szabadult. Budapesti tartózkodástól eltiltották, 1961 tavaszától a pannonhalmi szociális otthonban élt. – Sokat tett Bogner Mária Margit boldoggá avatásáért. Elindította Kaszap István, Batthyány-Strattmann László és Apor Vilmos boldoggá avatását. – Az egyik legtermékenyebb újkori magyar jezsuita író. Alapvető munkát írt a Jézus Szíve tiszteletéről és a Szent Ignáci lelkigyakorlatokról, Szűz Máriáról, az Oltárisztségről, a keresztségről stb.

Összes művei:

- Die Wonne der Schöpfung. Innsbruck, 1909.
 Jézus Szent Szívének ájtatossága. Bp., 1916.
 Szociáldemokrácia, kommunizmus és kereszténység. Kalocsa, 1920.
 Zrinyi-gárda. Kalocsa, 1920.
 Der Lebensstrom. Szabadka, 1923.
 Szentbeszéddek 1–6. füzet. Kalocsa, 1923–24.
 Bepillantások az „Ember fiának” szívébe. Bp., 1926.
 Imádság és elmélkedés. Bp., 1926.
 Adventi elmélkedések. Bp., 1926.
 L. Grignon: Szűz Mária titka. Fordítás. Bp., 1926.
 „Kérjétek az aratás Urát...” Missziós szentkilenced. Bp., 1929. Az Úr Jézus kis kegyeltje első áldozó gyermekünk. Írta Sudbrach Károly SJ. Magyarországi tapasztalatok hozzáfűzésével sajtó alá rendezte. Bp., 1930.
 „Mondj szívem dalt”. Szent kilenced Szűz Mária tiszteletére. Bp., 1931.
 Rózsaszirmok. Liziói Kis Szent Teréz imakönyv. Bp., 1932.
 A katolicizmus társadalmi ereje és feladatai. Kalocsa, 1932.
 A kapitalizmus és a szocializmus harca. Kalocsa, 1932.
 A lélek miséje. Írta Astruc. Fordítás. Kalocsa, 1932.
 A mai kapitalizmus és annak szelleme. Szombathely, 1932.
 A „Rerum novarum” szelleme az ifjúság nevelésében. Kalocsa, 1932.
 Az új társadalmi rend. Kalocsa, 1932.
 A kibontakozás útja. Bp., 1933.

- A szent óra. Vezérfonal az 1933. IV. 6. ...ájtatosság megtartásához. Kalocsa, 1933.
- Jézus szíve elmélgedések. A kilenc szeretet-szolgálat. Bp., 1934.
- Egy sír a Duna fölött. Mária Margit nővér élete és naplója. Bp., 1934.
- Énekeljete az Úrnak. Az Énekek éneke elmélgedésekben. Bp., 1934.
- Örök igazságok. Lelkigyakorlat. Bp., 1935.
- Egy élet Jézusért. (Tóth Ilonka). Bp., 1936.
- Kereszt és feltámadás. Lelkigyakorlatok. Bp., 1936.
- Ut sint unum. A krisztusi és a felebaráti szeretet lelkiségének forrásai. Rákospalota, 1936.
- A boldogság útja. Írta F. Alcaniz. Fordítás. Rákospalota, 1937.
- Az idők nagy jele. Rákospalota, 1937.
- Készület a nagy lakomára. Írta M. Meschler. Fordítás. Rákospalota, 1937.
- Kis elmélgedések Jézus Szíve zsolozsmájáról. Rákospalota, 1937.
- A szeretet nagy titka. Szentbeszédék, elmélgedések és gyakorlati utasítások. Rákospalota, 1937.
- Szent Ignác kilenced. Rákospalota, 1937.
- Az újjászületés szentsége. Rákospalota, 1937.
- Ave Maria. Beszédék és előadások. Rákospalota, 1938.
- Szent imaóra. Rákospalota, 1938.
- Túlvilági valóságok és szociális problémák. Rákospalota, 1938.
- Elmélgedések a Szent Vérről kilencnapi ájtatosság keretében. Rákospalota, 1939.
- L. Grignon: A tökéletes Mária-tisztelet. Fordítás, előszóval és imákkal ellátta. Rákospalota, 1939.
- Egy leányélet elindul a jó Istenhez vezető úton. Bp., 1940.
- Érd angyala. Bogner Mária Margit nővér élete és erényei. Bp., 1941.
- Ige és élet. Bp., 1941.
- Manréza iskolája. Bp., 1941.
- Isten szolgája. Kaszap István boldoggá és szentté avatása pörében bizonyításra előterjesztett cikkelyek. Szeged, 1941.
- Met Jesus' Hart woor cogen. Roermond, 1941.
- Ádventi és karácsonyi elmélgedések. Bp., 1942.
- Előkészület a keresztény házasságra. Bp., 1942.
- Sponsa Dei. Elmélgedések. Rákospalota, 1942.
- A „Családi napok” vezér- és forgatókönyve. Bp., 1943.
- A századok nagyjele. A Jézus Szíve tisztelet mivolta, gyakorlata és jelentősége. Bp., 1942.
- Bogner Mária Margit Isten szolgája érdi vizitációs nővér lelki naplója és levelei. Halálának 10. évfordulója emlékére kiadta, előszó- és jegyzettel. Bp., 1943.
- Litánia papok szombatjára. Kassa, 1943.
- Cikkelyek, melyek Isten szolgája Batthyány-Strattmann László herceg boldoggá és szentté avatási ügye folyamán bizonyításra kerülnek. Bp., 1944.
- Isten szolgája Kaszap István betegségéről boldoggá és szentté avatási pörében bizonyításra pótlólag előterjesztett cikkelyek. Előterjeszti Cs. E. Szeged, 1944.
- Szűz Mária szeplőtelen szívének tisztelete. Bp., 1944.
- A szívek királynője. A tökéletes Mária tisztelet rövid ismertetése. Bp., 1944.
- Máriát dicsérni hívek jöjjetek! Szűz Mária-imádságok. Bp., 1948.
- A nagy jel az égen. Mária-tiszteletünk alapja és gyakorlata. Bp., 1948.
- Cikkeit Csávossy Béla, majd Csávossy B. Elemér, végül Csávossy Elemér néven írta.

Róla megjelent művek:

Katolikus Lexikon (szerk. Bangha Béla), I:367.

Catalogus Provinciae Hungariae Societatis Iesu Pest–Bp., 1926:39. Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái, IV:707

Jezsuita Történeti Évkönyvek, 1940:321.

Keresztény magyar közéleti almanach, I:173. (téves adatokkal!)

Tóth Mike SJ: A magyar jezsuiták irodalmi tevékenysége 1853–1934. Bp., 1942:13

Pilinyi Gyula (összeállította): A magyarországi latin és görög szertartású világi és szerzetes római katolikus papság névtára és az országos hivatalok útmutatója, 1943:260.

Szolgálat, 1973. 103:17.

Bányai László: Kitárul a világ. Bukarest, 1978:69.

Péteri János: „Ha szentté nem leszek, hiába születtem!” P. Csávossy élete, 1883–1972. New York, 1980.

Pálos Antal SJ: „Viharon, vészen át”. Jezsuiták a szétszórásban. („Anima una” könyvek, 1.) Kecskemét, 1992:168.